

T.C.
SİNOP ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
TÜRKÇE VE SOSYAL BİLİMLER EĞİTİMİ ANABİLİM DALI

ÇEVRE KONULARININ 2018 VE 2024 SOSYAL BİLGİLER DERSİ
ÖĞRETİM PROGRAMLARI BAĞLAMINDA İÇERİK VE
ÖĞRETMEN GÖRÜŞLERİ AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ

MEHMET AYDOĞMUŞ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

DANIŞMAN
DOÇ. DR. SİBEL TEMİZBAŞ ÖNER

SİNOP - 2024

TEZ KABUL

MEHMET AYDOĞMUŞ tarafından hazırlanan “**ÇEVRE KONULARININ 2018 VE 2024 SOSYAL BİLGİLER DERSİ ÖĞRETİM PROGRAMLARI BAĞLAMINDA İÇERİK VE ÖĞRETMEN GÖRÜŞLERİ AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ**”

başlıklı bu çalışma, 23.10.2024 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda başarılı bulunarak, jürimiz tarafından **YÜKSEK LİSANS tezi** olarak kabul edilmiştir.

Başkan

Prof. Dr. Gülçin DİLEK
Sinop Üniversitesi / Eğitim Fakültesi

İmza

**Üye
(Danışman)**

Doç. Dr. Sibel TEMİZBAŞ ÖNER
Sinop Üniversitesi / Eğitim Fakültesi

İmza

Üye

Doç. Dr. Sibel Işık
Kütahya Dumlupınar Üniversitesi / Eğitim Fakültesi

İmza

Enstitü Müdürü

Doç. Dr. Hüseyin Turan ARAT

.....

ETİK BEYANI

Tez Yazım Kurallarına uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmasında; tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi, tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu, tez çalışmasında yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi, kullanılan verilerde herhangi bir değişiklik yapmadığımı, bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu, bildirir, aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim.

Mehmet AYDOĞMUŞ

ÖZET

YÜKSEK LİSANS TEZİ

ÇEVRE KONULARININ 2018 VE 2024 SOSYAL BİLGİLER DERSİ ÖĞRETİM PROGRAMLARI BAĞLAMINDA İÇERİK VE ÖĞRETMEN GÖRÜŞLERİ AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ MEHMET AYDOĞMUŞ

SİNOP ÜNİVERSİTESİ LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
TÜRKÇE VE SOSYAL BİLİMLER EĞİTİMİ ANABİLİM DALI
DANIŞMAN:DOÇ. DR. SİBEL TEMİZZBAŞ ÖNER

Çevre eğitimi, günümüzde artan çevresel sorunlar karşısında toplumsal farkındalığı artırmada önemli bir rol oynamaktadır. Bu bağlamda, Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programlarının çevre konularını ele alış biçimi, öğrencilerin çevre bilincini geliştirmede kritik öneme sahiptir. Bu araştırmanın amacı, 2018 ve 2024 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programlarının çevre konuları açısından analizini yapmak ve sosyal bilgiler öğretmenlerinin 2018 ve 2024 programında yer alan çevre konularına yönelik görüşlerini incelemektir. Araştırma kapsamında, SBDÖP’nda yer alan 4., 5., 6. ve 7. sınıf öğrenme alanları, içerikleri ve kazanımları çevre eğitimi bağlamında değerlendirilmiş, sosyal bilgiler öğretmenlerinin çevre eğitimi ile ilgili görüşlerine yer verilmiştir. Bu çalışma, nitel araştırma yöntemi ile tasarlanmıştır. Araştırmanın ilk amacı doğrultusunda, 2018 ve 2024 SBDÖP’nda yer alan çevre konularının analiz edilmesi hedeflenmiştir. Bu amaca ulaşmak için, SBDÖP’nda yer alan çevre eğitimi konuları, betimsel analiz desenlerinden biri olan doküman incelemesi yoluyla detaylı bir şekilde incelenmiştir. İkinci amaç olarak belirlenen 2018 ve 2024 SBDÖP’nda yer alan çevre konuları üzerine sosyal bilgiler öğretmenlerinin görüşleri ise, nitel araştırma desenlerinden odak grup görüşmeleri aracılığıyla toplanmıştır. Araştırmanın çalışma grubunu, Malatya ilindeki çeşitli okullarda görev yapan, Millî Eğitim Bakanlığı’na bağlı 7’si erkek ve 3’ü kadın olmak üzere toplam 10 sosyal bilgiler öğretmeni oluşturmaktadır. 2018 SBDÖP sınıf düzeyinde incelendiğinde, çevre konularına ait doğrudan ve dolaylı kazanımların en yoğun şekilde 'İnsanlar, Yerler ve Çevreler' ünitesinde bulunduğu ve bu ünitenin toplamda 14 kazanım içerdiği görülmüştür. 2024 SBDÖP’nda ise, çevre eğitimi ile ilgili doğrudan ve dolaylı kazanımlar olduğu belirlenmiştir. 'Evimiz Dünya' öğrenme alanının, tüm sınıf seviyelerinde çevre eğitimine 12 kazanım ile en fazla katkı sağlayan alan olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Sosyal bilgiler öğretmenleriyle yapılan görüşmelerde çevre eğitiminde teorik anlatımların ağırlıkta olduğu ve uygulamalı öğrenme fırsatlarının yetersiz kaldığı sonucuna ulaşılmıştır. Öğretmenler, çevre konularına daha fazla yer verilmesi ve okul dışı etkinliklerin artırılması gerektiğini vurgulamışlardır.

ANAHTAR KELİMELE: Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı; Çevre Eğitimi; Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Görüşleri

Ekim 2024, 159 Sayfa

ABSTRACT

MSC THESIS

EVALUATION OF ENVIRONMENTAL ISSUES IN TERMS OF CONTENT AND TEACHER OPINIONS IN THE CONTEXT OF 2018 AND 2024 SOCIAL STUDENTS COURSE TEACHING PROGRAMS

MEHMET AYDOĞMUŞ

SINOP UNIVERSITY INSTITUTE OF GRADUATE PROGRAMS

DEPARTMENT OF TURKISH AND SOCIAL SCIENCES EDUCATION

SUPERVISOR:ASSOC. PROF. DR. SİBEL TEMİZBAŞ ÖNER

Environmental education plays a crucial role in raising societal awareness in the face of increasing environmental issues. In this context, how the Social Studies Curriculum addresses environmental topics is vital for developing students' environmental consciousness. This study aims to analyze the environmental topics in the 2018 and 2024 Social Studies Curriculum and to examine the views of social studies teachers on these topics. The research evaluates the learning areas, contents, and outcomes related to environmental education in the 4th, 5th, 6th, and 7th grades of the curriculum, while also incorporating teachers' opinions. A qualitative research method was employed. The first objective was to analyze the environmental topics within the 2018 and 2024 curricula through document analysis, a descriptive analysis method. The second objective focused on gathering teachers' views on the environmental topics in the curricula via focus group discussions. The study group comprised 10 social studies teachers (7 male, 3 female) working in various schools in Malatya, under the Ministry of National Education. Analysis of the 2018 curriculum revealed that the most significant direct and indirect outcomes related to environmental topics were found in the "People, Places, and Environments" unit, which contained a total of 14 outcomes. In the 2024 curriculum, it was determined that there were both direct and indirect outcomes related to environmental education, with the "Our World" learning area contributing the most across all grade levels, offering 12 outcomes. Discussions with teachers indicated that theoretical instruction predominates in environmental education, with insufficient opportunities for practical learning. Teachers emphasized the need for more emphasis on environmental topics and an increase in extracurricular activities.

KEYWORDS: Social Studies Curriculum; Environmental Education; Social Studies Teachers' Opinion

October 2024, 159 Page

TEŞEKKÜR

Lisansüstü eğitimim boyunca bana her türlü konuda yardımcı olan ve ihtiyaç duyduğumda desteğini benden esirgemeyen, sabrı ve sükûnetiyle, bilgileriyle bana yol göstererek rehberlik eden, danışman hocam Doç. Dr. Sibel TEMİZBAŞ ÖNER' e sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Tez düzenlemem sırasında bana anında dönüt veren ve düzenlemelerimin kolaylıkla ilerlemesini sağlayan değerli hocalarım Prof. Dr. Gülçin DİLEK' e ve Doç. Dr. Sibel IŞIK' a emekleri için teşekkür ederim. Lisans ve yüksek lisans eğitimim boyunca derslerime giren ve akademik yolculuğumda bana yol gösteren hocalarıma sonsuz saygı ve sevgi ile teşekkür ederim. Çalışmamda değerli görüşleri ile yardımcı olan saygı değer öğretmenlerimize teşekkür ederim.

Eğitim hayatım boyunca benden gölgesini eksik etmeyen her zorlu süreçte maddi ve manevi desteğini eksik etmeyen babam Bayram AYDOĞMUŞ ve annem Sevinç AYDOĞMUŞ başta olmak üzere canım kardeşlerime sonsuz teşekkürü borç bilirim.

Mehmet AYDOĞMUŞ

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
TEZ KABUL	ii
ETİK BEYANI.....	iii
ÖZET	iv
ABSTRACT.....	v
TEŞEKKÜR	vi
İÇİNDEKİLER	vii
TABLolar DİZİNİ.....	xii
SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ.....	xiv
1. GİRİŞ	1
1.1. Problem Durumu.....	1
1.2. Araştırmanın Amacı	4
1.3. Araştırmanın Önemi	5
1.4. Sınırlılıklar.....	5
1.5. Varsayımlar.....	5
1.6. Tanımlar.....	5
2. ALANYAZIN	7
2.1. Sosyal Bilgiler Eğitimi.....	7
2.1.1. Sosyal bilgiler öğretiminin tarihsel gelişimi.....	7
2.1.1.1. Dünyada sosyal bilgiler öğretiminin gelişimi	7
2.1.1.2. Türkiye’de sosyal bilgilerin gelişimi	8
2.1.2. 2018 Sosyal bilgiler dersi öğretim programı	10
2.1.2.1. 2018 Sosyal bilgiler dersi öğretim programında öğrenme alanları, kazanım sayısı ve süre tablosu	14
2.1.3. 2024 Sosyal bilgiler dersi öğretim programı	15
2.1.3.1. 2024 Sosyal bilgiler dersi öğretim programında öğrenme alanları, öğrenme çıktısı sayısı ve süre tablosu.....	19
2.1.3.1.1. 4.Sınıf.....	19
2.1.3.1.2. 5.Sınıf.....	20
2.1.3.1.3. 6.Sınıf.....	21
2.1.3.1.4. 7.Sınıf.....	23

2.2. Çevre Eğitimi	24
2.2.1. Çevre kavramı	24
2.2.2. Çevre eğitimi kavramı ve tarihsel gelişimi	25
2.2.2.1. Çevre eğitimi kavramı	25
2.2.2.2. Çevre eğitiminin tarihsel gelişimi	26
2.2.2.2.1. Tiflis Bildirgesi'ne (1977) göre çevre eğitiminin hedef, amaç ve esasları	28
2.2.2.2.1.1. Çevre eğitiminin hedefleri	28
2.2.2.2.1.2. Çevre eğitiminin amaçları	28
2.2.2.2.1.3. Çevre eğitiminin esasları	29
2.3. Sosyal Bilgiler ve Çevre Eğitimi	30
2.4. İlgili Araştırmalar	30
3. YÖNTEM	37
3.1. Araştırmanın Modeli	37
3.2. Çalışma Grubu	38
3.3. Veri Toplama Araçları	38
3.4. Veri Analizi	39
4. BULGULAR	42
4.1. 2018 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programının İncelenmesi	42
4.1.1. 2018 Sosyal bilgiler dersi öğretim programının özel amaçlarında çevre eğitime ilişkin bulgular	42
4.1.2. 2018 Sosyal bilgiler öğretim programının içeriğinde çevre eğitime ilişkin bulgular	43
4.1.2.1. 2018 Sosyal bilgiler öğretim programında öğrenme alanlarına ilişkin bulgular	43
4.1.2.1.1. 1.Öğrenme Alanı: Kültür ve Miras Alanı	43
4.1.2.1.2. 2.Öğrenme Alanı: İnsanlar, Yerler ve Çevreler	44
4.1.2.1.3. 3.Öğrenme Alanı: Bilim, Teknoloji ve Toplum	45
4.1.2.1.4. 4.Öğrenme Alanı: Üretim, Dağıtım ve Tüketim	46
4.1.2.1.5. 5.Öğrenme Alanı: Etkin Vatandaşlık	47
4.1.2.1.6. 6.Öğrenme Alanı: Küresel Bağlantılar	48
4.1.2.2. 2018 Sosyal bilgiler öğretim programında öğrenme alanlarına ait kazanımlara göre çevre ile ilişkili kazanımlar	49
4.1.2.2.1. 4. sınıf 2018 sosyal bilgiler dersi öğretim programında yer alan çevre ile ilgili öğrenme alanları ve kazanımlar	49

4.1.2.2.2. 5. sınıf 2018 sosyal bilgiler dersi öğretim programında yer alan çevre ile ilgili öğrenme alanları ve kazanımlar	51
4.1.2.2.3. 6. sınıf 2018 sosyal bilgiler dersi öğretim programında yer alan çevre ile ilgili öğrenme alanları ve kazanımlar	53
4.1.2.2.4. 7. sınıf 2018 sosyal bilgiler dersi öğretim programında yer alan çevre ile ilgili öğrenme alanları ve kazanımlar	54
4.1.2.3. 2018 Sosyal bilgiler dersi öğretim programında yer alan temel becerilerde ve değerlerde çevre eğitime ilişkin bulgular	56
4.2. 2024 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programının İncelenmesi	57
4.2.1. 2024 Sosyal bilgiler dersi öğretim programının özel amaçlarında çevre eğitime ilişkin bulgular	57
4.2.2. 2024 Sosyal bilgiler öğretim programının içeriğinde çevre eğitime ilişkin bulgular	59
4.2.2.1. 2024 Sosyal bilgiler dersi öğretim programında yer alan öğrenme alanlarına ve içerik çerçevesine ilişkin bulgular	60
4.2.2.1.1. 1.Öğrenme Alanı: Birlikte Yaşamak	60
4.2.2.1.1.1. 4.Sınıf	61
4.2.2.1.1.2. 5.Sınıf	62
4.2.2.1.1.3. 6.Sınıf	63
4.2.2.1.1.4. 7.Sınıf.....	64
4.2.2.1.2. 2.Öğrenme Alanı: Evimiz Dünya	66
4.2.2.1.2.1. 4.Sınıf.....	67
4.2.2.1.2.2. 5.Sınıf.....	68
4.2.2.1.2.3. 6.Sınıf.....	69
4.2.2.1.2.4. 7.Sınıf.....	70
4.2.2.1.3. 3.Öğrenme Alanı: Ortak Mirasımız	71
4.2.2.1.3.1. 4.Sınıf	72
4.2.2.1.3.2. 5.Sınıf	73
4.2.2.1.3.3. 6.Sınıf	74
4.2.2.1.3.4. 7.Sınıf	76
4.2.2.1.4. 4.Öğrenme Alanı: Yaşayan Demokrasimiz	76
4.2.2.1.4.1. 4.Sınıf	77
4.2.2.1.4.2. 5.Sınıf	78
4.2.2.1.4.3. 6.Sınıf	80

4.2.2.1.4.4. 7.Sınıf	81
4.2.2.1.5. 5.Öğrenme Alanı: Hayatımızdaki Ekonomi	82
4.2.2.1.5.1. 4.Sınıf	83
4.2.2.1.5.2. 5.Sınıf	84
4.2.2.1.5.3. 6.Sınıf	85
4.2.2.1.5.4. 7.Sınıf	86
4.2.2.1.6. 6.Öğrenme Alanı: Teknoloji ve Sosyal Bilimler	87
4.2.2.1.6.1. 4.Sınıf	89
4.2.2.1.6.2. 5.Sınıf	90
4.2.2.1.6.3. 6.Sınıf	91
4.2.2.1.6.4. 7.Sınıf.....	91
4.2.2.2. 2024 Sosyal bilgiler dersi öğretim programında yer alan öğrenme alanlarına ve çıktılara ait çevre ile ilişkili süreç bileşenleri.....	93
4.2.2.2.1. 4. sınıf 2024 sosyal bilgiler dersi öğretim programında yer alan çevre ile ilgili öğrenme alanları ve çıktıları.....	93
4.2.2.2.2. 5. sınıf 2024 sosyal bilgiler dersi öğretim programında yer alan çevre ile ilgili öğrenme alanları ve çıktıları.....	95
4.2.2.2.3. 6. sınıf 2024 sosyal bilgiler dersi öğretim programında yer alan çevre ile ilgili öğrenme alanları ve çıktıları.....	98
4.2.2.2.4. 7. sınıf 2024 sosyal bilgiler dersi öğretim programında yer alan çevre ile ilgili öğrenme alanları ve çıktıları.....	101
4.2.2.3. 2024 sosyal bilgiler dersi öğretim programına ait alan becerileri ve kavramsal becerilerde çevre eğitime ilişkin bulgular	104
4.3. Çevre Eğitiminin Sosyal Bilgiler İçindeki Rolüne İlişkin Öğretmen Görüşleri....	106
5. TARTIŞMA, SONUÇ VE ÖNERİLER.....	125
5.1. Tartışma ve Sonuç	125
5.2. Öneriler	133
KAYNAKLAR	135
EKLER	139
EK 1. Etik Kurul Kararı.....	139
EK 2. Etik Kurul Kararı Devamı	140
EK 3. İzin Belgesi.....	141
EK 4. Öğretmen Onam Formu.....	142
EK 5. Öğretmen Görüşme Soruları.....	143

EK 6. Öğretmen Görüşme Soruları Devamı	144
ÖZGEÇMİŞ	145

TABLÖLAR DİZİNİ

Sayfa

Tablo 2.1 2018 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programında temel değerler.....	11
Tablo 2.2 2018 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programında temel beceriler.....	12
Tablo 2.3 2018 Sosyal Bilgiler Öğretim Programında öğrenme alanları, kazanım sayıları ve süreleri	14
Tablo 2.4 2024 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programında kavramsal beceriler	17
Tablo 2.5 2024 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programında değerler	18
Tablo 2.6 2024 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programında 4.sınıf öğrenme alanları, öğrenme çıktı sayısı ve süreleri	19
Tablo 2.7 2024 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programında 5.sınıf öğrenme alanları, öğrenme çıktı sayısı ve süreleri	20
Tablo 2.8 2024 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programında 6.sınıf öğrenme alanları, öğrenme çıktı sayısı ve süreleri	21
Tablo 2.9 2024 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programında 7.sınıf öğrenme alanları, öğrenme çıktı sayısı ve süreleri	23
Tablo 4.1 4. Sınıf 2018 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programında yer alan çevre ile ilgili öğrenme alanları ve kazanımları.....	49
Tablo 4.2 5. Sınıf 2018 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programında yer alan çevre ile ilgili öğrenme alanları ve kazanımları.....	51
Tablo 4.3 6. Sınıf 2018 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programında yer alan çevre ile ilgili öğrenme alanları ve kazanımları.....	53
Tablo 4.4 7. Sınıf 2018 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programında yer alan çevre ile ilgili öğrenme alanları ve kazanımları.....	55
Tablo 4.5 4. Sınıf 2024 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programında yer alan çevre ile ilgili öğrenme alanları ve çıktıları	93
Tablo 4.6 5. Sınıf 2024 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programında yer alan çevre ile ilgili öğrenme alanları ve çıktıları	95
Tablo 4.7 6. Sınıf 2024 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programında yer alan çevre ile ilgili öğrenme alanları ve çıktıları	98
Tablo 4.8 7. Sınıf 2024 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programında yer alan çevre ile ilgili öğrenme alanları ve çıktıları	101

Tablo 4.9 2018 ve 2024 Sosyal bilgiler öğretmenlerinin çevre eğitimine ayrılan zaman ve içerik hakkındaki görüşleri.....	106
Tablo 4.10 2018 ve 2024 Sosyal bilgiler öğretmenlerine göre öğrencilerin eğitim hedeflerine çevre eğitimi entegrasyonu.....	108
Tablo 4.11 2018 ve 2024 Sosyal bilgiler öğretmenlerinin çevre eğitimi hedeflerine ulaşım strateji ve planları	110
Tablo 4.12 Sosyal bilgiler öğretmenlerinin çevre bilinci kazandırma yöntemleri	112
Tablo 4.13 Sosyal bilgiler öğretmenlerinin çevre konularında öğrencinin ilgisini ve katılımını artırma uygulamaları.....	115
Tablo 4.14 Sosyal bilgiler öğretmenlerinin çevre eğitimi için öğrenci başarı değerlendirme araçları.....	118
Tablo 4.15 2018 ve 2024 Sosyal bilgiler öğretmenlerine göre çevre eğitimi konusundaki eksiklikler ve geliştirilme ihtiyaçları	120
Tablo 4.16 Sosyal bilgiler öğretmenlerine göre etkili çevre eğitimi için iyileştirme ve geliştirme önerileri	122

SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ

Kısaltmalar

ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
IEEP	: Uluslararası Çevre Eğitimi Programı
MEB	: Milli Eğitim Bakanlığı
NCSS	: Sosyal Bilimler Ulusal Konseyi
SBÖP	: Sosyal Bilgiler Öğretim Programı
TDK	: Türk Dil Kurumu
TYÇ	: Türkiye Yeterlilik Çerçevesi
UNEP	: Birleşmiş Milletler Çevre Programı
UNESCO	: Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Kurumu

1. GİRİŞ

1.1. Problem Durumu

İnsanoğlu var olduğu günden buyana çevreye ve doğaya uyum sağlamaya çalışmıştır. Eğitim, teknoloji ve bilgi kısımları geliştikçe çevreyi kendilerine uyarlamaya başlamışlardır. Aşırı tüketimle birlikte ham madde kaynaklarını sömürmeleri ile zaman içinde çevre sorunlarını da beraberinde getirmiştir. Bununla beraber çevre sorunu küresel bir boyuta ulaşmıştır. İnsanoğlunun tüketim ve yeniyi bulma yolunda ilerleyişi doğal yaşam ortamlarına zarar vermiştir. Coğrafi keşifler, savaşlar, tüketim araçları, teknolojik aletler vs. yüzyıllar boyunca küresel bir boyut kazanmıştır. Sanayi devrimi ile birlikte bu boyut gitgide çevreye zarar vermiştir. Çözüm konusunda küresel boyutta birçok toplantı yapılmakla beraber toplumu bilinçlendirmek adına çevre eğitimi üzerine adımların atılması ile çevre eğitimi ve çevre hakkında daha bilinçli toplumlar yetiştirmek amaçlanmıştır.

21. yüzyılda dünya nüfusunun hızla artması ve insan ihtiyaçlarının artması ile hava, su gibi çeşitli kaynakların hızlı ve bilinçsizce tüketilmesi, atıkların çevreye atılması, plansız kentleşme ve çevre kirliliği nedeniyle pek çok sorun ortaya çıkmıştır. Doğal denge bozulduğunda çevre sorunları ciddi boyutlara ulaşmıştır. Bu durum siyasal ve bilimsel çevreleri yaşananlardan dolayı üzerine düşünülecek bir sorun haline getirmiştir. Bu süreç çevre eğitiminin ne denli önemli olduğunu ortaya çıkarmıştır. Çevre sorunları son otuz yıldır dünyada en çok tartışılan toplumsal gündem konularının başında geliyor. Çevre sorunlarının uluslararası platformda giderilmesi ve çözümüne yönelik ilk büyük adımlar 1970'li yılların başında başlamıştır. Çevre eğitimi, özellikle Stockholm'deki 1972 Birleşmiş Milletler İnsan Çevre Konferansı ile küresel bir olgu haline gelmiştir. (Akınoğlu ve Sarı, 2009; Kayalı, 2010; Kahyaoğlu ve Özgen, 2011). Konferans sonunda çevre hakları yeniden düzenlenmeye alınmıştır. Oluşan yasal düzenlemeler ile birlikte çevre eğitimi üzerinde durulmuş ve bununla beraber çevre eğitimi ile ilgili çalışmalar seyrinden daha çok hızlanmıştır (Yıldırım, 2023). IEEP (Uluslararası Çevre Eğitim Programı) tarafından düzenlenen bölgesel konferans ve seminerlerin ardından, UNESCO (Birleşmiş Milletler Eğitim Bilim ve Kültür Teşkilatı) ve UNEP (Birleşmiş Milletler Çevre Programı) işbirliğiyle düzenlenen 1977 yılındaki Hükümetler arası Çevre Eğitim Konferansı, dünyada bir ilki temsil etmiştir. Bu konferans, Tiflis'te düzenlenmiş olup, küresel düzeyde çevre eğitimine yönelik yapısal ve hedefsel bir çerçeve oluşturmuştur.

Tiflis Konferansının Bildirgesi ve Önergeleri, çevre eğitiminin insan eğitiminde önemli bir yer edinmesinde bir dönüm noktası olarak kabul edilmektedir (Ünal ve Mançuhan, 2001; Şentürk, 2010).

Çevre bilincinin kazandırılması ve çevre eğitime yönelik çalışmaların hız kazanması süreci Türkiye’de de yankı bulmuş ve çevre kavramı 1982 Anayasası’nda yer almıştır. 1982 Anayasası’nın 56. Maddesinde: "*Herkes, sağlıklı, dengeli bir çevrede yaşama hakkına sahiptir. Çevreyi geliştirmek, çevre sağlığını korumak ve çevre kirliliğini önlemek devletin ve vatandaşların ödevidir.*" ifadesi yer almakta ve çevre koruma, anayasal bir esasa bağlanmaktadır. Bu ilkedен yola çıkarak ülkemizde çevre koruma düşüncesinin yaygınlaştırılması adına çevre eğitiminin verilmesi için 14.10.1999 tarihinde Çevre Bakanlığı ile Milli Eğitim Bakanlığı arasında “Çevre Eğitimi konularında yapılacak çalışmalara ilişkin işbirliği protokolü” düzenlenmiş, bu konulara ilişkin çalışmalar için işbirliği anlaşması imzalandı. Bu kapsamda ülke genelinde tüm öğretmen ve öğrenciler çevre konusunda bilgilendirilmeleri amacıyla çevre eğitiminin tüm öğretim programlarında yer alması gerektiği vurgulanmıştır (Özdemir ve Gökçe, 2019). Türkiye’de çevre eğitimi hem çevre eğitimi adına doğrudan hem de farklı müfredatlar konularına dolaylı olarak örgün eğitim ve orta öğretim düzeylerine örtülü olarak entegre edilmeye başlanmıştır. Yıllardır çevre eğitimi ortaokullarda sosyal bilgiler ve fen bilimleri derslerinde örtülü olarak öğretilmektedir. Ancak 2015 yılında çıkarılan 18/07/2016 tarihli ve 51 sayılı kararla “Çevre Eğitimi” dersi ortaöğretim kurumlarında seçmeli ders olarak getirilmiş ve ilgili derslerin fen bilimleri öğretmenleri tarafından okutulmasına Talim ve Terbiye Kurulu tarafından karar verilmiştir. Ayrıca müfredatta seçmeli çevre eğitiminin gerekliliği vurgulanmaktadır (Yıldırım, 2023). Milli Eğitim Müdürlüğü’nün 14/02 /2022 tarihli ve 10 sayılı kararı ile Çevre Eğitimi ve İklim Değişikliği Dersi (6, 7 veya 8. sınıflar) Öğretim Programı 2022-2023 eğitim öğretim yılından itibaren uygulanmak üzere kabul edilmiş ve aynı kararla Ortaöğretim Çevre Eğitimi Dersi Öğretim Programı 2022-2023 eğitim öğretim yılından itibaren uygulamadan kaldırılmıştır. Aynı şekilde bu dersin fen bilimleri öğretmenleri tarafından okutulmasına karar verilmiştir.

Çocuklar, günlük yaşamlarının büyük bir bölümünü okulda geçirdikleri için, çevre eğitimi amacına hizmet eden bir programın içeriği, çevre konularında iyi yetişmiş bireylerin yetişmesinde hayati bir rol oynamaktadır. Genel olarak eğitim programlarına göz atıldığında, çevre ile ilgili konuların ilkökul seviyesinde hayat bilgisi, ortaokul seviyesinde ise çoğunlukla fen bilimleri dersi kapsamında işlendiği gözlemlenmektedir.

Ayrıca sosyal bilgiler dersi içinde yapılan öğretim programında (MEB, 2018) çevre ile ilgili içerikler özel amaçlar, kazanımlar, değerler ve becerilere vurgu yapıldığı görülmektedir (Timur, 2020). 2018 Sosyal Bilgiler Eğitim Programında çevre eğitimi iki özel amaçla açıklanmıştır. Bunlar;

1. “Yaşadığı çevre ile dünyanın genel coğrafi özelliklerini tanıyarak insan ve çevre arasındaki etkileşimi açıklamaları ve mekânı algılama becerilerini geliştirmeleri”
2. “Doğal çevrenin ve kaynakların sınırlılığının farkına varıp çevre duyarlılığı içerisinde doğal kaynakları korumaya çalışmaları ve sürdürülebilir bir çevre anlayışına sahip olmaları hedeflenmiştir”. Şeklinde programda yer almıştır (MEB, 2018, s.8).

MEB'in 2024 yılı sosyal bilgiler dersi öğretim programında ise çevre ile ilgili içeriklere özel amaçlar, öğrenme çıktıları ve süreç bileşenleri, alan becerileri ve kavramsal beceriler açısından vurgu yapıldığı görülmektedir. 2024 Sosyal Bilgiler Eğitim Programında çevre eğitimi dört özel amaçla açıklanmıştır. Bunlar;

1. “Çevremizdeki doğal özelliklerin tanınması, doğa ile insan arasındaki iletişimin sağlanması ve doğal kaynakların korunmasının arttırılmasının üstlenmesi önemlidir bu, çevremizin ve çeşitliliğin doğal çevresel özelliklerimizi sağlar.”
2. “ Sürdürülebilir bir yaşam için, insanların yerel ve küresel düzeyde doğal ve beşeri çevre arasındaki iletişimi sorgulamaları gerekmektedir.”
3. “Afetlerin azaltılması için yapılması gerekenler hakkında öngörülerde bulunmaları önemlidir.”
4. “Türk milletinin insanlığının ortak ilişkilerine katkılarını, Türk ırkını, kültürünü, millî ve manevi değerlerimizi bilen bireyler olarak, ortak kültürel mirasın korunması ve yaratılması konusunda sorumluluk sahibi olmaları gerekmektedir.” şeklinde programda yer almıştır (MEB, 2024, s.4). İncelemeler dâhilinde sosyal bilgiler dersi öğretim programında yer alan “doğal çevreye duyarlılık” değerinin ve “çevre okuryazarlığı” becerisinin sosyal bilgiler dersi kapsamında öğrencilere kazandırılmaya çalışılmıştır. Yine öğretim programı hakkında yapılan incelemeler göz önüne alındığıdaysa “Evimiz Dünya” öğrenme alanı içerisinde çevre eğitimi ve çevre ile ilgili kazanımları görmek mümkündür. Bu bilgiler kapsamında sosyal bilgiler ve fen bilimleri dersleri ve seçmeli çevre eğitimi ve iklim değişikliği dersi kapsamında çevre ile ilgili ortaokul öğrencilerinin konu ve kavrama ile ilgili yeterince bilgi ve farkındalığa sahip olunması beklenmektedir.

1.2. Araştırmanın Amacı

Bu araştırma ile 2018 ve 2024 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'nda yer alan çevre eğitimi kazanımlarının incelenmesi ve sosyal bilgiler öğretmenlerin çevre eğitimi konusundaki görüşlerinin belirlenmesi amaçlanmıştır. Sosyal bilgiler öğretmenlerinden alınan görüşler doğrultusunda çevre eğitiminin sosyal bilgiler dersi içindeki rolü, çevre eğitiminin hedefleri, öğretmenlerin dersi nasıl planladıkları, çevre eğitiminde öğretmenler tarafından görülen eksikliklerin neler olduğu ve bu eksiklikleri iyileştirme önerilerinin neler olduğu saptanmaya çalışılacaktır. Bu çerçevede araştırmanın amacı, 2018 yılından itibaren uygulamada olan sosyal bilgiler dersi öğretim programında çevre eğitimi ve çevre konularının yeterliliği ile 2024-2025 eğitim öğretim yılından itibaren kademeli bir şekilde uygulanacak olan 2024 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programında çevre eğitimi ve çevre konularının yeterlilik açısından ele alınması, araştırmanın temel amaçlarından birini oluşturmaktadır. Ayrıca sosyal bilgiler dersi öğretmenlerinin 2018 ve 2024 sosyal bilgiler dersi öğretim programında yer alan çevre konuları ile ilgili görüşleri ve değerlendirmeleri ele alınarak çevre eğitimine dikkat çekilmesi amaçlanmıştır. Bu amaç doğrultusunda belirlenen alt problemler ise;

1. 2018-2024 yılı Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programını çevre eğitimi açısından değerlendirmek.
2. Çevre eğitiminde belirlenen hedeflere ulaşmak için sosyal bilgiler öğretmenlerinin belirlediği stratejileri, uyguladıkları yöntemleri belirlemek.
3. Sosyal bilgiler öğretmenlerinin çevre konularını işlerken yapmış oldukları ders planlamasını tespit etmek.
4. Sosyal bilgiler öğretmenlerinin verilen çevre eğitimi sonrasında öğrenci başarısını nasıl değerlendirdiklerini belirlemek.
5. Sosyal bilgiler öğretmenlerinin çevre eğitimi ile ilgili sosyal bilgiler derslerinde tespit ettikleri eksiklikleri ortaya çıkarmak.
6. Daha etkili bir çevre eğitimi için sosyal bilgiler derslerinde yapılması gereken iyileştirmeler hakkında öğretmenlerin görüşlerini saptamak.

1.3. Araştırmanın Önemi

Çevreye karşı duyarlı, ilgili, koruyucu ve gelecek nesillere daha iyi bir çevre bırakma içgüdüsüyle yetişecek nesiller için eğitim en önemli faktörler den biridir. Alacakları eğitimle beraber çevre bilinci oluşacağından çevreye karşı daha duyarlı nesiller yetişecektir. Bu nedenle alınacak eğitimle birlikte çevre sorunun nasıl önleyebiliriz yerine çevre sorununun oluşumunu nasıl engelleye biliriz düşüncesi yer edinecektir. Çevre konusunda yapılacak çalışmaların bireysellikten çıkıp toplumsal ve küresel çalışmalar olması gerekmektedir. Bu çalışmaların başında da eğitim gelmektedir.

Çevre sorunlarının farkında olan, çevreye karşı duyarlı ve sorumluluk sahibi nesil yetiştirmek için verilecek olan çevre eğitimi, çevre sorunlarının önlenmesi için yapılacak olan en kalıcı ve en önemli çözüm yollarından birisidir. Çevre eğitiminin verilebileceği derslerden birisi ise sosyal bilgiler dersidir. Bu araştırmada çevre konularının ve çevre eğitiminin 2018 yılından itibaren uygulamada olan sosyal bilgiler dersi öğretim programı ile 2024 yılında hazırlanan ve 2024-2025 eğitim öğretim yılından itibaren kademeli bir şekilde uygulanmaya başlayacak olan sosyal bilgiler dersi öğretim programında nasıl ele alındığı ve sosyal bilgiler öğretmenlerinin derslerinde uyguladıkları çevre eğitimi konusundaki görüşleri incelenecektir. Bu bağlamda bu araştırma, sosyal bilgiler dersi kapsamında verilen çevre eğitiminin içeriğinin ve uygulanmasının tespit edilmesi bakımından önemlidir.

1.4. Sınırlılıklar

Bu çalışma, 2018 ve 2024 Sosyal Bilgiler Öğretim Programlarında yer alan çevre konuları ile ve aynı zamanda 2018 ve 2024 programındaki çevre konularına yönelik görüşleri alınan Malatya ilinde görev yapan 10 sosyal bilgiler öğretmeni ile sınırlıdır.

1.5. Varsayımlar

Araştırmada ölçüt alınan 2018 ve 2024 sosyal bilgiler dersi öğretim programının ve sosyal bilgiler öğretmenlerinin görüşlerinin yeterli olduğu kabul edilmiştir.

1.6. Tanımlar

Sosyal Bilgiler: Sosyal bilgiler dersi, bireyin toplumsal açıdan varoluşunu gerçekleştirebilmesine yardımcı olma amacı taşır. Bu bağlamda, tarih, coğrafya,

sosyoloji, ekonomi, felsefe, psikoloji, antropoloji, siyaset bilimi ve hukuk gibi sosyal bilimlerle yurttaşlık bilgisi konularını kapsar. Ders, öğrenme alanlarını temsil ederek bu disiplinleri bir tema veya ünite altında birleştirir. Temel amacı, insanın sosyal ve fiziksel çevre ile etkileşimini geçmiş, bugün ve gelecek bağlamında inceleyerek, toplu öğretim anlayışından hareketle öğrencilere bilgi, anlayış ve beceri kazandırmaktır. Bu şekilde, sosyal bilgiler dersi, öğrencilerin bireysel ve toplumsal düzeyde gelişimine katkı sağlamayı hedefler (Erdoğan, 2016).

Öğretim Programı: TDK sözlüğüne göre öğretim programı “Öğretim programı, bir öğrenim kurumunu tamamlamak veya belirli bir alanda uzmanlaşmak için gereken dersler ve konuları içeren plan ve ders programıdır. Bu program, öğrencilere belirli bir eğitim hedefine ulaşmaları için gerekli olan bilgileri, becerileri ve deneyimleri sunmayı amaçlar.” (TDK, 2020) şeklinde tanımlanmaktadır.

Çevre: Tüm canlıların yaşamları boyunca birbirleriyle olan ilişkileri dış çevre olarak tanımlanabilir. Çevre biyotik ve abiyotik varlıklardan (hava, su, toprak, sıcaklık, ışık, mikroorganizmalar, bitkiler, hayvanlar, insanlar) oluşmaktadır. Bu nedenle çevre; biyolojik varlıkların hayatta kalmalarını, gelişmelerini sağlayan ve sürekli etkiye maruz kalmalarını sağlayan fiziksel, kimyasal ve biyolojik faktörlerin bütünüdür (Karatekin, 2011).

Çevre Eğitimi: Çevre; insan yaşamının tamamını geçirdiği biyolojik, kimyasal, sosyal ortamlardır. Bu çevrenin korunması, güzelleştirilmesi ve daha yaşanabilir hale getirilmesi için alınan her türlü önlem de çevre eğitimi kapsamına girmektedir. Yaşamımızı sürdürebilmek ve olması gerektiği gibi var olabilmek için bu yaşam alanını kullanmak zorundayız. Bu amaçla toplumda çevre bilincinin artırılması için yaş, cinsiyet ve meslek ayrımı yapılmaksızın toplumun her kesimine uygun çevre eğitiminin verilmesi gerekmektedir (Timur, 2020).

2. ALANYAZIN

Bu başlık altında sosyal bilgiler dersinin Türkiye ve dünyada ki tarihsel gelişimine ve Çevre eğitiminin tarihsel gelişimine yer verilmiştir. Çevre eğitimi konusunu hakkında ilgili çalışmalar da bu başlık altında incelenmiştir.

2.1. Sosyal Bilgiler Eğitimi

Temel amacı, içinde bulunduğu toplumu ve o toplumun kültürünü öğrenerek yaşatma arzusuyla dolup taşan, haklarını bilen ve sorumluluklarını yerine getirebilen, toplum içinde sağlıklı bir şekilde sosyalleşebilen ve karşılaştığı sorunlara çözüm üretebilen becerilere sahip vatandaşları yetiştirmek olan sosyal bilgiler dersi birden fazla tanımı içinde barındıran bir eğitim alanıdır (Tay, 2011; Kılıçoğlu, 2021).

1970 yılında ilk kez Barth ve Shermis tarafından tanımlanan sosyal bilgiler dersi, zaman içinde bir dizi eklemelerle genişleyen ve farklı tanımlarla açıklanmaya çalışılan bir eğitim alanıdır (Kılıçoğlu, 2021). Sosyal Bilimler Ulusal Konseyi'ne göre, sosyal bilgiler; ülkesinin yararı için mantıklı ve bilinçli kararlar alabilen etkin vatandaşlar yetiştirmek amacıyla gerekli olan yeterlilikleri teşvik etmek ve kazandırmak için sosyal bilimler ve beşeri bilimlerin birbirleriyle uyum içinde oluşturdukları bir çalışma alanını ifade eder (NCSS, 1993).

2.1.1. Sosyal bilgiler öğretiminin tarihsel gelişimi

Bu başlık altında, dünyada ve Türkiye'de sosyal bilgiler Öğretiminin değişimi ve gelişimi hakkında bilgi verilecektir.

2.1.1.1. Dünyada sosyal bilgiler öğretiminin gelişimi

Dünyada sosyal bilgiler eğitiminin nasıl başladığı belli değildir. Ancak bunun bireylerin topluma ve hayatta kalabilmeleri için fiziki çevreye uyum sağlamalarını teşvik eden bir eğitim olduğu göz önüne alındığında, bu tür bir eğitimin insanın var oluşundan bu yana başladığı söylenebilir (Kan, 2010; Tay, 2011; Kılıçoğlu, 2021).

Antik çağlardan bu yana eski Yunan ve Roma medeniyetini barındıran Çin'de tarih, coğrafya, hukuk, vatandaşlık gibi tek konulu derslerin tamamını sosyal bilimlerle ilgili olduğu görülmektedir (Tay, 2011; Kılıçoğlu, 2021). Yine Türk İslam devletleri ve

Osmanlı medreselerinde genellikle tarih ve coğrafya dersleri önemli bir yer tutmuştur (Kılıçoğlu, 2021). Bu örneklerden hareketle sosyal bilgiler kapsamında konu eğitiminin tek konu yapısına sahip bir program olarak sunulmaya çalışıldığı görülmektedir. Sanayi Devrimi'nin getirdiği artan göç sonucunda özellikle Amerika kıtasında toplumsal yapılar değişmeye başladı. Amerika dini ve etnik kökenlerini çeşitlendirdikçe ülkenin toplumsal dinamikleri ve değerleri de ciddi değişimlerle karşı karşıya kalıyor. Dolayısıyla bu durum merkezi hükümeti harekete geçirdi. Bu ülkede yaşayan tüm dini ve etnik kökenlerden insanların aidiyet duygusunu artırmak ve iyi bir Amerikan vatandaşı olmanın ne anlama geldiğine dair fikirleri empoze etmek için reformlar başlatılmıştır. Bu reformlardan biri de eğitim alanında gerçekleşti. Bireylerin topluma uyum sağlayabilmeleri ve karşılaştıkları sorunları çözebilmeleri için gerekli bilgi, beceri ve tutumların öğretilmesi gerekmektedir. Sosyal bilgiler dersleri vatandaşların topluma entegre olabilmesi için bu ihtiyaçları bir araya getirir (Yıldırım, 2023).

Sosyal bilgiler dersi, 1916'da Amerika Birleşik Devletleri'nde (ABD) başlatılan dünyanın ilk çok disiplinli dersiydi. 1921'de ABD Sosyal Araştırmalar Konseyi'ni kurdu. 1930-1940 yılları arasında ABD'de coğrafya ve tarih ağırlıklı olmak üzere sosyal bilgiler dersleri veriliyordu. 1960'dan 1970'e kadar Bruner'in öğrenme teorisini keşfetmesinden etkilenecek bir eğitim reformu hareketi başlatıldı. Bu hareketin bir sonucu olarak sosyal bilgiler derslerinde coğrafi ve tarihsel bilgilere daha az yer verilmiş, ekonomi, politika, sosyoloji, antropoloji, sosyal psikoloji gibi alanlardaki bilgilere daha fazla ağırlık verilmiştir. Ayrıca tümdengelim yöntemi tümevarım yöntemine dönüştürüldü. Ancak 1980'li yıllara gelindiğinde bu yaklaşımın başarısız olduğu görülerek terk edilmiş ve geleneksel yöntemler yeniden kullanılmaya başlanmıştır (Kan, 2010; Tay, 2011; Kılıçoğlu, 2021). 1994 yılında Amerika Birleşik Devletleri'nde, Sosyal Bilgiler Ulusal Konseyi tarafından sosyal bilgiler programı için her konuda standartlar belirlenmiş ve oluşturulacak programlar, bu tematik standartlar esas alınarak planlanmıştır (Tay, 2011).

2.1.1.2. Türkiye'de sosyal bilgilerin gelişimi

Türkiye'de eğitim tarihine dair yapılan incelemelerde, Türklerin İslamiyet'i kabul etmeden önce sosyal hayatla ilgili bilgilerin, toplumu düzenleyen normlar, gelenek, görenek ve değerler gibi töreler aracılığıyla gençlere öğretilmeye çalışıldığı gözlemlenmektedir. İslamiyet'in kabulünden sonra ise toplumsal bilgiler, dini öğretilerle birlikte aktarılmaya başlanmıştır. Selçuklu ve Osmanlı dönemlerinde açılan sıbyan

mektepleri ve medreselerde, eğitimler yine dini temellere dayanarak verilmeye devam etmiştir (Tay, 2011; Kılıçoğlu, 2021).

Osmanlı döneminde, sosyal bilgiler kapsamında yer alan ve sosyal bilgilerin yararlandığı disiplinlerden olan coğrafya ve tarih, ilk kez Tanzimat döneminde okul programlarında yer almıştır. 1870’te açılan İstanbul Darülmuallemi’nin programında Muhtasar Tarih-i Osmani ve Muhtasar Coğrafya dersleri, Darülmuallemin-i Sıbyan bölümünde; Tarih ve Coğrafya dersleri ise Darülmuallemin-i Rüşdiye bölümünde Tarih-i Umumi ile Osmani İdadiye bölümünde okutulmuştur (Akyüz, 2014). 1904 yılında yayınlanan programda sadece Muhtasar Tarih-i Osmani dersi bulunmakta ve bu program tüm okulları kapsamaktaydı. Ancak, 1913 tarihinde yayınlanan bir kanunla birlikte, ilköğretim programlarına Tarih ve Coğrafya derslerine ek olarak Malumat-ı Medeniye ve Ahlakiye dersi de eklenmiştir (Safran, 2015; aktaran: Kılıçoğlu, 2021; s.8). Cumhuriyetin kuruluşundan sonra ülkemizde 1924, 1926, 1930, 1932, 1936 ve 1948 programlarında sosyal bilgiler içeriğini oluşturan tarih, coğrafya ve yurttaşlık bilgisi dersleri tek ders olarak ayrı ayrı okutulmaya başlanmıştır (Tay, 2011).

Türkiye’de sosyal bilgiler dersi, disiplinler arası bir program yaklaşımıyla ilk defa 1960’lı yıllarda uygulanmaya başlanmıştır. Bu dönemde tarih, coğrafya ve yurt bilgisi dersleri birleştirilerek, dersin adı “Toplum ve Ülke İncelemeleri” olarak değiştirilmiştir. 1968 yılında ise bu ders, günümüzde adı olan “Sosyal Bilgiler” olarak adlandırılmıştır. Bu yeni yaklaşım, öğrencilere farklı disiplinlerden gelen bilgileri bütünleştirme ve geniş bir perspektiften toplumu inceleme imkânı tanımıştır. Sosyal Bilgiler Dersi, 1968 yılı itibariyle ilkokullara da eklenmiştir. Ancak, 1985 yılında ortaokul seviyesinde tekrar tek disiplinli bir yaklaşım benimsenmiş, Milli Tarih, Milli Coğrafya ve Vatandaşlık Bilgisi adı altında ayrı dersler olarak öğrencilere sunulmuştur. 1997-1998 öğretim yılı itibariyle sosyal bilgiler dersi, 4. 5. 6. ve 7. sınıflarda tekrar disiplinler arası bir anlayışla öğretilmeye başlanmıştır. Toplumların ihtiyaçlarındaki değişim ve gelişim süreçlerine uyum sağlamak adına, 1998 yılından itibaren öğretim programında çeşitli değişiklikler ve geliştirmeler yapılmıştır. Bu süreç, 2005 yılında yoğun çalışmaların ardından yeni bir öğretim programının yayınlanmasıyla sonuçlanmış ve 2005-2006 öğretim yılından itibaren ülke genelinde uygulanmaya konulmuştur (Kılıçoğlu, 2021).

2.1.2. 2018 Sosyal bilgiler dersi ğretim programı

Türkiye’ de sosyal bilgiler dersi ilkokul 4. sınıfta, ortaokul ise 5. 6. ve 7. Sınıflarda okutulmaktadır. Milli Eğitim Bakanlığı (MEB), ilköğretim ve ortaöğretim düzeylerinde müfredat belirleyip, öğretim programlarını hazırlamak ve uygulamasını sağlamak gibi görevlere sahiptir. MEB Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programını hazırlamakta ve uygulamasını sağlamaktadır. 2018 Sosyal Bilgiler Öğretim Programında, programın misyonu;

“Bilim ve teknolojiye yaşanan hızlı değişim, bireyin ve toplumun değişen ihtiyaçları, öğrenme öğretme teori ve yaklaşımlarındaki yenilik ve gelişmeler bireylerden beklenen rolleri de doğrudan etkilemiştir. Bu değişim bilgiyi üreten, hayatta işlevsel olarak kullanabilen, problem çözebilen, eleştirel düşünen, girişimci, kararlı, iletişim becerilerine sahip, empati yapabilen, topluma ve kültüre katkı sağlayan vb. niteliklerdeki bir bireyi tanımlamaktadır. Bu nitelik dokusuna sahip bireylerin yetişmesine hizmet edecek öğretim programları salt bilgi aktaran bir yapıdan ziyade bireysel farklılıkları dikkate alan, değer ve beceri kazandırma hedefli, sade ve anlaşılır bir yapıda hazırlanmıştır. Bu amaç doğrultusunda bir taraftan farklı konu ve sınıf düzeylerinde sarmal bir yaklaşımla tekrar eden kazanımlara ve açıklamalara, diğer taraftan bütünsel ve bir kerede kazandırılması hedeflenen öğrenme çıktılarına yer verilmiştir. Her iki gruptaki kazanım ve açıklamalar da ilgili disiplinin yetkin, güncel, geçerli ve eğitim öğretim sürecinde hayatla ilişkileri kurulabilecek niteliktedir. Bu kazanımlar ve sınırlarını belirleyen açıklamaları, sınıflar ve eğitim kademeleri düzeyinde değerler, beceriler ve yetkinlikler perspektifinde bütünlük sağlayan bir bakış açısıyla yalın bir içeriğe işaret etmektedir. Böylelikle üst bilişsel becerilerin kullanımına yönlendiren, anlamlı ve kalıcı öğrenmeyi sağlayan, sağlam ve önceki öğrenmelerle ilişkilendirilmiş, diğer disiplinlerle ve günlük hayatla değerler, beceriler ve yetkinlikler çevresinde bütünleşmiş bir öğretim programları toplamı oluşturulmuştur.”

Cümleleriyle açıklanmıştır (MEB, 2018, s.3). Programın vizyonu doğrultusunda sosyal bilgiler dersleri aracılığıyla Atatürk ilke ve inkılaplarına bağlı, ülkesine ve tarihine sahip çıkan, bayrağına saygı duyan, ülke ve bölgesinde meydana gelen olaylara karşı bilinçli ve duyarlı yetiştirmektir. Problem çözme ve eleştirel düşünme becerilerine sahip, kendi değer ve yeteneklerini anlayan bir nesil yetiştirmeyi amaçlayan 2018 Sosyal Bilgiler Öğretim Programının içeriği bu amaç doğrultusunda hazırlanmış ve geliştirilmiştir. Programın içeriği aşağıda maddeler halinde gösterilmiştir:

- Özel Amaçlar
- Amaçlarla ilişkilendirilmiş ve Türkiye Yeterlilik Çerçevesi (TYÇ) ile uyumlu temel beceriler
- Değerler

- Uygulanmasında dikkat edilecek hususlar
- Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programının yapısı
- Öğrenme alanlarının (ders konularının) kazanım ve açıklamalarını içermektedir (Milli Eğitim Bakanlığı [MEB], 2018).

Tablo 2.1 2018 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programında temel değerler (MEB, 2018, s. 9)

2018 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programında Temel Değerler	
1. Adalet	10. Estetik
2. Aile birliğine önem verme	11. Eşitlik
3. Bağımsızlık	12. Özgürlük
4. Barış	13. Saygı
5. Bilimsellik	14. Sevgi
6. Çalışkanlık	15. Sorumluluk
7. Dayanışma	16. Tasarruf
8. Duyarlılık	17. Vatanseverlik
9. Dürüstlük	18. Yardımseverlik

2018 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programında belirtilen temel değerler, bireylerin toplumsal ve kişisel gelişimlerini desteklemek için gerekli olan ahlaki ve etik ilkeleri ifade eder. Bu değerler, bir yandan bireyin sosyal hayata katılımını kolaylaştırırken, diğer yandan demokratik bir toplumun temel yapı taşlarını oluşturur.

Adalet, eşitlik, dürüstlük, saygı ve sorumluluk gibi etik değerler, toplumsal ilişkilerin düzenlenmesinde büyük bir öneme sahiptir. Adalet ve eşitlik, bireyler arasında hak ve fırsat eşitliğini sağlarken; dürüstlük ve sorumluluk, bireyin kendisine ve topluma karşı taşıdığı ahlaki yükümlülükleri pekiştirir. Saygı ve sevgi ise bireylerin sosyal ilişkilerde olumlu bağlar kurmasını sağlar ve barışçıl bir toplumsal düzenin oluşumuna katkıda bulunur.

Aile birliğine önem verme, bağımsızlık ve vatanseverlik gibi değerler ise bireyin aile, millet ve devlet bağlarını güçlendirir. Aile birliğine önem vermek, toplumsal yapıların temelini oluşturan aile kurumunun korunmasını sağlar. Bağımsızlık ve vatanseverlik ise bireyin özgürlük bilinci ile ulusal birlik ve beraberliğe olan bağlılığını pekiştirir.

Bilimsellik ve çalışkanlık değerleri, bireyin öğrenme sürecine ve bilgiye olan yaklaşımını düzenler. Bilimsellik, doğru bilgiye ulaşmayı ve olayları akılcı bir yaklaşımla değerlendirmeyi öngörürken; çalışkanlık bireyin çaba sarf ederek başarıya ulaşma isteğini teşvik eder.

Dayanışma, duyarlılık, yardımseverlik ve barış, bireyler arasında karşılıklı destek ve iş birliğini teşvik eden sosyal değerlerdir. Bu değerler, empati ve yardımlaşma gibi olumlu davranışların yaygınlaştırılmasına, böylece daha uyumlu ve barışçıl bir toplumun inşasına katkıda bulunur.

Estetik ve tasarruf, bireyin çevresiyle olan ilişkisini düzenler. Estetik, güzellik anlayışını ve sanatsal duyarlılığı geliştirmeyi amaçlarken, tasarruf bilinci ise bireylerin kaynakları verimli ve sürdürülebilir bir şekilde kullanmasını sağlar.

Genel olarak bu değerler, bireylerin hem kişisel hem de toplumsal sorumluluklarını yerine getirirken etik ve ahlaki bir duruş sergilemelerini hedefler. Bu değerler, demokratik toplumun gelişimi ve bireylerin sosyal yaşamda uyum içinde varlıklarını sürdürmeleri için kritik bir rol oynamaktadır.

Tablo 2.2 2018 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programında temel beceriler (MEB, 2018, s. 9)

2018 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programında Temel Beceriler	
1. Araştırma	15. Kanıt kullanma
2. Çevre okuryazarlığı	16. Karar verme
3. Değişim ve sürekliliği algılama	17. Konum analizi
4. Dijital okuryazarlık	18. Medya okuryazarlığı
5. Eleştirel düşünme	19. Mekân algılama
6. Empati	20. Öz denetim
7. Finansal okuryazarlık	21. Politik okuryazarlık
8. Girişimcilik	22. Problem çözme

Tablo 2.2'nin devamı.

9. Gözlem	23. Sosyal katılım
10. Harita okuryazarlığı	24. Tablo, grafik ve diyagram çizme ve yorumlama
11. Hukuk okuryazarlığı	25. Türkçeyi doğru, güzel ve etkili kullanma
12. İletişim	26. Yenilikçi düşünme
13. İş birliği	27. Zaman ve kronoloji algılama
14. Kalıp yargı ve önyargıyı fark etme	

2018 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programında yer alan temel beceriler, öğrencilerin hem akademik hem de günlük yaşamda karşılaştıkları sorunları çözebilme yeteneklerini geliştirmeyi amaçlamaktadır. Bu beceriler, bireyin bilgiye erişim, değerlendirme, analiz etme ve yaratıcı çözümler üretme süreçlerini desteklerken, toplumsal hayata etkin bir şekilde katılmalarını da sağlar.

Araştırma, eleştirel düşünme ile birleştirilerek bilgiye ulaşma, sorgulama ve veriyi değerlendirme yeteneklerini güçlendirir. Eleştirel düşünme, bireylerin mevcut bilgileri sorgulayarak analiz yapmasını ve derinlemesine düşünmesini teşvik ederken, empati becerisi toplumsal ilişkilerde duyarlılığı artırır. Kalıp yargı ve önyargıyı fark etme ile bireylerin ön yargılarından arınarak sağlıklı ve adil değerlendirmeler yapabilmeleri amaçlanır.

Günümüz dünyasında dijitalleşmenin hızlanmasıyla birlikte dijital okuryazarlık, medya okuryazarlığı ve finansal okuryazarlık becerileri öne çıkmıştır. Bu beceriler, bireylerin dijital araçları bilinçli ve etik bir şekilde kullanmalarını, medya içeriklerini eleştirel gözle değerlendirmelerini ve finansal kararlar alırken bilinçli davranmalarını sağlar.

Çevre okuryazarlığı ve mekân algılama, bireyin çevresiyle uyumlu bir yaşam sürmesi için gerekli olan becerilerdendir. Özellikle çevre okuryazarlığı, sürdürülebilirlik bilinciyle bireylerin doğal kaynakları verimli kullanmalarını ve çevresel sorunları anlamalarını hedefler. Harita okuryazarlığı ve konum analizi becerileri ise coğrafi bilgilerin anlaşılmasını ve mekânsal analiz yapabilmeyi sağlar.

İletişim ve iş birliği, bireylerin grup çalışmaları yaparken etkin bir şekilde iletişim kurmalarını ve ortak hedefler doğrultusunda çalışabilmelerini destekler. Problem çözme ve karar verme becerileri ise bireyin karşılaştığı sorunlara yaratıcı ve pratik çözümler

bulmasına yardımcı olurken, öz denetim becerisi bireyin kendi davranışlarını kontrol edebilme yetisini geliştirir.

Yenilikçi düşünme ve girişimcilik becerileri, öğrencilere yaratıcı çözümler üretme ve kendi projelerini geliştirme yetenekleri kazandırmayı amaçlar. Kanıt kullanma ve tablo, grafik, diyagram çizme ve yorumlama becerileri, verilerin analiz edilmesi ve anlamlandırılmasında önemli bir rol oynar.

Son olarak, politik okuryazarlık, bireylerin toplumda aktif vatandaşlar olarak siyasi olayları ve süreçleri anlayıp değerlendirebilme yetilerini geliştirirken, sosyal katılım becerisi, toplumsal sorunlara duyarlılık gösterme ve çözüm üretme anlamında kritik bir öneme sahiptir. Türkçeyi doğru, güzel ve etkili kullanma becerisi ise dilin düzgün bir şekilde kullanılmasıyla bireyin kendisini ifade etme yetisini pekiştirir. Bu beceriler, bireylerin hem bireysel hem de toplumsal hayatta daha donanımlı, sorumlu ve bilinçli bireyler olarak yetişmelerini amaçlayan kapsamlı bir eğitim anlayışını yansıtır.

2.1.2.1. 2018 Sosyal bilgiler dersi öğretim programında öğrenme alanları, kazanım sayısı ve süre tablosu

Tablo 2.3 2018 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programında öğrenme alanları, kazanım sayıları ve süreleri (MEB, 2018, s. 12)

SINIFLAR	4. SINIF			5. SINIF			6. SINIF			7. SINIF		
ÖĞRENME ALANI	Kazanım	Süre Oranı (%)	Ders Saati	Kazanım	Süre Oranı (%)	Ders Saati	Kazanım	Süre Oranı (%)	Ders Saati	Kazanım	Süre Oranı (%)	Ders Saati
BİREY VE TOPLUM	5	11,1	12	4	13	14	5	11,1	12	4	11,1	12
KÜLTÜR VE MİRAS	4	13	14	5	16,6	18	5	20,4	22	5	27,8	30
İNSANLAR, YERLER VE ÇEVRELER	6	18,5	20	5	16,6	18	4	13	14	4	13,9	15

Tablo 2.3'ün devamı

BİLİM, TEKNOLOJİ VE TOPLUM	5	14,8	16	5	13	14	4	11,1	12	4	11,1	12
ÜRETİM, DAĞITIM VE TÜKETİM	5	16,6	18	6	16,6	18	6	16,6	18	6	13,9	15
ETKİN VATANDAŞLIK	4	13	14	4	11,1	12	6	14,8	16	4	11,1	12
KÜRESEL BAĞLANTI	4	13	14	4	13	14	4	13	14	4	11,1	12
TOPLAM	33	100	108	33	100	108	34	100	108	31	100	108

Tablodaki 2.3'de ki verileri incelediğimizde 2018 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'ndaki öğrenme alanlarına göre 4. sınıftan 7. sınıfa kadar öğrencilere sunulan kazanımların, ders saatlerinin ve süre oranlarının dağılımını göstermektedir. Bu dağılım, öğrencilerin farklı öğrenme alanlarında kazanmaları gereken becerileri dengelemeye yönelik olarak yapılandırılmıştır. Sosyal bilgiler öğretim programı, öğrencilerin çok yönlü beceriler kazanmalarını hedefler. Bu kapsamda, öğrenme alanları arasında Birey ve Toplum, Kültür ve Miras, İnsanlar, Yerler ve Çevreler, Bilim, Teknoloji ve Toplum, Üretim, Dağıtım ve Tüketim, Etkin Vatandaşlık ve Küresel Bağlantı gibi konular yer alır. Her sınıf düzeyinde bu alanlara yönelik belirli kazanımlar ve ders saatleri planlanmıştır.

Ders saati ve kazanım dağılımı, öğrencilerin bilgi ve beceri kazanımlarını dengeli bir şekilde geliştirmeleri için planlanmıştır. 6. ve 7. sınıflarda özellikle Kültür ve Miras gibi alanlara daha fazla süre ayrılması, öğrencilerin tarih ve kültürel farkındalığını daha derinlemesine geliştirmeye yönelik bir stratejiyi yansıtır. Bu öğretim programı, öğrencilerin sosyal, kültürel, bilimsel ve ekonomik açıdan bilinçli bireyler olarak yetişmelerini sağlamayı amaçlar.

2.1.3. 2024 Sosyal bilgiler dersi öğretim programı

Türkiye' de sosyal bilgiler dersi ilköğretim 4. sınıfta, ortaokul ise 5. 6. ve 7. sınıflarda okutulmaktadır. Milli Eğitim Bakanlığı (MEB), ilköğretim ve ortaöğretim düzeylerinde müfredat belirleyip, öğretim programlarını hazırlamak ve uygulamasını sağlamak gibi

görevlere sahiptir. MEB Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programını hazırlamakta ve uygulamasını sağlamaktadır. 2024 Sosyal Bilgiler Öğretim Programında, programın misyonu;

“Türk Eğitim Sistemi, bireylerin tüm yönleriyle gelişimini amaçlar ve bütüncül bir eğitim yaklaşımını temel alır. Bu hedef ve yaklaşımla geliştirilen “Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli” ile kavramsal beceriler, alan becerileri, sosyal-duygusal öğrenme becerileri ile eğilimler, değerler ve okuryazarlıklar bir bütün olarak ele alınarak öğrencilerin çok yönlü gelişiminin etkili bir şekilde desteklenmesi amaçlanmıştır.

Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı, değişen ve gelişen dünya koşullarından hareketle bireye toplumsal konularda ihtiyaç duyduğu becerilerin kazandırılması amacıyla geliştirilmiştir. Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı, sosyal bilimlerin bakış açısı ve disiplinler arası bir anlayış ile hazırlanmıştır. Sosyal bilgiler doğası gereği tarih, coğrafya, sosyoloji, psikoloji, arkeoloji, antropoloji, ekonomi, hukuk, siyaset gibi bilim alanlarının ürettiği bilgilerin işe koşulduğu bir yapıya sahiptir. Bu bakımdan programın içeriği toplumsal faaliyetlerin yerel, bölgesel, ulusal ve uluslararası ölçekte incelendiği disiplinler arası bir yapıda hazırlanmıştır. İçerikte bireyin hem kendi hayatı hem de yaşadığı çevre ve toplum ile ilişkisini geçmişten günümüze değişim ve süreklilik bağlamında ele alanı bir yapı oluşturulmuştur.

Öğrencilerin ihtiyaç duyabilecekleri bilgiler, öğretim programında uygun becerilerle bütünleştirilerek öğrenme çıktısı olarak sunulmuştur. Bu tasarıma dayalı öğrenme sürecinin etkili bir şekilde uygulanabilmesi için konu içeriği sadeleştirilmiştir. Öğrenme çıktılarında işe koşulan beceriler arasında hiyerarşik veya taksonomiye dayalı bir yaklaşım yerine becerilerin birbirini destekleyen ve tamamlayan özellikleri benimsenmiştir.

Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı ile öğrencilere kavramsal beceriler (temel, bütüncül, üst düzey düşünme), alan becerileri (zamanı algılama ve kronolojik düşünme, kanıta dayalı sorgulama ve araştırma, tarihsel empati, değişim ve sürekliliği anlama vb.), sosyal ve duygusal öğrenme becerileri (benlik, sosyal hayat ortak/birleşik), okuryazarlık becerileri (bilgi, dijital, finansal, görsel, kültür, vatandaşlık, veri, sürdürülebilirlik, sanat), eğilimler (benlik, sosyal, entelektüel) ve değerlerin (adalet, aile bütünlüğü, çalışkanlık, dostluk, duyarlılık, bağımsızlık, sorumluluk, vb.) kazandırılması amaçlanmaktadır. Program içerisinde günlük yaşam ile köprü kurulması ve öğrencilerin gerekli becerileri gerçek yaşamla bağlantılı bir şekilde deneyimleyerek edinmeleri amaçlanmıştır.

Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı’nın temel öğelerinden biri de toplumsal hayat için vazgeçilmez olarak ifade edilebilecek değerlerdir. Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı doğası gereği değerler eğitiminin işe koşulduğu bir yapıya sahiptir. Bu minvalde “erdem-değer-eylem” modelinde yer alan değerler, öğrenme yaşantıları sürecinde işe koşulmuştur. Öğretim programında beceriler, okuryazarlık becerileri, eğilimler ve değerler gibi programlar arası bileşenler öğretme-öğrenme uygulamaları ile ilişkilendirilerek verilmiştir. Tüm bu süreçle sosyal bilgiler derslerinin bütüncül, dikkat çekici, anlaşılır ve günlük hayat ile bağlantılı bir biçimde öğretilmesi amaçlanmıştır.”

(MEB, 2024, s.4). Programın vizyonu doğrultusunda sosyal bilgiler dersleri aracılığıyla Atatürk ilke ve inkılaplarına bağlı, ülkesine ve tarihine sahip çıkan, bayrağına saygı

duyan, ülke ve bölgesinde meydana gelen olaylara karşı bilinçli ve duyarlı yetiştirmektir. Problem çözme ve eleştirel düşünme becerilerine sahip, kendi değer ve yeteneklerini anlayan bir nesil yetiştirmeyi amaçlayan 2024 Sosyal Bilgiler Öğretim Programının içeriği bu amaç doğrultusunda hazırlanmış ve geliştirilmiştir. Programın içeriği aşağıda maddeler halinde gösterilmiştir:

- Temel Felsefesi ve Özel Amaçlar (20 madde)
- Uygulanmasına İlişkin Esaslar (10 madde)
- Programlar Arası Bileşenler
- İçerik Çerçevesi (6 madde)
- Öğrenme Kanıtları
- Öğretme-Öğrenme Yaşantıları
- Farklılaştırma
- Öğrenme alanlarının (ders konularının) kazanım ve açıklamalarını içermektedir (Milli Eğitim Bakanlığı [MEB], 2024).

Tablo 2.4 2024 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programında kavramsal beceriler (MEB,2024)

2024 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programında Kavramsal Beceriler	
1. Yorumlama	10. Özetleme
2. Yansıtma	11. Tartışma
3. Çıkarım Yapma	12. Sorgulama Becerisi
4. Çözümleme	13. Tümdengelimsel Akıl Yürütme Becerisi
5. Yapılandırma	14. Özetleme Becerisi
6. Bilgi Toplama	15. Sorgulama
7. Karşılaştırma	16. Genelleme

Tablo 2.4’de 2024 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programında yer alan kavramsal becerilerin çoğunlukla analitik düşünme, eleştirel düşünme ve bilgiye dayalı karar verme süreçlerini desteklediğini görülmektedir. Bu beceriler, öğrencilerin sosyal olayları ve bilgileri daha derinlemesine incelemelerine, çeşitli bakış açılarıyla değerlendirmelerine

ve bunlar üzerine düşünmelerine olanak tanıyan önemli araçlar. "Yorumlama", "yansıtma" ve "sorgulama" gibi beceriler, öğrencinin öğrenme sürecinde daha aktif bir rol oynamasını teşvik ederken; "çıkarım yapma" ve "genelleme" gibi beceriler, bilginin soyutlanarak daha geniş kavramsal çerçevelere oturtulmasını sağlar.

Tablodaki beceriler aynı zamanda, öğrencilerin hem bireysel hem de grup içinde etkin bir şekilde bilgi paylaşımında bulunmasını, fikirlerini ifade etmesini ve farklı görüşleri tartışabilmesini hedeflediği görülmektedir.

Tablo 2.5 2024 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programında değerler (MEB, 2024)

2024 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programında Değerler	
1. Adalet	11. Özgürlük
2. Aile Bütünlüğü	12. Sabır
3. Çalışkanlık	13. Sağlıklı Yaşam
4. Dostluk	14. Saygı
5. Duyarlılık	15. Sevgi
6. Dürüstlük	16. Sorumluluk
7. Estetik	17. Tasarruf
8. Mahremiyet	18. Temizlik
9. Merhamet	19. Vatanseverlik
10. Mütevazılık	20. Yardımseverlik

2024 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'nın, öğrencilerin yalnızca akademik bilgi edinmelerini değil, aynı zamanda toplumda birer birey olarak sorumluluklarını yerine getirmelerini sağlayacak etik ve ahlaki değerleri de kazanmalarını hedeflediğini amaçlamaktadır. Bu değerler arasında "adalet," "dürüstlük," "saygı," ve "sorumluluk" gibi kavramlar, sosyal ilişkilerde sağlıklı iletişim ve etik davranışların temelini oluştururken, "vatanseverlik" ve "yardımseverlik" gibi kavramlar, topluma ve ülkeye karşı duyarlılık ve bağlılık bilincini geliştirmeyi amaçlıyor. "Aile bütünlüğü," "mahremiyet" ve "merhamet" gibi değerler ise bireylerin aile ve kişisel ilişkilerde daha derin bir anlayış ve saygı çerçevesinde hareket etmelerine katkı sağlar. Ayrıca "estetik,"

"sağlıklı yaşam" ve "temizlik" gibi değerler, bireyin kendine ve çevresine özen gösterme bilincini artırmayı hedeflemektedir. Bu değerler, öğrencilerin hem kişisel hem de toplumsal yaşamda daha bilinçli ve dengeli bireyler olmalarına yardımcı olabilmektedir.

2.1.3.1. 2024 Sosyal bilgiler dersi öğretim programında öğrenme alanları, öğrenme çıktısı sayısı ve süre tablosu

2.1.3.1.1. 4.Sınıf

Tablo 2.6 2024 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programında 4.sınıf öğrenme alanları, öğrenme çıktı sayısı ve süreleri (MEB, 2024, s. 9)

ÖĞRENME ALANI	Öğrenme Çıktı Sayısı	Süre	
		Ders Saati	Yüzde Oranı (%)
1. Birlikte Yaşamak	3	18	17
2. Evimiz Dünya	3	19	17
3. Ortak Mirasımız	3	19	17
4. Yaşayan Demokrasimiz	3	18	17
5. Hayatımızdaki Ekonomi	3	17	17
6. Teknoloji ve Sosyal Bilimler	2	12	11
Okul Temelli Planlama*	-	5	4
TOPLAM	17	108	100

Tablo 2.6’da görüldüğü üzere 2024 Sosyal Bilgiler Öğretim Programı’nda 4. sınıfa ait öğrenme alanları ve süreleri verilmektedir.

Ders saati ve yüzde oranı: Her öğrenme alanı, birbirine oldukça yakın ders saatlerine ve yüzde oranlarına sahiptir. "Teknoloji ve Sosyal Bilimler" alanına diğer alanlara göre biraz daha az zaman ayrılmıştır.

Öğrenme çıktı sayısı: Öğrenme alanlarının beşi 3 öğrenme çıktısına sahipken, "Teknoloji ve Sosyal Bilimler" alanında sadece iki öğrenme çıktısı bulunmaktadır. 2024 sosyal bilgiler öğretim programında "Okul Temelli Planlama" zümre öğretmenler kurulu tarafından belirlenen, okul dışı öğrenme etkinlikleri, araştırma ve gözlem, sosyal faaliyetler, proje çalışmaları, yerel etkinlikler ve okuma çalışmaları gibi aktiviteler için ayrılan zaman olarak açıklanmıştır. Bu çalışmaların eğitim öğretim yılı boyunca planlanacağı ve yıllık planlara dahil edileceği belirtilmiştir.

Genel dağılım: Toplam 108 ders saati ile tüm alanlar dengeli bir şekilde dağıtılmış görünüyor. Yüzde oranlarının toplamı %100 olup, planlama ve organizasyon açısından mantıklı bir yapı sunuyor.

Tablo 6’da, bir eğitim programının çeşitli konulara dengeli bir şekilde zaman ayırdığını ve her alanın eşit derecede önemsendiğini göstermektedir. Ancak, bazı alanlarda (örneğin "Teknoloji ve Sosyal Bilimler") daha az süre ve çıktı sayısı olması, bu konuların programda biraz daha az yer bulduğunu gösterebilir.

2.1.3.1.2. 5.Sınıf

Tablo 2.7 2024 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programında 5.sınıf öğrenme alanları, öğrenme çıktı sayısı ve süreleri (MEB, 2024, s. 9)

ÖĞRENME ALANI	Öğrenme Çıktı Sayısı	Süre	
		Ders Saati	Yüzde Oranı (%)
1. Birlikte Yaşamak	3	16	15
2. Evimiz Dünya	4	22	20
3. Ortak Mirasımız	3	18	17
4. Yaşayan Demokrasimiz	4	23	21
5. Hayatımızdaki Ekonomi	3	18	17
6. Teknoloji ve Sosyal Bilimler	2	6	5

Tablo 2.7'nin devamı

Okul Temelli Planlama*	-	5	5
TOPLAM	19	108	100

Tablo 2.7'de görüldüğü üzere 2024 Sosyal Bilgiler Öğretim Programı'nda 5. sınıfa ait öğrenme alanları ve süreleri verilmektedir.

Ders saati ve yüzde oranı: "Birlikte Yaşamak" ve "Teknoloji ve Sosyal Bilimler" alanlarına önceki tabloya göre daha az zaman ayrılmıştır. "Evimiz Dünya" ve "Yaşayan Demokrasimiz" alanlarına daha fazla zaman ayrılmıştır, bu da bu konuların daha fazla önemsendiğini gösterebilir.

Öğrenme çıktı sayısı: Öğrenme çıktısı sayısı bazı alanlarda artmıştır. Özellikle "Evimiz Dünya" ve "Yaşayan Demokrasimiz" alanlarında 4 öğrenme çıktısı belirlenmiştir.

Genel dağılım: Toplam 108 ders saati korunmuş ve yüzdelik oranların toplamı %100 olarak dengeli bir yapı sunulmuştur. "Teknoloji ve Sosyal Bilimler" alanına sadece %5 oranında zaman ayrılmıştır. Bu, teknoloji ve sosyal bilimlerin programda nispeten daha az yer bulunduğunu göstermektedir.

Tablo 7'te, belirli öğrenme alanlarına daha fazla önem verilerek yeniden yapılandırılmış gibi görülmektedir. "Evimiz Dünya" ve "Yaşayan Demokrasimiz" alanları, artan ders saati ve öğrenme çıktıları ile ön plana çıkarılmıştır. Bu, bu konuların eğitim programında daha kritik olarak değerlendirildiğini gösterebilir. Diğer alanlar ise önceki tabloya kıyasla daha dengeli bir şekilde yeniden dağıtılmıştır.

2.1.3.1.3. 6.Sınıf

Tablo 2.8 2024 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programında 6.sınıf öğrenme alanları, öğrenme çıktı sayısı ve süreleri (MEB, 2024, s. 9).

ÖĞRENME ALANI	Öğrenme Çıktı Sayısı	Süre	
		Ders Saati	Yüzde Oranı (%)
1. Birlikte Yaşamak	3	16	15

Tablo 2.8'in devamı

2. Evimiz Dünya	3	18	17
3. Ortak Mirasımız	4	22	20
4. Yaşayan Demokrasimiz	3	18	17
5. Hayatımızdaki Ekonomi	3	18	15
6. Teknoloji ve Sosyal Bilimler	2	11	11
Okul Temelli Planlama*	-	5	5
TOPLAM	18	108	100

Tablo 2.8'de görüldüğü üzere 2024 Sosyal Bilgiler Öğretim Programı'nda 6. sınıfa ait öğrenme alanları ve süreleri verilmektedir.

Ders saati ve yüzde oranı: "Ortak Mirasımız" alanına diğer alanlardan daha fazla ders saati (22) ayrılmış, bu da %20'lik bir oran oluşturuyor. "Birlikte Yaşamak," "Evimiz Dünya," "Yaşayan Demokrasimiz" ve "Hayatımızdaki Ekonomi" alanları %15 ile %17 arasında ders saati ve yüzde oranları ile dengeli bir dağılım göstermektedir. "Teknoloji ve Sosyal Bilimler" alanı ise önceki tablodan daha fazla süre (11 ders saati) alarak %11 oranında yer bulmuştur. **Öğrenme çıktı sayısı:** "Ortak Mirasımız" alanında 4 öğrenme çıktısı belirlenmiş, bu da bu alanın önemli bir yere sahip olduğunu göstermektedir. Diğer alanlar genellikle 3 öğrenme çıktısı ile temsil ediliyor.

Genel dağılım: Toplam ders saati ve yüzde oranları dengeli bir şekilde dağıtılmış, toplamda %100 oranını koruyor.

Tablo 8'de, öğrenme alanları arasında dengeli bir dağılım sağlamak amacıyla yapılandırılmıştır. "Ortak Mirasımız" alanı diğerlerinden biraz daha fazla önemsenmiş gibi görünmektedir. Diğer alanlar ise birbirine yakın ders saati ve yüzdelik oranlarla dengeli bir yapı sunulmuştur. "Teknoloji ve Sosyal Bilimler" alanına ayrılan sürenin artırılması, bu alandaki konuların da önemsendiğini göstermektedir. Genelde, öğrenme

çıktıları ve ders saatleri, eğitim programının dengeli ve kapsamlı bir şekilde ele alındığını göstermektedir.

2.1.3.1.4. 7.Sınıf

Tablo 2.9 2024 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programında 7.sınıf öğrenme alanları, öğrenme çıktı sayısı ve süreleri (MEB, 2024, s. 10)

ÖĞRENME ALANI	Öğrenme Çıktı Sayısı	Süre	
		Ders Saati	Yüzde Oranı (%)
1. Birlikte Yaşamak	3	16	15
2. Evimiz Dünya	2	10	9
3. Ortak Mirasımız	3	25	24
4. Yaşayan Demokrasimiz	4	22	20
5. Hayatımızdaki Ekonomi	2	12	11
6. Teknoloji ve Sosyal Bilimler	3	18	16
Okul Temelli Planlama*	-	5	5
TOPLAM	17	108	100

Tablo 2.9’da görüldüğü üzere 2024 Sosyal Bilgiler Öğretim Programı’nda 7. sınıfa ait öğrenme alanları ve süreleri verilmektedir.

Ders saati ve yüzde oranı: "Ortak Mirasımız" alanına 25 ders saati ayrılmış ve %24'lük bir oranla en yüksek yüzdeyi oluşturuyor. Bu, bu alanın programa büyük ölçüde önem verildiğini gösteriyor. "Yaşayan Demokrasimiz" 22 ders saati ve %20 ile ikinci en yüksek süreye sahiptir. "Evimiz Dünya" alanı sadece 10 ders saati ile en düşük süreye sahip ve %9 oranında yer almaktadır. "Birlikte Yaşamak," "Hayatımızdaki Ekonomi" ve "Teknoloji ve Sosyal Bilimler" alanları dengeli bir dağılım göstermektedir.

Öğrenme çıktı sayısı: "Yaşayan Demokrasimiz" alanında 4 öğrenme çıktısı belirlenmiş, bu da bu alanın önemini vurgulamaktadır. "Evimiz Dünya" ve "Hayatımızdaki Ekonomi" alanlarında 2 öğrenme çıktısı ile daha az odaklanılan alanlar arasında yer almaktadır. Diğer alanlar genellikle 3 öğrenme çıktısı ile temsil edilmektedir.

Genel dağılım: Toplam ders saati ve yüzde oranları dengeli bir şekilde dağıtılmış ve %100 toplam oran korunmuştur.

Tablo 9’da, "Ortak Mirasımız" ve "Yaşayan Demokrasimiz" alanlarına büyük önem verilerek yapılandırılmıştır. "Evimiz Dünya" ve "Hayatımızdaki Ekonomi" alanları nispeten daha az zaman ayrılmış, bu da bu konuların programa daha düşük öncelik verildiğini gösterebilir. Genel olarak, öğrenme çıktıları ve ders saatleri, eğitim programının dengeli ve kapsamlı bir şekilde ele alındığını ve belirli alanlara daha fazla odaklanıldığını göstermektedir.

Öğretim programının içerik kısmına bulgular başlığı altında detaylı bir şekilde incelenmiştir.

2.2. Çevre Eğitimi

Bu başlık altında çevre ve çevre eğitimi kavramlarına değinilecektir.

2.2.1. Çevre kavramı

Çevre kavramı, geniş bir kapsama sahip olduğu için birçok açıklamaya tabi tutulmuştur. Bu bağlamda, çevre: canlı tüm varlıkların bir arada yaşadığı, birbirleriyle etkileşimde bulunduğu, değiştirdiği ya da değiştiremediği, tüm canlıların gelişimini etkileyen ve dünyamızı çevreleyen her yer olarak tanımlanabilir (Çepel, 1992 s.38; Ertürk, 1994, s. 6; Özey, 2001; Güney, 2004; Çepel, 2006, s.24; Karataş ve Aslan, 2012: s. 261 Erdoğan, 2023, s. 15). Orhon (2019)'un tanımına göre çevre, "İnsan kendi egosunu ortaya koyarak kendi çevresini oluşturur ve yararlandığı ortama ise çevre der." Başka bir deyişle, "insanın egosunu ortaya koyarak yarattığı ortam, çevreyi tanımlar." (Koç, 20021). Çevre, insanların birbirleriyle ve diğer canlılarla ekonomik, sosyal, toplumsal, kültürel vb. alanlarda etkileşime girdikleri bir ortamdır. Bu ortam, çeşitli etkenlerle şekillenir ve hem insan hem de diğer canlı türleri için yaşamın temelini oluşturur (Apaydın Timur, 2020). İnsanoğlu, doğduğu günden itibaren doğal çevre ile sürekli bir etkileşim içindedir. Ancak, insanın bencil hisleri, doğayı sadece kendi çıkarları doğrultusunda kullanabileceği bir

kaynak olarak görmesi ve doğadan talep etmesi, doğanın tahrip edilmesine ve ekosistemdeki dengeye zarar verilmesine neden olmuştur. Bu tutum, ekosistemdeki dengenin bozulmasına ve sonuç olarak ekolojik yıkıma yol açmıştır (Akıllı, Kemahlı, Okudan ve Polat, 2008; Doğan, 2021). Ekolojik yıkımın en aza indirilmesi, çevre sorunlarına çözüm bulunması ve bu çözümlerin uygulanabilmesi, çevre eğitimi sayesinde mümkün olabilir. Çevre sorunlarına karşı etkili önlemler alınabilmesi için farkındalığı yüksek bireyler yetiştirmeyi amaçlayan çevre eğitimi, önemli bir rol oynamaktadır. Ancak çevre eğitiminin önemi ve çevrenin sürdürülebilir olma sürecindeki değeri, öncelikle "çevre eğitiminin" tanımının yapılmasına ve tarihsel süreç içinde nasıl ortaya çıktığının bilinmesine ihtiyaç duyar. Bu bilinçle hareket ederek, çevre eğitimi aracılığıyla toplumun çevre konusundaki farkındalığını artırmak ve çevre sorunlarına çözüm bulmada etkili bir rol oynamak mümkündür.

2.2.2. Çevre eğitimi kavramı ve tarihsel gelişimi

Bu başlık altında çevre eğitimi kavramlarına ve çevre eğitiminin tarihsel süreçlerine ait bilgiler yer almaktadır.

2.2.2.1. Çevre eğitimi kavramı

İnsanoğlu, hayatının her anında aldığı kararlar ve bu kararları hayata geçirdiği eylemlerle doğrudan çevre ve çevre sorunlarına dâhil olmaktadır. Bu kararlar genellikle bilinçsiz bir şekilde gerçekleştirilen sıradan eylemleri içermektedir. Örneğin, aile hayatı bağlamında, aileye yeni bir üye katılmasıyla dünyanın doğal kaynaklarına olan talep artacak ve çocuğun dünya hakkındaki ilk izlenimi ve görüşleri aile hayatında şekillenecektir. Bu nedenle, bireylerin günlük hayatlarında aldıkları küçük kararların bile çevresel etkileri olabileceğini anlamak önemlidir. Bilinçli ve sürdürülebilir kararlar almak, bireylerin çevre sorunlarına katkıda bulunma ve çözüm üretme sürecine olumlu bir şekilde etki etmelerini sağlayabilir. Roth (1968) tarafından kaleme alınan bir makalede, "Aile olarak çocuğa ne derecede çevreye ve çevre sorunlarına duyarlı sağlıklı bir dünya görüşü verilecek? İş hayatı kapsamında, istihdam sağlayan kuruluşlar ve fabrikalar ne derece çevreye duyarlı olacak ve bu duyarlılık çerçevesinde ne derece önlemler alınacak?" gibi sorular öne çıkarılarak, çevre eğitiminin sadece okullarda verilen bir eğitim olmadığı vurgulanmıştır. Bu sorular, çevre bilincinin bireylerin yaşamlarının farklı alanlarına nasıl entegre edilebileceği ve çevreye karşı sorumluluk bilincinin nasıl artırılacağı

konusunda düşündürücü bir perspektif sunmaktadır. Çevre eğitimi, sadece bireyin eğitim hayatında değil, aynı zamanda aile yaşamı, iş hayatı ve sosyal ilişkiler gibi farklı bağlamlarda da etkili olmalıdır.

Küçük bir alanda başlayan bir çevre sorunu, zamanla büyüyerek etki alanını genişletebilir ve dünya çapında yayılabilir. Bu bağlamda, çevre sorunlarının etkisinin yalnızca ulusal düzeyde değil, aynı zamanda küresel boyutta bir potansiyele sahip olduğunu unutmamak önemlidir. Bu nedenle, çevre sorunları sadece yerel bir problem olarak değil, aynı zamanda küresel düzeydeki sorunlar olarak görülmelidir. Bu büyüklükteki sorunlar, uluslararası işbirliği ve koordinasyon gerektirir ve çözümler de geniş bir perspektifle ele alınmalıdır. Yerel önlemler almak kadar, küresel düzeyde harekete geçmek de çevre sorunlarının etkilerini azaltmada ve sürdürülebilir bir dünya yaratmada önemli bir rol oynar (Gökdemir, 2021). Tüm insanların gelecek nesillere karşı Dünya'yı kaynaklarını koruma ve onlara kendi çıkarları doğrultusunda değer verme sorumluluğu vardır (UNESCO, 1977). Bu sorumluluk duygusu çevreye ve çevre sorunlarına yönelik farkındalığın en önemli unsurudur. Çevre eğitimi yoluyla çevre okuryazarlığı olan kişilerin bilişsel, duygusal ve çevreye duyarlı olmaları ve bu sorunları çözme beceresine sahip olmaları sağlanabilir (UNESCO, 1977; Karatekin, 2011).

Karatekin'e göre çevre eğitiminin, vatandaşların çevre okuryazarlığını geliştirmeyi hedeflediği örgün veya örgün olmayan öğrenmeyi içeren bir sürece verilen addır (Karatekin, 2011). Çevre eğitimi, bireylerin ekoloji terimini tanımalarını ve ekolojiyi iyileştirecek davranışlarda bulunmalarını hedefleyen bir süreçtir. Bu eğitim, çevresindeki sorunlara karşı farkındalık geliştirmeyi, eleştirel düşünme becerisi kazanmayı, atık yönetimi konusunda uygun bilgi ve davranışlara sahip olmayı amaçlamaktadır. Ayrıca, sürdürülebilir bir çevre için toplumun bilinçlendirilmesine katkıda bulunmayı amaçlar (Tufaner, Tufaner ve Dere, 2020; Duyal, 2022).

2.2.2.2. Çevre eğitiminin tarihsel gelişimi

Çevresel kaygılar her zaman kaygılı ifadelerle dile getirilmiş; ancak son birkaç on yılda yeni çevre sorunlarının ortaya çıkması ve mevcut eski çevre sorunlarının daha yeni ve ciddi boyutlara ulaşması bu kaygıları artırmıştır. Çevre sorunlarına verilen tepkilerin boyutu hiç bu kadar kapsamlı ve keskin olmamıştı (UNESCO, 1977). Sonuç olarak, dünya çapında çevre sorunlarına yönelik ilk tepkiler 1800'lü yılların başında ortaya çıktı. Bu yüzyılın başında boş zamanları değerlendirmek ve doğal güzellikleri takdir etmek

amacıyla kurulan dernekler, kirlenen çevrenin korunması ve temizlenmesi konusunda koruyucu bir duruş sergilemeye başladı. Bu dernekler çevre sorunlarını tanıyıp çevreye karşı koruyucu bir pozisyon alarak yanıt verdikleri için bu, çevre bilincinin başlangıcı oldu (Dinçer, 1988). Çevre eğitimi kavramının dünya genelinde ilk kez dile getirilmesi, Amerika'nın Nevada eyaletinde 1970 yılında düzenlenen Uluslararası Çevre Eğitimi Çalıştayı'nda gerçekleşmiştir (Karatekin, 2011). Çalıştay dan sonra çevre eğitimi hareketleri hız kazandı ve uluslararası arenaya taşındı. Bu çerçevede, 5 Haziran 1972 tarihinde İsveç'in Stockholm şehrinde Birleşmiş Milletler İnsan Çevresi Konferansı (United Nations Conference on The Human Environment - UNEP) düzenlenmiştir (Karatekin, 2011; Öztürk, 2013; Bozak, 2021). Konferansın düzenlendiği gün olan 5 Haziran, tüm dünyada “Dünya Çevre Günü” olarak kutlanıyor (Afacan, 2011; Öztürk, 2013; Tırpancı, 2019). Toplantının hemen ardından Stockholm Deklarasyonu imzalanmıştır. Konferansta ortaya çıkan önerilere dayanarak, UNESCO ve UNEP, 1975 yılında Uluslararası Eğitim Programını geliştirmiş ve hayata geçirmiştir (Karatekin, 2011; Tırpancı, 2019). 1977 yılında Gürcistan'ın Tiflis şehrinde UNESCO ve UNEP işbirliği ile bakanlar seviyesinde ilk kez Çevre Eğitim Konferansı düzenlenmiştir. “ Konferansa 66 ülkeden 265 delege, 65 gözlemci ve temsilci katılmıştır (Bozak, 2021). Konferansın sonucunda Tiflis Bildirgesi yayınlanmıştır. Bu bildiride çevre eğitimi konusunun hedefleri, amaçları ve esasları açıklanmıştır. Belirtilen bu esaslar, birçok ülkede uygulanan çevre eğitimi programlarının geliştirilmesi ve bir üst seviyeye taşınabilmesi için önemli bir adım olmuştur (Şentürk, 2010; Afacan, 2011; Karatekin, 2011; Öztürk, 2013; Bozak, 2021). 3-14 Haziran 1992'de ise bir diğer önemli konferans olan Birleşmiş Milletler Çevre ve Kalkınma Konferansı, Brezilya'nın Rio de Janeiro şehrinde düzenlenmiştir. Konferans sonunda 'Gündem 21 (Agenda 21)' başlığı altında bir eylem planı oluşturulmuş ve bu plan içinde çevre eğitime geniş ve özel bir bölüm ayrılmıştır (Dedeler, 2004). Bu konferansta sürdürülebilir kalkınma boyutu eğitime kazandırıldı ve bu görev IEEP'e (Avrupa Çevre Politikası Enstitüsü) verildi (Karatekin, 2011; Karataş, 2013). 1997 yılında, Birleşmiş Milletler Rio Konferansı'ndan beş yıl sonra, Selanik şehrinde 'Uluslararası Çevre ve Toplum Konferansı: Sürdürülebilirlik İçin Eğitim ve Toplum Bilinci' adı altında bir konferans düzenlenmiştir. Bu etkinlik, Sürdürülebilir Kalkınma Komisyonu'nun çalışma programının uygulanmasına destek sağlamayı amaçlamıştır (Şentürk, 2010; Karatekin, 2011; Karataş, 2013; Öztürk, 2013). Konferansın sonunda yayınlanan bildirgenin eğitimle ilgili maddelerinde, Tiflis Bildirgesi'nde yer alan tüm maddelerin hala geçerli olduğu belirtilmiştir (Karataş, 2013). Sonraki yıllarda birçok

konferans, kongre ve toplantı düzenlenmiş olmasına rağmen, küresel düzeyde çevre eğitime ve genel olarak eğitime büyük önem veren ilk belge olması nedeniyle Tiflis Bildirgesi, bu alandaki en önemli bildirme olarak kabul edilmektedir (Afacan, 2011).

2.2.2.2.1. Tiflis Bildirgesi'ne (1977) göre çevre eğitiminin hedef, amaç ve esasları

Tiflis Bildirgesi; çevre eğitimi 3 ayrı başlık altında belirtmiştir bunlar:

1. Çevre Eğitiminin Hedefleri
2. Çevre Eğitiminin Amaçları
3. Çevre Eğitiminin Esasları

2.2.2.2.1.1. Çevre eğitiminin hedefleri

- Kentsel ve kırsal bölgelerdeki ekonomik, sosyal, politik ve ekolojik olaylar arasındaki bağlantının farkındalığını ve duyarlılığını artırmak,
- Çevreyi korumak ve iyileştirmek amacıyla bireylerin gerekli bilgi, değer yargıları, tutum, sorumluluk ve becerileri kazanmalarına olanak sağlamak,
- Bireylerde ve toplumun genelinde, çevreye yönelik yeni davranış biçimleri oluşturmak (Ünal ve Dımışkı, 1999, s.144).

2.2.2.2.1.2. Çevre eğitiminin amaçları

- *Bilinç:* Sosyal gruplara ve bireylere, çevre ve onunla ilgili sorunlar konusunda farkındalık ve duyarlılık kazandırmak.
- *Bilgi:* Sosyal gruplara ve bireylere, çevre ve onunla ilgili sorunlar hakkında temel bir anlayış geliştirmelerine ve çeşitli deneyimler kazanmalarına yardımcı olmak.
- *Tutum:* Sosyal gruplara ve bireylere, çevre için bir değer ve ilgi duygusu ile çevrenin iyileştirilmesine ve korunmasına aktif katılım motivasyonu kazandırmak.
- *Beceri:* Sosyal gruplara ve bireylere, çevresel sorunları tanıma ve çözme becerileri kazanmalarında yardımcı olmak.
- *Katılım:* Sosyal gruplara ve bireylere, çevre sorunlarını çözme çabalarına her düzeyde aktif olarak katılma fırsatı sağlamak (UNESCO, 1977).

2.2.2.2.1.3. Çevre eğitiminin esasları

- Çevreyi, doğal ve yapay; teknolojik ve sosyal (kültürel, tarihi, ekonomik, politik, ahlaki ve estetik) etmenlerden oluşan bir bütün olarak ele alınmalıdır.
- Eğitim, okul öncesi dönemden başlayarak tüm öğrenim aşamalarında, ömür boyu süren bir süreç olmalıdır.
- Her disiplinden gelen öğrenim içerikleri, dengeli ve bütünleştirici bir bakış açısıyla disiplinler arası bir yaklaşımla öğretilmelidir.
- Öğrenciler, çevre problemlerini yerel, ulusal, bölgesel ve uluslararası bakış açılarıyla değerlendirerek diğer coğrafi bölgelerdeki çevre koşulları hakkında ön görüş sahibi olmalıdır.
- Mevcut ve potansiyel çevresel durumlar incelenirken tarihsel ve kültürel boyutlar da dikkate alınmalıdır.
- Çevresel sorunların önlenmesi ve çözümü için yerel, ulusal ve uluslararası iş birliğinin değeri vurgulanmalıdır.
- Kalkınma ve büyüme planlarında çevresel hususlar göz önüne alınmalıdır.
- Öğrenciler, öğrenme deneyimlerini planlamada, karar alma süreçlerinde ve kararların sonuçlarını kabul etme noktasında aktif rol almalıdır.
- Çevresel duyarlılık, bilgi, problem çözme becerileri ve değer yargıları her yaşta öğrencilere aşılanmalı, ancak özellikle erken yaşlarda kendi toplumlarına yönelik çevresel duyarlılık üzerinde vurgu yapılmalıdır.
- Öğrencilere, çevre problemlerinin gerçek nedenlerini anlama konusunda rehberlik edilmelidir.
- Çevresel problemlerin karmaşıklığını vurgulayarak eleştirel düşünme ve problem çözme becerilerinin geliştirilmesine önem verilmelidir.
- Uygulamalı faaliyetler ve doğrudan deneyimlerle çeşitli öğrenme ortamları ve eğitim yaklaşımları kullanılarak, çevre ile ilgili öğrenme ve öğretme süreçleri desteklenmelidir (Ünal ve Dımışkı, 1999, s.144-145; Kocalar, 2012, s.32-33; Koto, 2020, s.32-33).

Tiflis Bildirgesi'ne göre, bu bildirmede alınan kararların uygulanması sırasında neler yapılması gerektiğiyle ilgili çalışmalar, IEEP (International Institute for Environment and Development) ve bu enstitüye bağlı olarak çalışan Hungerford ve çalışma arkadaşları tarafından yürütülmüştür. Çalışmanın sonunda, uygulama sürecinde odaklanması gereken dört temel seviye özel hedef belirlenmiştir. Bunlar: Birinci seviye: ekolojik temeller, İkinci seviye; Kavramsal şekillenme, Üçüncü seviye; Değerlendirme ve fikir geliştirme, Dördüncü seviye; Katılım ve girişimcilik (Ünal ve Dımışk, 1999, Gökçe ve Dilek, 2021).

2.3. Sosyal Bilgiler ve Çevre Eğitimi

Ekolojik dengeyi sürdürmek ve buna bağlı olarak doğal çevreyi korumak, günümüz toplumu ve gelecek nesiller için sürdürülebilir bir yaşamın inşa edilmesinde eğitimin önemli bir rol oynadığı bir alanı ifade eder. Eğitim, bireylere çevresel konularda bilgi, beceri, değer ve tutumları kazandırarak çevre konusunda duyarlı ve sorumlu bir yaklaşım geliştirmelerine katkı sağlar (Özdemir ve Gökçe, 2019). İnsanlık gelecek nesillere karşı sorumlu olmalı, yeryüzünün kaynaklarını korumalı ve zenginleştirmeli, doğayla olan üstünlük savaşına son vermeli, doğayla uyum içinde yaşamalı, doğayı sevgiyle kucaklamalıdır. Ancak doğayı sevgiyle kucaklayabilen bir nesil doğayı koruyabilir. Bu davranışların sürekliliği doğayı ve çevresel sürdürülebilirliği destekleyecektir. Bu davranışları yaratan ideolojik sistemlerin özümsemesi ve yaşam biçimine dönüştürülmesi ancak çevre eğitimi ile mümkündür. Çevre eğitimi, problem odaklı, çevre okuryazarı, çevre sorunlarına duyarlı ve bu konulara eleştirel düşünerek yaklaşan bireyler yetiştirmeyi amaçlayan bir eğitimidir (Ablak ve Yeşiltaş, 2020). Sosyal bilgiler dersleri çevre eğitimi verebileceğimiz ana derslerden biridir. Sosyal bilgiler dersinin temel amaçlarından biri topluma ve millete iyi, sorunlara duyarlı ve çözüm odaklı vatandaşlar yetiştirmektir. Bu bağlamda sosyal bilgiler dersi ile çevre eğitiminin hedefleri örtüşmektedir (Ablak ve Yeşiltaş, 2020).

2.4. İlgili Araştırmalar

Adıyaman (2021), tarafından yürütülen, "İlkokul ve Ortaokul Güncel Öğretim Programlarının Çevre Eğitimi Açısından İncelenmesi" adlı tez çalışmasında, ilkokul ve ortaokul dersleri arasında yer alan Hayat Bilgisi, Fen Bilgisi, Sosyal Bilgiler ve Çevre Eğitimi ile Şehrimiz derslerinin eğitim programlarında çevre eğitime yönelik

kazanımların ve bu kazanımların öğrencilere aktarılmasında ders kitaplarında bulunan etkinliklerin incelenmesi amaçlanmıştır. Araştırma yöntemi olarak nitel araştırma yöntemlerinden doküman analizi kullanılmıştır. Araştırma sonuçlarına göre, Hayat Bilgisi, Fen Bilgisi, Sosyal Bilgiler ve Çevre Eğitimi ile Şehrimiz derslerinin öğretim programlarında çevre ve çevre eğitimi ile ilgili kazanımların yeterli olduğu belirlenmiştir. Ancak, bazı kazanımların yetersiz kaldığı ve geleneksel yöntemlerle aktarıldığı da tespit edilmiştir.

Gökçe ve Dilek (2021), tarafından yürütülen "UNEP ve Tiflis Bildirgesi'nin Amaç ve Hedeflerine Göre Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programının İncelenmesi" adlı makalede, 2018 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programının Birleşmiş Milletler Çevre Programı (UNEP) ve Tiflis Bildirgesi'nin amaç ve hedefleriyle uyumunu analiz etmek amaçlanmıştır. Araştırma kapsamında doküman incelemesi yöntemi kullanılmıştır. Çalışmanın sonuçlarına göre, Tiflis Bildirgesi ve UNEP'in amaç ve hedefleri, sosyal bilgiler dersi öğretim programının perspektifine, öğrencilere özel amaçlarına ve becerilerine, ayrıca tüm sınıf düzeylerinde yer alan çeşitli kazanımlara yansımıştır. Özellikle, sosyal bilgiler derslerinin temelinde yer alan küresel sorunlara duyarlılık, sürdürülebilir kalkınma, çevre bilinci gibi konuların Tiflis Bildirgesi ve UNEP hedeflerine paralel olarak öğretim programında yer aldığı belirlenmiştir.

Apaydın Timur (2020), tarafından yürütülen, "Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Çevre Eğitimi Öz-Yeterlilik Düzeylerinin İncelenmesi (Sakarya İli Örneği)" adlı tez çalışmasında, sosyal bilgiler öğretmenlerinin çevre eğitimi öz-yeterlilik düzeylerinin çeşitli değişkenler açısından değerlendirilmesi amaçlanmıştır. Araştırmada tarama yöntemi kullanılmıştır. Araştırmanın sonuçlarına göre, Sakarya ilindeki sosyal bilgiler öğretmenlerinin genel olarak çevre eğitimi konusundaki öz-yeterlilik düzeylerinin yüksek olduğu belirlenmiştir. Öğretmenlerin çevre eğitimi konusundaki yetkinliklerinin genel olarak memnuniyet verici düzeyde olduğu görülmüştür. Ayrıca, araştırmada öğretmenlerin cinsiyet, mezun oldukları bölüm, yaş ve kıdem yılı gibi değişkenler açısından çevre eğitimi öz-yeterlilik düzeyleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmadığı ortaya konmuştur. Bu sonuçlar, çevre eğitimi konusunda öğretmenlerin eğitim ve deneyim farklılıklarının öz-yeterlilik düzeylerini etkilemediğini göstermektedir.

Koto (2020), tarafından yürütülen "İlköğretim Programındaki Çevre Eğitiminin UNESCO ve UNEP İlkelerine Göre Değerlendirilmesi" adlı tez çalışmasında, Türkiye

ilköğretim programlarındaki ve Kanada Ontario eyaletinde ki ilköğretim programlarında ki derslerin, konuların, kazanımların çevre eğitimi açısından incelenmesi ve bu kazanımların UNESCO ve UNEP ilkelerine göre değerlendirilmesi amaçlanmıştır. Araştırmada Doküman analizi yöntemi kullanılmıştır. Çalışma sonucunda ise, her iki ülke aynı ilkeleri hedef aldığını fakat Türkiye'nin bilinç, tutum, katılım ilkelerindeki kazanım sayılarının diğer ilkelere göre daha düşük olduğu aktarılmıştır.

Özdemir ve Gökçe (2019), tarafından yürütülen "6. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabının Çevre Eğitimi Açısından İncelenmesi" adlı makalede, sosyal bilgiler ders kitaplarında çevre eğitiminin yerini belirlemek amacıyla bir inceleme yapılmıştır. Araştırmada doküman analizi yöntemi kullanılmıştır. Araştırmanın sonuçlarına göre, sosyal bilgiler ders kitabında çevre eğitimi ile ilgili metinlerin, görsellerin ve etkinliklerin yüzeysel bir şekilde ele alındığı belirlenmiştir. Kitapların içeriğinin genellikle bilgi aktarımına odaklandığı ve öğrencilere çevre konularında eylem odaklı beceriler kazandırmak için yeterli içerik sunmadığı ifade edilmiştir.

Çoban ve Temir (2018) tarafından yürütülen "Türkiye’de Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarında Çevre Eğitiminin Yeri" adlı makalede, Türkiye’de 6. ve 7. sınıf sosyal bilgiler ders kitaplarında çevre eğitiminin yerini belirlemek amacıyla bir inceleme yapılmıştır. Araştırma kapsamında doküman analiz yöntemi kullanılmıştır. Araştırmanın sonuçları, 6. ve 7. sınıf sosyal bilgiler ders kitaplarında çevre ve çevre eğitimiyle ilgili çeşitli konulara yer verildiğini ortaya koymuştur. Bu ders kitaplarında çevre kirliliği, doğal kaynakların korunması, sürdürülebilirlik gibi önemli çevre konularının işlendiği belirlenmiştir. Ayrıca, çevre ile ilgili görsellere de geniş bir şekilde yer verilerek, öğrencilerin görsel materyaller aracılığıyla konuyu daha iyi anlamalarının hedeflendiği açıklanmıştır.

Erdoğan (2016), tarafından yürütülen “Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Çevre Eğitimi Konusunda Görüşleri ve Yeterlilikleri” adlı tez çalışmasında, sosyal bilgiler öğretmenlerinin çevre konusunda ilgi, tutum ve bilgi yeterliliği ve bunun üzerine çeşitli değişkenlerin etkisini incelemiştir. Araştırmanın yöntemi olarak tarama modeli kullanılmıştır. Araştırmanın sonucuna göre ise çalışma yürütülen gruba yapılan çalışma sonucunda etkenlerin farklılık gösterdiği ve aralarında ilişki bulunmadığı, bununla beraber çalışma grubuna yöneltilen ölçeklerin birbirlerine yakın sonuçlar olduğu görülmüştür.

Toledo, Yangco ve Espinosa (2014) tarafından yürütülen “Media Cartoons: Effects on Issue Resolution in Environmental Education (Medya Karikatürleri: Çevre Eğitiminde Sorun Çözümüne Etkileri)” adlı makalede, çevre eğitiminde öğretim stratejisi olarak medya karikatürlerine esas alınmıştır. Özellikle 2009-2010 Eğitim-Öğretim yılında lise birinci sınıf öğrencilerinin sorun çözme becerileri üzerindeki etkisi belirlenmeye çalışılmıştır. Çalışma sonucunda, medya karikatürlerine maruz kalmanın, çevre eğitimi konusunda geleneksel yaklaşıma göre önemli ölçüde daha iyi sorun çözme becerilerine yol açtığı gözlemlenmiştir.

Artun, Uzunöz ve Akbaş (2013), tarafından yürütülen "Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Çevre Okur-Yazarlık Düzeylerine Etki Eden Faktörlerin Değerlendirmesi" adlı makalede, sosyal bilgiler öğretmen adaylarının çevre okur-yazarlık düzeylerine etki eden faktörler kapsamlı bir şekilde incelenmiştir. Araştırma kapsamında, öğretmen adaylarının çevre konusundaki bilgi ve farkındalık düzeylerini belirlemek amacıyla survey alan taraması yöntemi kullanılmıştır. Araştırmanın sonuçları, öğretmen adaylarının en çok önem verdiği çevre sorunlarının küresel ısınma ve hava kirliliği olduğunu ortaya koymuştur. Adayların çevre ile ilgili temel kavramları bildikleri ve bu kavramlar hakkında farkındalık sahibi oldukları tespit edilmiştir. Ayrıca, öğretmen adaylarının çevre okur-yazarlık düzeylerinin, cinsiyet, mezun oldukları okul türü, anne eğitim düzeyi ve baba eğitim düzeyi gibi demografik faktörlerden etkilenmediği belirlenmiştir.

Atmodiwirjo (2013), tarafından yürütülen “School ground as environmental learning resources: Teachers’ and pupils’ perspectives on its potentials, uses and accessibility (Çevresel Öğrenme Kaynağı Olarak Okul Alanı: Öğretmenlerin ve Öğrencilerin Potansiyelleri, Kullanımları ve Erişilebilirliğine İlişkin Bakış Açıları)” adlı makalede, çevre eğitiminin açık hava kaynaklarının okul alanı içinde rolü incelenmiştir. Jakarta’da ki ilkokullarda yapılan bu araştırmada öğretmen ve öğrencilerin bakış açılarından okul alanının mekânsal yönleri ile dış mekân çevresel kaynaklarına erişim sağlamadaki rolü arasındaki ilişki incelenmiştir. Araştırma sonucunda ulaşılan bulgular, birçok okulda okul zemini ortamının potansiyelinin tam olarak kullanılmadığı görülmektedir. Doğa ile fazla etkileşim içine girmek, okul ortamının mevcut mekânsal tasarımı ile okul zeminin konumunun yeniden düşünme ihtiyacı ortaya konduğu aktarılmıştır.

Karataş (2013), tarafından yürütülen “Çevre Bilincinin Geliştirilmesinde Çevre Eğitimi Rolü ve Niğde Üniversitesi Eğitim Fakültesi Örneği” adlı doktora çalışmasında, Niğde

Üniversitesi Eğitim Fakültesinde okuyan ilköğretim bölümü Fen Bilgisi öğretmenliği, Sınıf öğretmenliği ve sosyal bilgiler öğretmenliği okuyan 4. Sınıf öğrenim gören öğretmen adaylarının çevre bilincini geliştirmektir. Araştırma yöntemi olarak tarama modeli kullanılmıştır. Araştırmanın sonucuna göre, çevre bilincinin oluşumunda cinsiyetin belirleyici olmadığı, öğretim gördükleri anabilim dalının etkili olduğu, yaşadıkları yerleşim yerinin etkili olduğu, alınan dersin etkilediği gibi sonuçlar görülmüştür.

Yangın ve İşçen (2013), tarafından yürütülen "Çevre Eğitimi: Mevcut Durum ve Yaşanan Sorunlar (Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi ve Eskişehir Osman Gazi Üniversitesi Örneği)" adlı makalede, Türkiye'deki Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi ve Eskişehir Osman Gazi Üniversitesi Eğitim Fakülteleri'nde İlköğretim Bölümünde öğrenim gören öğretmen adaylarının görüşlerine dayalı olarak çevre eğitiminin durumu ve karşılaşılan sorunlar değerlendirilmiştir. Araştırmada tarama modeli kullanılmıştır. Çalışmanın sonuçlarına göre, öğretmen adayları tarafından çevre eğitimi ile ilgili derslerin miktarı, süreleri ve içerikleri üzerinde çeşitli değerlendirmeler yapılmıştır. Ayrıca, çevre eğitimi ders programlarının ve hedeflerinin etkili bir şekilde ele alınıp alınmadığı, öğretmen adaylarının çevre konularına duyarlılık kazanmalarını sağlamada kullanılan öğretim yöntemleri ve çevre konularının öğretmenin duyuşsal gelişimine katkıları da araştırılmıştır.

Karakuş, Palaz, Kılcan ve Çepni (2012) tarafından yürütülen "Sosyal Bilgiler Müfredatında Yer Alan 'Çevre Sorunları' Konularının Öğretiminde Karikatür Kullanımının Öğrencilerin Akademik Başarısına Etkileri" adlı makalede, ilköğretim 7. sınıf sosyal bilgiler dersinde "Ülkeler Arası Köprüler" ünitesinde çevre sorunları konularının karikatür kullanımının öğrenci başarısı üzerindeki etkisi incelenmiştir. Araştırmada, öntest-sontest kontrol gruplu yarı deneysel desen kullanılmıştır. Çalışmanın sonuçlarına göre, sosyal bilgiler dersinde çevre sorunlarının öğretiminde karikatür kullanımının öğrencilerin akademik başarısını artırdığı gözlemlenmiştir. Karikatürlerin kullanımı, öğrencilerin çevre sorunlarını daha etkili bir şekilde anlamalarına ve konuya daha fazla ilgi göstermelerine yardımcı olmuştur. Bu durum, öğrencilerin öğrenme sürecine katılımını artırmış ve dolayısıyla akademik başarılarını olumlu yönde etkilemiştir.

Kocalar (2012) tarafından yürütülen "Coğrafya' da Çevre Eğitimi ve Sorunları" adlı doktora çalışmasında çevre sorunları için çözüm yolları ortaya koymak amaçlanmıştır.

Araştırmada tarama yöntemi kullanılmıştır. Araştırma sonucunda çalışmaya katılan adayların çevre ile ilgili davranışları yaş durumuna, cinsiyetine, aylık gelirine ve eğitim meslek durumuna göre farklılıklar göstermektedir. En önemli bulgulardan birisi de adayların çevresel ilgilerini danışa dönüştüre bilmelerinde yetersiz olduklarıdır.

Kahyaoğlu ve Özgen (2011), tarafından yürütülen "Öğretmen Adaylarının Çevre Sorunlarına Yönelik Tutumlarının Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi" adlı makalede, öğretmen adaylarının çevre sorunlarına yönelik tutumlarına odaklanılmıştır. Araştırmada tarama modeli kullanılmıştır, yani birçok katılımcıdan tutumlarını belirlemek için anketler toplanmıştır. Çalışmanın sonuçlarına göre, öğretmen adaylarının genel olarak çevreye yönelik tutumlarının orta düzeyde olduğu belirlenmiştir. Özellikle, bayan öğretmen adaylarının, erkek öğretmen adaylarına kıyasla çevre sorunlarına yönelik daha olumlu tutumlar sergilediği ve aralarında anlamlı bir fark olduğu ortaya çıkmıştır.

Selanik Ay (2010), tarafından yürütülen "Sosyal Bilgiler Dersinde Çevre Binci Kazandırmada Medya Ürünlerinden Yararlanmaya İlişkin Öğrenci Görüşleri" adlı makalede sosyal bilgiler dersinin amaçlarından öğrencilere toplumsal kişilik kazandırılması amacıyla iyi bir yurttaş ve çevre bilinci kazandırılmak istenmiştir. Araştırma da tarama modeli kullanılmıştır. Çalışma sonucunda öğrencilerin yapılan etkinliği sevdiği, medya ürünlerinden yararlanmalarının sonucunda çevre bilinci kazandıklarını bununla beraber çevre sorunlarını fark etmeleri ve çevreye ilişkin duyarlılık kattıkları sağlayan bir çalışma olduğu belirtilmiştir.

Yueh, Cowie, Barker ve Jones (2010), tarafından yürütülen, "What influences the emergence of a new subject in schools? The case of environmental education (Okullarda Yeni Bir Konunun Ortaya Çıkmasını Neler Etkiler? Çevre Eğitimi Örneği)" adlı makalede, Tayvan ulusal müfredatında çevre eğitiminin yeni bir ders olarak tanıtılmasına yönelik üç yıllık bir çalışmanın öğretmenler ve okullar üzerindeki etkileri incelenmektedir. Çalışmanın sonuçlarına göre, çevre eğitimi gibi bütünsel ve entegre bir konunun müfredatta yer alabilmesi için yerel çevre katılımının, tüm okul topluluklarında çevre eğitiminin dönüştürücü niteliğinin ve ulusal iş birliği ağlarıyla olan bağlantıların önemli olduğu vurgulanmaktadır. Bu unsurların eksikliği durumunda çevre eğitiminin müfredatta yer bulmasının zor olabileceği sonucuna varılmıştır.

Atasoy (2005), tarafından yürütülen, "Çevre İçin Eğitim: İlköğretim Öğrencilerinin Çevresel Tutum ve Çevre Bilgisi Üzerine Bir Çalışma" adlı doktora çalışmasında,

ilköğretimde verilen çevre için eğitimin etkililiğini saptamak üzere 6. 7. 8. Sınıf öğrencilerinin çevresel tutum ve bilgilerini ölçerek çevre eğitimi açısından mevcut durumlarını belirlemek amaçlanmıştır. Bu araştırma da Betimsel araştırma yöntemi kullanılmıştır. Araştırmanın sonucunda ise yapılan testlerde sınıfların arasında anlamlı farklılıkların olduğu bilgi testlerinin sonucunda kız öğrencilerin erkek öğrencilerden yüksek puan aldığı ve çevre bilinci açısından daha üst düzey oldukları görülmüştür.

Literatür incelendiğinde, çevre eğitimi üzerine yapılan araştırmalar genellikle Sosyal Bilgiler Eğitim Programındaki kazanımlar üzerine odaklanmış ve öğretmen adayları üzerinde çalışmalar gerçekleştirilmiştir. Ancak, Sosyal Bilgiler Öğretim Programı içinde çevre ve çevre konularının bütünsel bir yaklaşımla ele alındığı ve bu konuda öğretmen görüşlerinin sistematik olarak incelendiği bir araştırma yapılmamıştır. Bu çalışma, çevre ve çevre konularının Sosyal Bilgiler Öğretim Programında nasıl yer aldığını, programdaki kazanımları ve sosyal bilgiler öğretmenlerinin bu konudaki görüşlerini aynı çatı altında değerlendirerek literatürdeki bu boşluğu doldurmaya katkı sunmayı amaçlamaktadır.

Bu çalışmanın önemi, çevre eğitimi alanında yapılan araştırmaların genellikle parçalı bir yapıda olması ve Sosyal Bilgiler Öğretim Programı bağlamında bütüncül bir incelemenin eksikliğidir. Dolayısıyla, bu çalışma hem akademik literatüre hem de eğitim politikalarının şekillenmesine katkıda bulunacak yeni perspektifler sunmayı hedeflemektedir.

3.YÖNTEM

3.1. Araştırmanın Modeli

2018 ve 2024 yılı sosyal bilgiler öğretim programında çevre eğitiminin yerinin ve sosyal bilgiler öğretmenlerinin çevre eğitimi konusundaki görüşlerinin araştırıldığı bu çalışma nitel araştırma desenlerine göre tasarlanmıştır. Bu desen var olan bir durumun bütüncül bir bakış açısıyla ve derinleştirilerek incelenmesi amaçlandığı için tercih edilmiştir. Nitel Araştırma, “...görüşme, gözlem, doküman analizi gibi nitel veri toplama desenlerini kullanan, olay ve algıları doğal ortamlarında bütüncül ve gerçekçi bir şekilde ortaya çıkarmak için nitel bir süreç izleyen araştırma” olarak tanımlanmaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2021). Araştırmanın ilk amacı olan sosyal bilgiler dersi öğretim programı incelenirken doküman incelemesi kullanılarak programda yer alan çevre konuları detaylı bir şekilde analiz edilmiştir.

Doküman analizi, araştırma sürecinde incelenen konu hakkında olgu ve olayları içeren yazılı belgelerin analizi sonucunda veri sağlandığı, elektronik ve basılı tüm belgeleri incelemek ve onları analiz etmek için kullanılan bir yöntemdir (Karataş, 2015). Doküman analizi, belirli bir amaç doğrultusunda kaynakları bulmayı, bunları okuyarak not almayı ve ardından değerlendirmeyi içeren bir süreçtir (Karasar, 2005). Doküman analizi genellikle diğer araştırma yöntemlerini tamamlayıcı ve birleştirici bir görev üstlenirken, aynı zamanda bağımsız bir yöntem olarak da kullanılabilir (Bowen, 2009; Saldana, 2011). Bu özelliği nedeniyle, doküman analizi, nicel ve nitel araştırma yöntemlerinin birlikte kullanıldığı karma yöntem çalışmalarının bir parçası olabilir (Bowen, 2009).

Araştırmanın ikinci amacı olan sosyal bilgiler derslerinde verilen çevre eğitimi konusunda nitel araştırma desenlerinden biri olan odak grup görüşmeleri yoluyla öğretmenlerin görüşleri alınmıştır. Nitel araştırmalarda sıkça kullanılan bir veri toplama yöntemi olan görüşme (Punch, 2005), bilgi toplamayı amaçlayan bir sohbet şeklidir (Berg ve Lune, 2015). Bir başka deyişle araştırmaya katılan bireylerin belirli bir konu veya durum hakkında duygu ve düşüncelerinin anlaşılmasını sağlayan bir etkinliktir (Karataş, 2017). Bireysel görüşmeler yanında odak grup görüşmeleri de nitel veri elde etmede oldukça önemli bir işleve sahiptir. Odak grup görüşmesi katılımcıların düşüncelerini serbestçe söyleyebildiği ılımlı bir ortamda önceden sınırları çizilmiş bir konu hakkında algıları elde etmek için dikkatle planlanmış bir tartışma serisi olarak tanımlanmaktadır

(Yıldırım ve Şimşek, 2021). Odak grup görüşmesi süreci araştırmanın tasarımı, veri toplama, verilerin analizi ve sonuçların rapor edilmesini içeren dört adımda gerçekleşmektedir (Nyumba vd., 2018).

3.2. Çalışma Grubu

Bu araştırmanın çalışma grubunu 2018 ve 2024 sosyal bilgiler dersi öğretim programı (4. 5. 6. ve 7. sınıflara ait öğrenme alanlarına ait kazanım çıktıları) ile çevre eğitimi konusunda görüşlerini almak için başvurulmuş sosyal bilgiler öğretmenleri oluşturmaktadır. Sosyal bilgiler dersi öğretim programına <https://tymm.meb.gov.tr/ogretim-programlari/sosyal-bilgiler-dersi> adresinden ulaşılmıştır. Araştırmanın ikinci amacı için belirlenen çalışma grubu, Malatya ilindeki çeşitli okullarda görev yapan, Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı 7'si erkek ve 3'ü kadın olmak üzere toplam 10 sosyal bilgiler öğretmeni oluşturmaktadır. Bu yöntem, katılımcıların bir araya gelerek karşılıklı olarak fikir alışverişinde bulunmalarını ve deneyimlerini paylaşmalarını sağlamıştır.

3.3. Veri Toplama Araçları

Araştırmada veri toplama aracı olarak doküman incelemesi ve yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılmıştır. Doküman incelemesi sürecinde sosyal bilgiler dersi öğretim programından yararlanılmıştır. Yarı yapılandırılmış görüşme formunun hazırlanmasında araştırmanın amacına uygun olarak soru havuzu oluşturulmuş, araştırmanın amacına hizmet ettiği düşünülen sorular bu havuzdan çekilmiş ve taslak bir form oluşturulmuştur.

Görüşme, tarama, literatür ve uzman yapının birleşimi ve demografik özellikler, çevre eğitimiyle ilgili tutumlar, deneyimler ve özellikler hakkında bilgi sağlamayı amaçlamıştır. Görüşme formülü, açık uçlu sorulardan oluşarak çeşitli perspektiflerini yansıtabilecek şekilde tasarlanmıştır. Taslak form ile ilgili sosyal bilgiler eğitimi anabilim dalında öğretim üyesi olan bir coğrafya eğitimci ve bir sosyal bilgiler eğitimcisinin görüşü alınmış ve uzmanlardan gelen dönütler neticesinde görüşme formunda 8 soruya yer verilmesi uygun görülmüştür. Görüşme formunda yer alan sorular aşağıda belirtilmiştir:

- 2018 ve 2024 sosyal bilgiler öğretim programında çevre eğitimine ayrılan zaman ve içerik hakkında ne düşünüyorsunuz?

- 2018 ve 2024 sosyal bilgiler öğretim programında çevre eğitimi, öğrencilerin genel eğitim hedeflerine nasıl entegre ediliyor?
- 2018 ve 2024 sosyal bilgiler öğretim programında çevre eğitimi için belirlenmiş özel hedeflere ulaşmak için belirlenmiş stratejiler veya planlar var mı?
- Öğrencilere çevre bilinci kazandırmak için kullandığınız yöntem ve stratejiler nelerdir?
- Çevre konularını işlerken öğrencilerin ilgisini ve katılımını artırmak için neler yapıyorsunuz?
- Çevre eğitimiyle ilgili öğrenci başarısını değerlendirmek için kullandığınız ölçme ve değerlendirme araçları nelerdir?
- 2018 ve 2024 sosyal bilgiler dersi öğretim programında çevre eğitimi ile ilgili gördüğünüz eksiklikler veya geliştirme ihtiyaçları var mı?
- Daha etkili bir çevre eğitimi için bu alanlarda iyileştirmeler yapmak amacıyla neler önerirsiniz?

Veri toplama süreci, araştırmanın tamamında araştırmacı tarafından yönetilmiş ve planlanmıştır. Görüşme soruları, yüz yüze olarak yönlendirilmiş ve istatistikler oluşturulmuştur. Görüşmeler, ders saatlerinin ve molaların uygun olduğu zamanlarda gerçekleştirilmiş ve ses kayıtları yapılmıştır. Veri toplama sürecinde araştırmaya katılan öğretmenlerimizin güvenliği ve konforu ön planda tutulmuş ve etik kurallar ile yerine getirilmiştir.

3.4. Veri Analizi

Araştırmanın ilk aşaması olan sosyal bilgiler dersi öğretim programından elde edilen veriler betimsel analiz tekniği ile değerlendirilmiştir. Ulaşılan veriler araştırmacı tarafından önceden belirlenen temalara uygun olarak özetlenmiş ve yorumlanmıştır. Betimsel analizde, ulaşılan verileri düzenlenmiş ve yorumlanmış olarak okuyucuya sunmak temel amaçlardandır. Bu amaçla veriler önce sistematik ve açık bir şekilde betimlenir, daha sonra bu betimlemeler açıklanır ve yorumlanır. Neden sonuç ilişkileri araştırılarak sonuçlara ulaşılır (Yıldırım ve Şimşek, 2021). Bu çalışmada, 2018 ve 2024 yılı sosyal bilgiler dersi öğretim programından elde edilen veriler düzenlendikten sonra

kapsamlı bir değerlendirmeye tabi tutulacak ve okuyucuya sunulacaktır; bu nedenle betimsel analiz tekniği tercih edilmiştir.

Okullarda verilen çevre eğitimi hakkında bilgi toplama amacıyla hazırlanan yarı yapılandırılmış görüşme soruları aracılığıyla elde edilen görüşme verileri, betimsel analiz deseni ile analiz edilmiştir. Öğretmen görüşlerini almak için yapılan çalışma grubu toplantıları, önceden belirlenen bir tarih ve saatte yüz yüze gerçekleştirilmiştir. Toplantılar, yaklaşık olarak 1.5-2 saatlik oturumlar şeklinde planlanmış olup araştırmacı tarafından yürütülmüştür. Katılımcılar, çeşitli deneyim düzeylerine ve eğitim seviyelerine sahip olmaları açısından dikkatlice seçilmiştir. Katılımcılar, çevre eğitimi konusundaki deneyimlerini, görüşlerini ve önerilerini serbestçe ifade etmişlerdir.

Çalışma grubu toplantıları, ses kayıtları yapılarak kaydedilmiş ve daha sonra detaylı bir şekilde not dökümüne çevrilmiştir. Not dökümü, tematik analiz deseni kullanılarak incelenmiş ve ortaya çıkan temalar belirlenmiştir. Bu temalar, katılımcıların çevre eğitimi konusundaki görüşlerini ve önerilerini daha iyi anlamak için kullanılmıştır. Çalışma grubu görüşlerinden elde edilen bulgular, araştırmanın genel amaçları ve hipotezleri ile ilişkilendirilmiş ve yorumlanmıştır. Bulgular, çevre eğitimi konusundaki sosyal bilgiler öğretmenlerinin görüşlerini daha derinlemesine anlamamıza ve araştırmanın amacını desteklememize yardımcı olmuştur.

Araştırmanın nitel verilerinden biri olan yarı yapılandırılmış görüşme formu aracılığıyla sağlanan görüşme verileri, araştırmacı ve bir coğrafya eğitimi alan uzmanı tarafından ayrıntılı olarak incelenmiş, kodlanmış ve tematik analiz yöntemiyle değerlendirilmiştir. Bu analiz sürecinde kaydedilen ana temalar etrafındaki veriler kategorize edilmiş ve yorumlanmıştır. Ulaşılan verilerin kendi aralarında değerlendirilebilmesi için Miles ve Huberman'ın (1994) güvenilirlik formülünden $[Güvenilirlik = \frac{Görüş\ Birliği}{(Görüş\ Birliği + Görüş\ Ayrılığı)}]$ faydalanılmış, hesaplamalarla ortaya çıkan sonuç (0,92) güvenilirlikle beklenen düzeye ulaşıldığını ortaya çıkarmıştır. Katılımcıların görüşlerini çarpıcı bir şekilde yansıtmak amacıyla doğrudan alıntılara yer verilmiştir. Araştırmaya katılan öğretmenlerin kimlikleri gizli kalması için Ö1, Ö2... şeklinde kodlar verilmiştir.

Nitel veri analizlerinden elde edilen bulgular, tezin ana sorularını ve varsayımlarını yanıtlamak için kullanılmış, literatürle uyumlu olarak değerlendirilmiştir. Veri analizi sonuçları, tezin genel amaçlarına ve araştırma sorularına göre özetlenmiş ve tartışılmıştır. Araştırmaya katılan sosyal bilgiler öğretmenlerinin deneyimlerinden hareketle çevre

eğitimi konusunda öğretmenlerin genel tutumları, programda gördükleri eksiklikler ve bu eksikliklerin nasıl iyileştirilebileceği konusundaki düşünceleri belirtilmiştir.

4. BULGULAR

Bu başlık altında, incelenen 2018 ve 2024 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programında çevre eğitimi ve sosyal bilgiler dersi öğretmenlerinin çevre eğitimi hakkında görüşlerine ait bulgulara yer verilmiştir.

4.1. 2018 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programının İncelenmesi

Bu başlık altında 2018 Sosyal Bilgiler Öğretim Programında özel amaçlar içerisinde çevre eğitimi, öğrenme alanları ve kazanımlar incelenmiştir.

4.1.1. 2018 Sosyal bilgiler dersi öğretim programının özel amaçlarında çevre eğitimine ilişkin bulgular

Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı, 1789 sayılı Milli Eğitim Temel Kanunu'nun 2. maddesinde belirtilen "Türk Milli Eğitimi'nin Genel Amaçları ve Türk Milli Eğitimi'nin Temel İlkeleri" çerçevesinde hazırlanmıştır. Bu programa göre, 18 özel amaç belirlenmiştir ve bu amaçlar doğrultusunda öğrencilerin eğitimi hedeflenmektedir. Altıncı amaç, çevre eğitimini doğrudan içermektedir. Bu amaç doğrultusunda öğrenciler, doğal çevrenin ve kaynaklarının sınırlılığını fark ederek çevre duyarlılığı içinde doğal kaynakları korumaya ve sürdürülebilir bir çevre anlayışına sahip olmaya çalışırlar (MEB, 2018, s.8). Özel amaçların on yedinci maddesi, öğrencilerin ülkesini ve dünyayı ilgilendiren konularda duyarlılık göstermelerini hedefler. Bu da dolaylı olarak çevre eğitimine ilişkin unsurları içermektedir. Çünkü çevre sorunları, hem ülkemizi hem de dünyayı ilgilendiren önemli konular arasındadır. Bu nedenle, öğrencilerin çevresel konularda duyarlı olmaları, çevre eğitiminin bir parçası olarak görülebilir. Bu amaç, öğrencilerin çevresel sorunlara karşı bilinçli ve duyarlı bir tutum geliştirmelerini desteklemektedir (MEB, 2018, s.8) cümlesine yer verilmektedir. Dolayısıyla ilköğretim öğrencilerinden, bilgiyi uygun ve çeşitli biçimlerde kullanmaları, düzenlemeleri ve geliştirmeleri beklenmektedir. Bu çeşitli biçimler, harita, grafik, tablo, küre, diyagram, zaman şeridi gibi görsel ve sembolik araçları içerebilir. Bu yöntemler, öğrencilere bilgiyi anlama, analiz etme ve ifade etme becerilerini geliştirmede yardımcı olur. Ayrıca, çevre eğitimi açısından, öğrencilerin çevresel sorunları anlamalarına ve çözüm önerileri geliştirmelerine yardımcı olmak için bu tür araçlar çok önemlidir. Bu şekilde, öğrenciler

çevre sorunları hakkında daha derinlemesine düşünme ve çözüm arayışlarında bulunma yeteneklerini geliştirebilirler.

4.1.2. 2018 Sosyal bilgiler öğretim programının içeriğinde çevre eğitime ilişkin bulgular

Sosyal Bilgiler Öğretim Programı, çevre eğitimi üç ana başlık altında ele almıştır:

Öğrenme alanları: Çevre eğitimi, öğretim programının farklı öğrenme alanları içinde yer alır. Öğrencilere çevre bilinci kazandırmak ve çevre sorunlarına ilişkin derinlemesine anlayış geliştirmelerine olanak tanımak için çeşitli öğrenme alanlarına entegre edilir.

Kazanımlar: Çevre eğitimi, öğrenme alanlarına ait kazanımlar aracılığıyla da ele alınır. Bu kazanımlar, öğrencilerin çevre konularında bilgi sahibi olmalarını, çevre sorunlarını anlama ve çözme yeteneklerini geliştirmelerini amaçlar.

Temel beceriler ve değerler: Çevre eğitimi, öğretim programının temel becerileri ve değerleri arasında önemli bir yer tutar. Bu kapsamda, öğrencilere çevreye duyarlı olma, doğal kaynakları koruma, sürdürülebilirlik bilinci gibi değerlerin kazandırılması hedeflenir.

Bu üç başlık altında çevre eğitimi ele alınarak, öğrencilere çevreye duyarlılık, çevre sorunlarını anlama ve çözme becerileri kazandırılması amaçlanır. Bu sayede, öğrenciler sadece bilgi sahibi olmakla kalmaz, aynı zamanda çevre konularında sorumlu ve etkili bireyler olmaya teşvik edilirler.

4.1.2.1. 2018 Sosyal bilgiler dersi öğretim programında öğrenme alanlarına ilişkin bulgular

Bu başlık altında 2018 sosyal bilgiler dersi öğretim programının içeriğinde çevre eğitimi ilişkin bulgulara yer verilmektedir.

4.1.2.1.1. 1.Öğrenme Alanı: Kültür ve Miras Alanı

Sosyal Bilgiler Öğretim Programında “Kültür ve Miras” Öğrenme alanı ile ilgili şu sözlere yer verilmektedir:

“Temelde tarih odaklı olan bu öğrenme alanı kültür ve kültürel mirası ön plana çıkaran bir yapıya sahiptir. Türk kültürünü oluşturan temel öğelerden hareketle kültürün korunması ve geliştirilmesini sağlayacak bir millî bilincin oluşturulmasını amaçlamaktadır. Böylece öğrenciler kültürel öğelerin, bir toplumu diğer

toplumlardan ayıran özellikler olduğunu kavrayacaktır. Bunun yanında kültürümüzün dünya kültürel mirasının renklenmesine ve zenginleşmesine katkı sağladığı kavratılır.”

Cümlesi ile açıklanmıştır (MEB, 2018, s. 11). Öğrenme alanı incelendiğinde, çevre eğitime doğrudan bir atıf içermeyebilir, ancak kültürel mirasın korunması ve sonraki nesillere aktarılması gibi konular, çevre eğitimi ile dolaylı olarak ilişkilendirilebilir. Çünkü çevre eğitimi sadece doğal çevrenin korunmasıyla sınırlı değildir; aynı zamanda insan etkileşiminde bulunduğu kültürel ve tarihi çevrenin de korunması ve değerlendirilmesini içerir.

Kültürel mirasın korunması, çevreye duyarlılık ve sorumluluk duygusunu güçlendirirken, milli bilincin oluşturulması da çevre eğitiminin önemli bir parçasıdır. Öğrencilere kültürel mirasın değeri, korunması gerekliliği ve bunun gelecek nesillere aktarılması gerekliliği öğretilerek, çevre eğitimi amaçlarına hizmet edilir.

Dolayısıyla, kültürel mirasın korunması ve milli bilincin oluşturulması gibi konular, öğrenme alanları aracılığıyla çevre eğitime dolaylı olarak katkıda bulunur. Bu bağlamda, çevre eğitimi sadece doğrudan çevresel konularla sınırlı kalmaz, aynı zamanda kültürel ve tarihi mirasın koruma ve değerlendirme süreçlerini de içerir.

4.1.2.1.2. 2.Öğrenme Alanı: İnsanlar, Yerler ve Çevreler

Sosyal Bilgiler Öğretim Programında “İnsanlar, Yerler ve Çevreler” öğrenme alanı ile ilgili şu sözlere yer verilmektedir:

“İnsan yaşamı için gerekli mekânsal temel bilgi, beceri ve değerleri öğrencilere kazandırmayı amaçlayan bu öğrenme alanı, temelde coğrafya odaklıdır. “İnsanlar, Yerler ve Çevreler” öğrenme alanı ile insanın çevresi ve etkileşimini tanımak, bu konuda çeşitli beceri ve değerleri kullanarak bu etkileşimin neden ve sonuçlarını anlamak ve geleceğe yönelik bireysel ya da toplumsal bakış açısı kazandırabilmek amaçlanmaktadır. İnsan, yer ve çevre etkileşimi, geniş ve renkli bir yelpaze oluşturur. Günümüzün teknolojik gelişmeleri sonucunda insanlar tüm dünya ile iletişim kurabilmekte, bu sayede etkilemekte ve etkilenmektedirler. “İnsanlar, Yerler ve Çevreler” öğrenme alanı sayesinde sosyal bilgiler dersinin okutulduğu bütün sınıf düzeylerinde öğrencilere araştırma, çevre okuryazarlığı, değişim ve sürekliliği algılama, gözlem, harita okuryazarlığı ve mekânı algılama becerilerinin kazandırılması hedeflenmiştir. Öğrenciler bu alana, basitten karmaşığa, yakından uzağa ve bulunduğu yerden çevreye doğru açılan ve gittikçe kompleks bir hâl alan bir yaklaşım ile dâhil edileceklerdir.”

Cümlesi ile açıklanmıştır (MEB, 2018, s. 11). "İnsanlar, Yerler ve Çevreler" öğrenme alanı, sosyal bilgiler dersi öğretim programında çevre eğitimi açısından önemli bir rol

oyunar. Bu öğrenme alanı, öğrencilere insanların, yerlerin ve çevrelerin birbirleriyle etkileşim içinde olduğu konuları inceleme fırsatı sunar.

Bu öğrenme alanı içinde çevre eğitimi açısından önemli bilgiler bulunabilir. Öğrencilere çevre sorunları, doğal ve yapay çevre unsurları, çevresel etkileşimler gibi konular öğretilir. Ayrıca, çevre okuryazarlığı becerileri de doğrudan bu öğrenme alanı içinde geliştirilir. Öğrencilere harita okuma, çevresel verileri analiz etme, çevresel problemleri anlama gibi beceriler kazandırılır.

Bu nedenle, "İnsanlar, Yerler ve Çevreler" öğrenme alanı, sosyal bilgiler dersi içinde çevre eğitimi açısından en çok bilgiyi barındıran ve çevre okuryazarlığı becerisini doğrudan destekleyen bir alan olarak öne çıkar. Bu alan, öğrencilerin çevreye dair bilinçlenmelerini ve çevresel sorunlara duyarlı olmalarını sağlamak için önemli bir fırsat sunar.

4.1.2.1.3. 3.Öğrenme Alanı: Bilim, Teknoloji ve Toplum

Sosyal Bilgiler Öğretim Programında "Bilim, Teknoloji ve Toplum" öğrenme alanı ile ilgili şu sözlere yer verilmektedir:

"Bu öğrenme alanında öğrencilerden; yenilikçi, eleştirel ve bilimsel düşüncenin bilim ve teknolojiadaki gelişmelerin temeli olduğunu; bilim ve teknolojinin gelişim sürecini ve toplumsal yaşam üzerindeki etkilerini kavrayarak bilgiye ulaşmada teknolojiyi kullanma becerisi edinmeleri beklenmektedir. Öte yandan, teknolojilerin günlük hayatla ne derecede ilişkili olduğunu öğrenirken bazı teknolojik ürünlerin doğaya verdiği zararları tartışır. Bilimsel eserlerin yasalarla korunduğunu fark ederek akademik dürüstlük ilkelerini dikkate alır."

Cümleleri ile açıklanmıştır (MEB, 2018, s. 11). "Bilim, Teknoloji ve Toplum" öğrenme alanı içinde yer alan teknolojik ürünlerin doğaya verdiği zararların tartışılması, çevre eğitimi ile ilişkilendirilebilir. Bu tartışma ortamı, öğrencilerin çevresel sorunlar hakkında farkındalık kazanmalarına ve çevreyle ilgili konularda düşünmelerine yardımcı olabilir.

Teknolojik ürünlerin doğaya verdiği zararlar, çevre eğitimi açısından önemli bir konudur. Öğrencilerin bu konuda bilinçlenmeleri ve etkili çözüm önerileri geliştirmeleri için bu tür tartışma ortamları çok değerlidir. Bu tartışmalar, öğrencilere çevre sorunlarına ilişkin derinlemesine düşünme fırsatı sunar ve onların çevresel bilinçlerini artırır.

Dolayısıyla, " Bilim, Teknoloji ve Toplum " öğrenme alanı içinde teknolojik ürünlerin doğaya verdiği zararların tartışılması, çevre eğitimi kapsamında öğrencilere çevresel

konularda farkındalık kazandırılmasını ve çevresel sorunlara karşı duyarlılıklarının artırılmasını destekleyen bir etkinlik olarak değerlendirilebilir.

4.1.2.1.4. 4.Öğrenme Alanı: Üretim, Dağıtım ve Tüketim

Sosyal Bilgiler Öğretim Programında “Üretim, Dağıtım ve Tüketim” öğrenme alanı ile ilgili şu sözlere yer verilmektedir:

“Bu öğrenme alanının temelini öğrencilerin girişimci ve bilinçli tüketici becerilerinin geliştirilmesi oluşturur. Ülke ekonomisinde kaynakların sınırlı olduğunu kavramaları, mevcut kaynakları korumak gereğinin önemine inanmaları, kendi ekonomik yaşantısını diğerlerinininkiyle karşılaştırarak farklılıkları ve benzerlikleri ortaya koymaları, yaşadığı yerin ekonomik koşullarını inceleyip bu koşulları geliştirmek için çaba göstermeleri beklenmektedir. “Üretim, Dağıtım ve Tüketim”, ekonomiyle ilgili konuların tipik temasıdır. Öğrenciler üretim, dağıtım ve tüketim ile ilgili temel kavramları öğrenir. Öğrencilerin meslekleri tanıyarak ilgi duyduğu mesleklerin gerektirdiği özellikleri bilmesi hedeflenmiştir.”

Cümleleri ile açıklanmıştır (MEB, 2018, s. 11). Bu açıklamalardan da anlaşıldığı üzere, öğrencilerin kaynakların sınırlılığını anlamaları ve mevcut kaynakları korumanın önemini kavramaları önemli bir hedeftir. Bu hedef, çevre eğitimi çerçevesinde oldukça önemlidir çünkü kaynakların sınırlılığı, çevresel sürdürülebilirlik ve kaynak yönetimi açısından temel bir kavramdır.

Öğrencilere kaynakların sınırlı olduğunu farkındalığını kazandırmak, onların doğal kaynakları daha verimli kullanmalarına ve kaynak tüketim alışkanlıklarını gözden geçirmelerine yardımcı olabilir. Ayrıca, bilinçli tüketici becerilerinin geliştirilmesi, öğrencilerin daha sürdürülebilir ve çevre dostu tüketim alışkanlıkları geliştirmelerine katkıda bulunabilir.

Bu çerçevede, sosyal bilgiler dersi öğretim programı, öğrencilerin çevresel sorumluluklarını ve sürdürülebilirlik bilincini geliştirmeyi amaçlar. Kaynakların sınırlılığı ve doğru tüketim alışkanlıklarının önemi hakkında bilgi verilerek, öğrencilerin çevre konularında daha bilinçli ve sorumlu bireyler olmaları hedeflenir. Bu da çevre eğitiminin temel amaçlarından biridir. Öğrencilerin kaynakların sınırlılığını fark etmeleri ve mevcut kaynakların korunması gerektiği konusunda farkındalık kazanmaları önemli bir adımdır. Ancak, bu farkındalığın etkili olabilmesi için çözüm yollarının belirlenmesi ve bu çözüm yollarının eyleme geçirilmesi gereklidir.

"Üretim, Dağıtım ve Tüketim" öğrenme alanı içinde çözüm yollarının ve eylemlerin tartışılması ve planlanması, çevre eğitimi ile doğrudan ilişkilendirilebilir. Bu süreç,

öğrencilere sorun çözme becerileri kazandırırken aynı zamanda çevresel sorunlara karşı aktif ve bilinçli bir tutum geliştirmelerine olanak sağlar.

Öğrencilerin çevre sorunlarına ilişkin çözüm önerileri geliştirmesi ve bu önerilerin eyleme geçirilmesi, çevre eğitiminin temel hedeflerinden biridir. Bu süreç, öğrencilerin katılımcılığını ve sorumluluğunu artırırken aynı zamanda çevresel sürdürülebilirliğe katkıda bulunmalarını sağlar.

Dolayısıyla, "Üretim, Dağıtım ve Tüketim" öğrenme alanı içinde öğrencilere kaynakların korunması için çözüm yolları belirleme ve bu çözüm yollarını eyleme geçirme becerilerinin kazandırılması, çevre eğitimi ile güçlü bir şekilde ilişkilendirilebilir. Bu süreç, öğrencilerin çevresel bilinci ve etkinliklerini artırarak, sürdürülebilir bir gelecek için önemli bir adım oluşturur.

4.1.2.1.5. 5.Öğrenme Alanı: Etkin Vatandaşlık

Sosyal Bilgiler Öğretim Programında "Etkin Vatandaşlık" öğrenme alanı ile ilgili şu sözlere yer verilmektedir:

"Bu öğrenme alanı sosyoloji, siyaset bilimi ve hukuk çerçevesinde etkin vatandaşlık kavramına odaklanmaktadır. Öğrencilerin, grup, kurum ve sosyal örgütlerin nasıl oluştuğunu; onları etkileyen ve kontrol eden mekanizmaları, bunların bireyleri ve kültürü nasıl etkileyip kontrol ettiklerini ve varlıklarını nasıl sürdürüp değiştirdiklerini bilmesi önemlidir. Bu konuda elde edilen bilgiler ışığında, öğrenciler "Toplumumuzda ve diğer toplumlarda grupların, kurumların ve sosyal örgütlerin rolü nedir? Grup, kurum ve sosyal örgütlerden ben nasıl etkileniyorum? Grup, kurum ve sosyal örgütler nasıl değişir? Bu değişikliklerde benim rolüm nedir?" sorularına cevap verebilmelidir. Toplum yaşamında doğacak sorunların en önemli güvencesi olarak örgütlü bir devlet gücünün varlığını kavrarlar. Toplumsal sorunların nasıl çözüldüğünü ve düzenin nasıl sağlandığını anlayarak egemenliğin kaynağının millete dayandığı yönetimlerde, birey haklarının ve toplum düzeninin nasıl korunduğunu fark ederler. Toplumsal hizmetlere ve değişik resmî etkinliklere katılma yollarını öğrenerek yönetimi etkilemek için hangi demokratik yolların olduğunu kavrarlar."

Cümleleri ile açıklanmıştır (MEB, 2018, s. 12). Açıklamayı incelediğimizde "Etkin Vatandaşlık" öğrenme alanı çevre eğitimi ile doğrudan ilişkili olmayabilir, ancak çevrenin korunması ve sürdürülebilir bir çevre için çalışan sosyal örgütler ve destekleyici kurumlar bu öğrenme alanında öğrencilere öğretilmektedir. Bu sayede, öğrencilerin çevre konusunda farkındalıkları artırılarak, çevresel sorunlara karşı duyarlı ve etkin bireyler olmaları amaçlanır.

Sosyal örgütler ve kurumlar, çevre eğitimi sürecinde önemli bir rol oynarlar. Öğrencilere bu örgütlerin ve kurumların faaliyetleri hakkında bilgi verilerek, çevre koruma çalışmalarına katılımın önemi vurgulanır. Ayrıca, bu örgütlerin ve kurumların yaptığı çalışmalar örnekler üzerinden öğrencilere sunularak, çevre koruma ve sürdürülebilirlik konularında ilham alınması ve aktif katılımın teşvik edilmesi sağlanır.

Bu bağlamda, "Etkin Vatandaşlık" öğrenme alanı çevre eğitimiyle dolaylı olarak ilişkilendirilebilir. Öğrencilere çevrenin korunması ve sürdürülebilirlik için yapılan çalışmalar hakkında bilgi verilerek, çevre konularına duyarlılık ve ilgi kazandırılması amaçlanır. Bu da öğrencilerin çevresel bilinci artırarak, çevre sorunlarına karşı daha etkin ve duyarlı bireyler olmalarına katkı sağlar.

4.1.2.1.6. 6.Öğrenme Alanı: Küresel Bağlantılar

Sosyal Bilgiler Öğretim Programında “Küresel Bağlantılar” öğrenme alanı ile ilgili şu sözlere yer verilmektedir:

“Günümüzde inançlar, fikirler, insanlar, sermaye, bilgi, teknoloji, kültürel ve siyasi sınırları aşarak küresel boyutta hareket hâlinindedir. Böyle bir dönemde devletler de kendisi dışındakilerle bir yandan iş birliği yaparken diğer taraftan rekabet etmektedirler. Öğrencilerin bu ilişkileri kavrama ve değerlendirme konusunda bilinçli olmaları gerekmektedir. Küresel bağlantılar öğrenme alanı ile gelişen dünyanın gündemini takip eden, karşılaştığı sorunlara çözüm üretebilen etkin ve sorumlu Türk vatandaşları yetiştirmek amaçlanmaktadır.”

Cümleleri ile açıklanmıştır (MEB, 2018, s. 12). Açıklamayı incelediğimiz de "Küresel Bağlantılar" öğrenme alanı çevre eğitimi ile doğrudan ilişkili olmayabilir, ancak öğrencilerin küresel çevre sorunlarına yönelik fikir önerileri geliştirebilme becerilerini desteklemesi açısından dolaylı olarak çevre eğitimi ile ilişkilendirilebilir.

Öğrencilere küresel çevre sorunları hakkında farkındalık kazandırılması ve çevresel sorunların çözümüne katkıda bulunabilmeleri için fikir önerileri geliştirmeleri önemlidir. Bu öğrenme alanı içinde öğrencilere çevre sorunları hakkında bilgi verilirken, aynı zamanda bu sorunların çözümüne yönelik fikir önerilerinin nasıl geliştirilebileceği konusunda da teşvik edici ortamlar oluşturulabilir.

Öğrencilerin bu alanda geliştirecekleri fikir önerileri, çevre eğitimi açısından önemlidir çünkü bu öneriler, öğrencilerin çevre sorunlarına karşı duyarlılıklarını ve çözüm odaklı düşünme becerilerini artırır. Ayrıca, öğrencilerin küresel çevre sorunlarına yönelik çözüm

önerileri geliştirmesi, onların küresel vatandaşlık bilincini ve sorumluluğunu da güçlendirir.

Dolayısıyla, "Küresel Bağlantılar" öğrenme alanı öğrencilerin çevre sorunlarına yönelik fikir önerileri geliştirebilme becerilerini desteklemesi açısından çevre eğitimi ile dolaylı olarak ilişkilendirilebilir. Bu sayede, öğrencilerin çevre konularına yönelik ilgileri ve etkin katılımları teşvik edilirken, çevresel sorunlara karşı daha bilinçli ve etkili bir tutum geliştirilmesine katkı sağlanır.

4.1.2.2. 2018 Sosyal bilgiler dersi öğretim programında öğrenme alanlarına ait kazanımlara göre çevre ile ilişkili kazanımlar

Sosyal Bilgiler Öğretim Programında yer alan kazanımlarda çevre eğitimi ve ilgili konulara yer verilmiştir. Bu bulgular sınıf düzeyi üzerinden öğrenme alanları ve kazanımlar aşağıda açıklanmıştır

4.1.2.2.1. 4. sınıf 2018 sosyal bilgiler dersi öğretim programında yer alan çevre ile ilgili öğrenme alanları ve kazanımlar

2018 yılında güncellenen 4. sınıf Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programında yer alan çevre eğitimi ile ilgili öğrenme alanları ve kazanımlar aşağıdaki tabloda belirtilmiştir (Tablo 4.1).

Tablo 4.1 4. Sınıf 2018 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programında yer alan çevre ile ilgili öğrenme alanları ve kazanımları (MEB, 2018)

Öğrenme Alanlarına Göre Çevre Eğitimi ile İlgili Kazanımlar	Kazanım Sayısı	İlişkili Kazanım
Birey ve Toplum	5	0
Kültür ve Miras	4	0
İnsanlar, Yerler ve Çevreler	6	4
1. Yaşadığı çevredeki doğal ve beşeri unsurları ayırt eder.		
2. Çevresindeki meydana gelen hava olaylarını gözlemleyerek bulgularını resimli grafiklere aktarır.		
3. Yaşadığı yer ve çevresindeki yer şekilleri ve nüfusu özellikleri hakkında çıkarımlarda bulunur.		

Tablo 4.1'in devamı.

4. Doğal afetlere yönelik gerekli hazırlıkları yapar.		
Bilim, Teknoloji ve Toplum	5	1
1. Teknolojik ürünleri kendisine, başkalarına ve doğaya zarar vermeden kullanır.		
Üretim, Dağıtım ve Tüketim	5	2
1. İstek ve ihtiyaçlarını ayırt ederek ikisi arasında bilinçli seçimler yapar.		
2. Çevresindeki kaynakları israf etmeden kullanır.		
Etkin Vatandaşlık	4	0
Küresel Bağlantılar	4	0
Toplam	33	7

Tablo 4.1 de görüldüğü üzere, Sosyal Bilgiler Dersi öğretim programında yer alan 4. sınıf öğrenme alanlarına göre çevre eğitimiyle ilgili kazanımları mevcuttur. Tablodaki veriler, belirli öğrenme alanlarının çevre bilincini doğrudan veya dolaylı olarak nasıl ele aldığını göstermektedir.

Birey ve Toplum, Kültür ve Miras, Etkin Vatandaşlık ve Küresel Bağlantılar öğrenme alanlarında çevre eğitimiyle doğrudan ilişkilendirilen kazanımlar bulunmamaktadır. Bu öğrenme alanları daha çok bireysel, toplumsal ve kültürel değerler üzerine odaklanmıştır.

İnsanlar, Yerler ve Çevreler öğrenme alanında en fazla çevre ile ilgili kazanım yer almaktadır (6 kazanımdan 4'ü çevre ile ilgilidir). Bu alanda doğal ve beşerî unsurların ayırt edilmesi, hava olaylarının gözlemlenmesi, yer şekilleri ve nüfus özellikleri ile doğal afetlere hazırlık gibi konular ele alınmaktadır. Bu da coğrafya ve çevre bilincinin bu alanda yoğunlaştığını gösterir.

Bilim, Teknoloji ve Toplum alanında çevre eğitimi ile ilgili 1 kazanım yer almaktadır. Bu kazanımda teknolojinin çevreye zarar vermeden kullanımı vurgulanmakta, teknolojik ürünlerin doğaya olan etkisinin farkında olunması hedeflenmektedir.

Üretim, Dağıtım ve Tüketim alanında ise 2 kazanım çevre bilinciyle ilgilidir. Bunlar, istek ve ihtiyaçların ayırımını yaparak bilinçli seçimler yapılması ve çevredeki kaynakların israf edilmeden kullanılması gibi ekonomik ve çevresel bilinç konularını içerir.

Toplamda, Sosyal Bilgiler öğretim programındaki 33 kazanımdan 7'si çevre eğitimiyle doğrudan ilişkilidir. Çevre ile ilgili kazanımlar daha çok İnsanlar, Yerler ve Çevreler, Bilim, Teknoloji ve Toplum, Üretim, Dağıtım ve Tüketim öğrenme alanlarına dağılmış durumdadır. Çevre bilincini geliştirmeye yönelik bu kazanımlar, öğrencilere çevreye duyarlı bireyler olma yolunda bilgi ve beceri kazandırmayı amaçlamaktadır.

4.1.2.2.2. 5. sınıf 2018 sosyal bilgiler dersi öğretim programında yer alan çevre ile ilgili öğrenme alanları ve kazanımlar

2018 yılında güncellenen 5. sınıf Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programında yer alan çevre eğitimi ile ilgili öğrenme alanları ve kazanımlar aşağıdaki tabloda belirtilmiştir (Tablo 4.2).

Tablo 4.2 5. Sınıf 2018 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programında yer alan çevre ile ilgili öğrenme alanları ve kazanımları (MEB,2018)

Öğrenme Alanlarına Göre Çevre Eğitimi ile İlgili Kazanımlar	Kazanım Sayısı	İlişkili Kazanım
Birey ve Toplum	4	0
Kültür ve Miras	5	1
1.Çevresindeki doğal varlıklar ile tarihi mekânları, nesneleri ve eserleri tanıtır.		
İnsanlar, Yerler ve Çevreler	5	5
1.Haritalar üzerinde yaşadığı yer ve çevresinin yeryüzü şekillerini genel olarak açıklar.		
2. Yaşadığı çevrede görülen iklimin, insan faaliyetlerine etkisini, günlük yaşantısından örnekler vererek açıklar.		
3. Yaşadığı yer ve çevresindeki doğal özellikler ile beşerî özelliklerin nüfus ve yerleşme üzerindeki etkilerine örnekler verir.		
4. Yaşadığı çevredeki afetlerin ve çevre sorunlarının oluşum nedenlerini sorgular.		
5. Doğal afetlerin toplum hayatı üzerine etkilerini örneklerle açıklar.		

Tablo 4.2'nin devamı

Bilim, Teknoloji ve Toplum	5	0
Üretim, Dağıtım ve Tüketim	6	1
1. Bilinçli bir tüketici olarak haklarını kullanır.		
Etkin Vatandaşlık	4	1
1. Bireysel ve toplumsal ihtiyaçlar ile bu ihtiyaçların karşılanması için hizmet veren kurumları ilişkilendirir.		
Küresel Bağlantılar	4	1
1. Çeşitli ülkelerde bulunan ortak miras öğelerine örnekler verir.		
Toplam	33	9

Tablo 4.2 de görüldüğü üzere, Sosyal Bilgiler Dersi öğretim programında yer alan 5. sınıf öğrenme alanlarına göre çevre eğitimiyle ilgili kazanımları mevcuttur. Sosyal bilgiler dersi kapsamında farklı öğrenme alanlarına göre dağılımı gösterilmektedir. Her öğrenme alanı, belirli sayıda kazanım içermekte olup, çevre eğitimi ile doğrudan bağlantılı olan kazanımlar da belirtilmiştir.

"İnsanlar, Yerler ve Çevreler" öğrenme alanında toplamda beş kazanım bulunmakta ve bu kazanımların tamamı çevre eğitimi ile ilişkilidir. Bu öğrenme alanı, coğrafi unsurların ve doğal çevrelerin öğrencilere tanıtılmasına odaklanmaktadır. "Kültür ve Miras" alanında ise bir çevre eğitimi kazanımı yer almakta olup, bu kazanım doğal varlıkların korunması ve tarihi mekanlarla ilgili bilinç oluşturmaya amaçlamaktadır. "Üretim, Dağıtım ve Tüketim" öğrenme alanında ise tüketim alışkanlıkları ve kaynakların israf edilmemesi ile ilgili çevre eğitimi kazanımları bulunmaktadır.

Diğer öğrenme alanları olan "Birey ve Toplum," "Bilim, Teknoloji ve Toplum," "Etkin Vatandaşlık" ve "Küresel Bağlantılar" ise genel olarak çevre eğitimiyle daha az bağlantılıdır. Bununla birlikte, bu alanlar da belirli kazanımlar aracılığıyla öğrencilerin çevreye karşı daha bilinçli ve sorumlu bireyler olarak yetişmesini desteklemektedir.

Tablonun genelinde, 33 kazanımdan 9'unun çevre eğitimi ile doğrudan ilişkili olduğu anlaşılmaktadır. Bu dağılım, çevre eğitiminin sosyal bilgiler dersi içerisinde bütüncül bir

yaklaşım ile ele alındığını ve öğrencilerin çevre bilincini kazanmasına katkı sağladığını ortaya koymaktadır.

4.1.2.2.3. 6. sınıf 2018 sosyal bilgiler dersi öğretim programında yer alan çevre ile ilgili öğrenme alanları ve kazanımlar

2018 yılında güncellenen 6. sınıf Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programında yer alan çevre eğitimi ile ilgili öğrenme alanları ve kazanımlar aşağıdaki tabloda belirtilmiştir (Tablo 4.3).

Tablo 4.3 6. Sınıf 2018 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programında yer alan çevre ile ilgili öğrenme alanları ve kazanımları (MEB, 2018)

Öğrenme Alanlarına Göre Çevre Eğitimi İle İlgili Kazanımlar	Kazanım Sayısı	İlişkili Kazanım
Birey ve Toplum	5	0
Kültür ve Miras	5	0
İnsanlar, Yerler ve Çevreler	4	4
1. Konum ile ilgili kavramları kullanarak kıtaların, okyanusların ve ülkemizin coğrafi konumunu tanımlar.		
2. Türkiye'nin temel fiziki coğrafya özelliklerinden yer şekillerini, iklim özelliklerini ve bitki örtüsünü ilgili haritalar üzerinde inceler.		
3. Türkiye'nin temel beşeri coğrafya özelliklerini ilgili haritalar üzerinde gösterir.		
4. Dünyanın farklı doğal ortamlarındaki insan yaşantılarından yola çıkarak iklim özellikleri hakkında çıkarımlarda bulunur.		
Bilim, Teknoloji ve Toplum	4	0
Üretim, Dağıtım ve Tüketim	6	1
1. Kaynakların bilinçsizce tüketilmesinin canlı yaşamına etkilerini analiz eder.		
Etkin Vatandaşlık	6	0
Küresel Bağlantılar	4	0
Toplam	34	5

Tablo 4.3 de görüldüğü üzere, Sosyal Bilgiler Dersi öğretim programında yer alan 6. sınıf öğrenme alanlarına göre çevre eğitimiyle ilgili kazanımları mevcuttur. Tabloda, çeşitli öğrenme alanlarının çevre bilincini nasıl ele aldığı ve hangi kazanımların bu bağlamda önemli olduğu açıklanmaktadır.

Tabloyu incelediğimizde, Birey ve Toplum, Kültür ve Miras, Bilim, Teknoloji ve Toplum, Etkin Vatandaşlık ve Küresel Bağlantılar öğrenme alanlarında çevre eğitimiyle doğrudan ilişkilendirilen kazanımların olmadığı görülmektedir. Bu öğrenme alanları, daha çok bireysel ve toplumsal değerler, kültürel miras ve vatandaşlık bilgileri üzerine odaklanmaktadır.

İnsanlar, Yerler ve Çevreler öğrenme alanında ise çevre ile ilgili 4 kazanım bulunmaktadır. Bu kazanımlar, konum kavramlarını kullanarak coğrafi konumun tanımlanması, Türkiye'nin fiziki coğrafya özelliklerinin haritalar üzerinde incelenmesi, beşerî coğrafya özelliklerinin gösterilmesi ve doğal ortamlarla insan yaşantıları arasındaki ilişkilere dair çıkarımlarda bulunulması gibi konuları kapsamaktadır. Bu öğrenme alanı, öğrencilerin coğrafya bilgisi edinmelerinin yanı sıra çevresel farkındalık geliştirmelerine de katkı sağlamaktadır.

Üretim, Dağıtım ve Tüketim öğrenme alanında ise çevre bilinci ile ilgili 1 kazanım bulunmaktadır. Bu kazanım, kaynakların bilinçsizce tüketilmesinin canlı yaşamı üzerindeki etkilerinin analiz edilmesini içermekte, bu bağlamda öğrencilerin çevresel sorunları anlamalarına ve bilinçli tüketim alışkanlıkları geliştirmelerine yardımcı olmaktadır.

Tablodaki verilere göre, Sosyal Bilgiler öğretim programındaki toplam 34 kazanımdan 5'i çevre eğitimi ile doğrudan ilişkilidir. Çevre ile ilgili kazanımlar daha çok İnsanlar, Yerler ve Çevreler ve Üretim, Dağıtım ve Tüketim öğrenme alanlarında yoğunlaşmaktadır. Bu kazanımlar, öğrencilerin çevreye duyarlı bireyler olarak yetişmelerini ve çevresel konularda bilinçli davranış geliştirmelerini amaçlamaktadır.

4.1.2.2.4. 7. sınıf 2018 sosyal bilgiler dersi öğretim programında yer alan çevre ile ilgili öğrenme alanları ve kazanımlar

2018 yılında güncellenen 7. sınıf Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programında yer alan çevre eğitimi ile ilgili öğrenme alanları ve kazanımlar aşağıdaki tabloda belirtilmiştir (Tablo 4.4).

Tablo 4.4 7. Sınıf 2018 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programında yer alan çevre ile ilgili öğrenme alanları ve kazanımları (MEB, 2018)

Öğrenme Alanlarına Göre Çevre Eğitimi ile İlgili Kazanımlar	Kazanım Sayısı	İlişkili Kazanım
Birey ve Toplum	4	0
Kültür ve Miras	5	0
İnsanlar, Yerler ve Çevreler	4	1
1. Örnek incelemeler yoluyla geçmişten günümüze, yerleşmeyi etkileyen faktörler hakkında çıkarımlarda bulunur.		
Bilim, Teknoloji ve Toplum	4	0
Üretim, Dağıtım ve Tüketim	6	1
1. Üretimde ve yönetimde toprağın önemini geçmişten ve günümüzden örneklerle açıklar.		
Etkin Vatandaşlık	4	0
Küresel Bağlantılar	4	1
1. Arkadaşlarıyla birlikte küresel sorunların çözümüne yönelik fikir önerileri geliştirir.		
Toplam	31	3

Tablo 4.4 de görüldüğü üzere, Sosyal Bilgiler Dersi öğretim programında yer alan 6. Sınıf öğrenme alanlarına göre çevre eğitimiyle ilgili kazanımları mevcuttur. Tabloda, çeşitli öğrenme alanlarının çevre bilincini nasıl ele aldığı ve hangi kazanımların bu bağlamda önemli olduğu belirtilmektedir.

Tabloyu incelediğimizde, Birey ve Toplum, Kültür ve Miras, Bilim, Teknoloji ve Toplum ve Etkin Vatandaşlık öğrenme alanlarında çevre eğitimi ile doğrudan ilişkilendirilen kazanımların bulunmadığı gözlemlenmektedir. Bu öğrenme alanları, daha çok bireysel ve toplumsal değerler, kültürel miras, bilimsel bilgi ve vatandaşlık bilgileri üzerine odaklanmaktadır.

İnsanlar, Yerler ve Çevreler öğrenme alanında çevre ile ilgili 4 kazanım yer almakta olup, bunlardan biri doğrudan çevre bilincini geliştirmeye yönelik bir içeriğe sahiptir. Bu kazanım, geçmişten günümüze yerleşmeyi etkileyen faktörlerin incelenmesi yoluyla

öğrencilerin çevresel koşulları anlamalarına yardımcı olmaktadır. Bu alan, coğrafi bilgi ve çevre bilinci açısından önemli bir yer tutmaktadır.

Üretim, Dağıtım ve Tüketim alanında ise 6 kazanım bulunmaktadır, bunlardan sadece biri çevre bilinci ile ilişkilidir. Bu kazanım, toprağın üretimde ve yönetimdeki öneminin açıklanmasıyla öğrencilerin doğal kaynakların yönetimi ve çevresel sürdürülebilirlik konularında bilgi edinmelerini sağlamaktadır.

Küresel Bağlantılar öğrenme alanında da bir kazanım çevre eğitimi ile ilişkilidir. Bu kazanım, öğrencilerin arkadaşlarıyla birlikte küresel sorunların çözümüne yönelik fikir önerileri geliştirmelerine olanak tanımakta, bu bağlamda toplumsal duyarlılık ve ortak sorunlara karşı bilinçlenme kazandırmaktadır.

Toplamda, Sosyal Bilgiler öğretim programındaki 31 kazanımdan 3'ü çevre eğitimi ile doğrudan ilişkilidir. Çevre ile ilgili kazanımlar, daha çok İnsanlar, Yerler ve Çevreler, Üretim, Dağıtım ve Tüketim ve Küresel Bağlantılar öğrenme alanlarında yer almaktadır. Bu kazanımlar, öğrencilere çevre bilincini geliştirme ve sürdürülebilir bir gelecek için gerekli bilgi ve becerileri kazandırmayı amaçlamaktadır.

4.1.2.3. 2018 Sosyal bilgiler dersi öğretim programında yer alan temel becerilerde ve değerlerde çevre eğitimine ilişkin bulgular

Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı, Temel Yeterlilikler Çerçevesi (TYÇ) ile uyumlu olarak öğrencilere çeşitli becerilerin ve değerlerin kazandırılmasını hedefler. Bu çerçevede, çevre eğitiminin kazandırılmasını destekleyen beceriler doğrudan ve dolaylı olarak ele alınmıştır:

Doğrudan destekleyen beceri: Çevre okuryazarlığı

Bu beceri, öğrencilere çevresel konuları anlama, çevre sorunlarını tanıma ve çevreyle ilgili bilgiye erişme yeteneği kazandırır. Öğrencilerin çevreyle ilgili kavramları anlamalarını ve çevresel bilgiyi doğru bir şekilde değerlendirmelerini sağlar.

Dolaylı olarak destekleyen beceriler:

1. Harita okuryazarlığı: Öğrencilere haritaları anlama ve kullanma becerisi kazandırarak, çevresel unsurların harita üzerinde nasıl temsil edildiğini anlamalarına yardımcı olur.

2. Mekânı algılama: Öğrencilerin çevrelerini algılayarak, çevresel unsurların yerlerini ve ilişkilerini anlamalarını sağlar.

3. Konum analizi: Öğrencilere, çevresel unsurların konumlarını ve bu konumların çevresel etkilerini analiz etme yeteneği kazandırır.

Bu becerilerin yanı sıra, program çerçevesinde öne çıkan değerlerden ikisi sorumluluk ve duyarlılıktır. Öğrencilere çevresel sorunlara karşı sorumluluk duygusu kazandırılarak, çevrelerine duyarlı olmaları ve çevre konularında etkili bir şekilde hareket etmeleri teşvik edilir. Bu değerler, öğrencilerin çevre eğitimi sürecinde önemli bir rol oynar ve onların çevreyle ilgili tutumlarını şekillendirir.

4.2. 2024 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programının İncelenmesi

Bu başlık altında Sosyal Bilgiler Öğretim Programında özel amaçlar içerisinde çevre eğitimi, içerik çerçevesi, öğrenme alanları ve öğrenme çıktıları incelenmiştir.

4.2.1. 2024 Sosyal bilgiler dersi öğretim programının özel amaçlarında çevre eğitimine ilişkin bulgular

Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı, 1789 sayılı Milli Eğitim Temel Kanunu'nun 2. maddesinde belirtilen "Türk Milli Eğitimi'nin Genel Amaçları ve Türk Milli Eğitimi'nin Temel İlkeleri" çerçevesinde hazırlanmıştır. Bu programa göre, 20 özel amaç belirlenmiştir ve bu amaçlar doğrultusunda öğrencilerin eğitimi hedeflenmektedir. 4.-5. ve 6. özel amaçlar, çevre eğitimi doğrudan içermektedir. Bu amaç doğrultusunda öğrenciler, doğal çevrenin ve kaynaklarının sınırlılığını fark ederek çevre duyarlılığı içinde doğal kaynakları korumaya ve sürdürülebilir bir çevre anlayışına sahip olmaya çalışırlar (MEB, 2024, s.4).

Dördüncü, beşinci ve altıncı özel amaçlarda çevre eğitimi ile doğal çevremizi tanıma ve anlama, çevre eğitiminin temel amaçlarından biridir. Bu eğitim, insanların yaşadıkları çevrenin ve ülkemizin eşsiz doğal özelliklerini keşfetmelerini sağlar. Doğal çevrenin sunduğu kaynaklarla etkileşim halinde olan insanlar, bu kaynakların korunması ve sürdürülebilir kullanımı konusunda sorumluluk sahibi olurlar.

Doğa ile insan arasındaki etkileşim, çevre eğitimi çerçevesinde önemli bir konudur. Bu etkileşim, insanların doğal çevreye olan etkilerini değerlendirmelerini ve

özmlerlerini sağlar. Aynı zamanda, insanların kendi davranışlarının doğa üzerindeki etkilerini anlamalarına ve çevreye duyarlılık geliştirmelerine yardımcı olur.

Sürdürülebilir bir yaşam için çevre eğitimi, yerelden küresele doğal ve beşerî çevre etkileşimini sorgulamayı teşvik eder. İnsanlar, yaşadıkları yerin çevresel etkilerini değerlendirerek, küresel çevresel sorunlara nasıl katkıda bulunabileceklerini düşünürler. Bu düşünce süreci, bireylerin çevresel bilinçlerini artırır ve sürdürülebilir yaşam için önemli bir adım oluşturur.

Ayrıca, çevre eğitimi afetlerin etkilerinin azaltılması konusunda da önemli bir rol oynar. Doğal afetlerle başa çıkma ve etkilerini minimize etme konusunda bilinçli olan toplumlar, afetlere daha hazırlıklı olurlar. Bu kapsamda, afet risklerinin belirlenmesi, acil durum planlarının oluşturulması ve toplumların afetlere karşı dayanıklılığının artırılması gibi önlemler çevre eğitimi ile öğretilir.

Sonuç olarak, çevre eğitimi insanların çevrelerini tanımalarını, doğa ile olan etkileşimlerini çözümlerini, sürdürülebilir yaşam için çevresel etkileşimleri sorgulamalarını ve afetlerin etkilerini azaltmak için gerekli önlemleri öngörmelerini sağlar. Bu sayede, daha bilinçli ve çevreye duyarlı bir toplum oluşturulur ve doğal kaynakların korunması ile afetlerin etkilerinin azaltılması gibi önemli konularda adımlar atılır. Bu amaçların öğrencilere kazandırdığı değer çevre eğitimi konusunda daha bilinci olmalarını sağlayacaklardır.

Özel amaçların 7. ve 16. maddelerinde, ülkemizin bölgesel ve küresel sorunların çözümündeki rolü, ekonomik faaliyetlerin milli kalkınma üzerindeki etkisiyle bağlantılıdır. Bu bağlamda, çevre eğitimi de önemli bir rol oynar. Çevre eğitimi, ekonomik faaliyetlerin sürdürülebilirliği ve doğal kaynakların korunması için bilinçli bir yaklaşımın teşvik edilmesine katkıda bulunur. Çevre eğitimi sayesinde, ekonomik faaliyetler milli kalkınmaya pozitif katkı sağlarken çevresel etkileri en aza indirgenebilir, böylece bölgesel ve küresel sorunların çözümüne destek olunabilir. Çevre sorunları hem ülkemizi hem de dünyayı ilgilendiren önemli konular arasındadır. Bu nedenle, öğrencilerin çevresel konularda duyarlı olmaları, çevre eğitiminin bir parçası olarak görülebilir. Bu amaç, öğrencilerin çevresel sorunlara karşı bilinçli ve duyarlı bir tutum geliştirmelerini desteklemektedir (MEB, 2024, s.4-5) cümlesine yer verilmektedir. Dolayısıyla ilköğretim öğrencilerinden, bilgiyi uygun ve çeşitli biçimlerde kullanmaları, düzenlemeleri ve geliştirmeleri beklenmektedir. Bu çeşitli biçimler, harita, grafik, tablo,

küre, diyagram, zaman şeridi gibi görsel ve sembolik araçları içerebilir. Bu yöntemler, öğrencilere bilgiyi anlama, analiz etme ve ifade etme becerilerini geliştirmede yardımcı olur. Ayrıca, çevre eğitimi açısından, öğrencilerin çevresel sorunları anlamalarına ve çözüm önerileri geliştirmelerine yardımcı olmak için bu tür araçlar çok önemlidir. Bu şekilde, öğrenciler çevre sorunları hakkında daha derinlemesine düşünme ve çözüm arayışlarında bulunma yeteneklerini geliştirebilirler.

4.2.2. 2024 sosyal bilgiler öğretim programının içeriğinde çevre eğitimine ilişkin bulgular

Öğrenme alanları: Öğrenme alanları, çevre eğitiminin çok boyutlu bir yapıya sahip olmasını sağlar. Her bir alan, öğrencilerin çevre bilincini artırmak ve sürdürülebilir bir gelecek için gerekli bilgi ve becerileri kazandırmak amacıyla tasarlanmıştır. Bu alanların bütünlüklük bir şekilde ele alınması, öğrencilerin çevresel sorunlarla başa çıkma yeteneklerini güçlendirir ve onları duyarlı, sorumlu bireyler haline getirir.

Öğrenme çıktıları ve süreç bileşenleri: Çevre eğitimi, bireylerin çevresel bilinç ve duyarlılık geliştirmelerini sağlarken, toplumsal sorumluluklarını anlamalarına ve çevre sorunlarına karşı etkili çözümler üretmelerine katkıda bulunur. Öğrenme çıktıları ve süreç bileşenleri, bu eğitim sürecinin etkinliğini artıran unsurlar olarak öne çıkmaktadır. Eğitimcilerin bu unsurları dikkate alarak, öğrencilere çevre dostu davranışlar kazandırması, gelecekte daha sürdürülebilir bir dünya yaratma hedefi için kritik bir adımdır.

Alan ve kavramsal beceriler: Alan ve kavramsal becerilerin geliştirilmesi, öğrencilerin çevre bilincini artırmakla kalmaz, aynı zamanda onları çevresel sorunlarla etkili bir şekilde başa çıkabilen, eleştirel düşünen ve sosyal olarak sorumlu bireyler haline getirir. Bu becerilerin kazandırılması, gelecekte sürdürülebilir bir dünya için gerekli olan insan kaynağını oluşturmada önemli bir rol oynamaktadır. Eğitimcilerin bu becerileri programlarına entegre etmeleri, öğrencilerin çevre dostu davranışlar geliştirmeleri ve çevreye duyarlı bireyler olarak yetişmeleri için kritik bir adımdır.

Bu üç başlık altında çevre eğitimi ele alınarak, öğrencilere çevreye duyarlılık, çevre sorunlarını anlama ve çözme becerileri kazandırılması amaçlanır. Bu sayede, öğrenciler sadece bilgi sahibi olmakla kalmaz, aynı zamanda çevre konularında sorumlu ve etkili bireyler olmaya teşvik edilirler.

4.2.2.1. 2024 Sosyal bilgiler dersi öğretim programında yer alan öğrenme alanlarına ve içerik çerçevesine ilişkin bulgular

Bu başlık altında sosyal bilgiler öğretim programında çevre eğitimi ile ilgili öğrenme alanları amaçları ve içerik çerçevesine ait bulgular sınıf düzeyinde (4, 5, 6, 7) yer verilmektedir.

4.2.2.1.1. 1.Öğrenme Alanı: Birlikte Yaşamak

"Birlikte Yaşamak" kavramı sosyal bilgiler öğretim programında önemli bir öğrenme alanıdır. Öğrencilere toplumsal ilişkilerin ve etkileşimlerin önemini anlatmayı amaçlar. "Birlikte yaşamak" kavramı, bir toplum içinde farklı bireylerin, grupların ve kültürlerin bir arada barış içinde yaşamasını ifade eder. Öğrencilere toplumun yapı taşlarını oluşturan çeşitli unsurları anlamalarını sağlar. Bu unsurlar arasında toplumsal normlar, değerler, kültürel çeşitlilik, dayanışma, empati, hoşgörü ve sosyal sorumluluk gibi kavramlar bulunur.

Birlikte yaşamanın temelinde toplumsal uyum ve dayanışma yatar. Bu kavram, bireylerin kendi ihtiyaçlarını karşılamının yanı sıra başkalarının da ihtiyaçlarını gözeterek hareket etmeyi içerir. Toplum içindeki her bireyin birbirine saygı göstermesi, farklılıklara hoşgörü ile yaklaşması ve iş birliği yapması, birlikte yaşamayı mümkün kılan unsurlardır.

Birlikte yaşama kavramı aynı zamanda sosyal adalet ve eşitlikle de ilişkilidir. Bir toplumda herkesin hak ve özgürlüklerinin korunması, adaletin sağlanması ve herkesin eşit fırsatlara sahip olması, birlikte yaşamanın sağlıklı bir şekilde sürdürülmesini sağlar.

Öğrencilere kazandırmayı hedeflediği beceriler arasında empati kurma, iletişim becerilerini geliştirme, çatışma çözme yetenekleri, iş birliği yapma ve sorumluluk alma gibi beceriler bulunur. Bu beceriler, öğrencilerin hem kişisel hem de toplumsal yaşamlarında başarılı olmalarını sağlar.

Sonuç olarak, "Birlikte yaşamak" çevresel sorumluluk ve sürdürülebilir yaşamla ilgili değerleri içeren toplumsal bilinçlendirme hedeflerine dayanıyor. "Birlikte Yaşamak" kavramı, çevre eğitiminde vurgulanan dayanışma, sosyal sorumluluk ve bireysel-toplumsal etkileşim gibi unsurlarla örtüşmektedir. Çevre eğitimi, bireylerin sadece kendi ihtiyaçlarını değil, aynı zamanda çevreyi ve gelecek nesilleri de gözetmelerini teşvik eder.

Toplum içinde barış ve iş birliği nasıl önemliyse, çevre ile de sürdürülebilir bir ilişki kurmak esastır. Çevre eğitiminde empati, sorumluluk ve iş birliği gibi beceriler öğretilirken, birlikte yaşama kavramı insanların doğayla uyum içinde hareket etmesini, doğal kaynakların adil paylaşımını ve çevreye saygılı bir yaşam tarzını destekler.

4.2.2.1.1.1. 4.Sınıf

2024 Sosyal Bilgiler Öğretim Programında 4.Sınıf “Birlikte Yaşamak” öğrenme alanının amacı ile ilgili şu sözlere yer verilmektedir:

“Bu öğrenme alanında; öğrencilerin sosyal bilgiler dersinin çerçevesi ile ilgili fikir sahibi olmaları, derse yönelik olumlu tutum geliştirmeleri için sosyal bilgiler dersini tanımaları ve bireysel özelliklere saygı duymanın önemini fark ederek toplumsal birliği sürdürmeye yönelik öneriler geliştirmeleri amaçlanmaktadır.”

(MEB, 2024, s. 13).

4. Sınıf “Birlikte Yaşamak” öğrenme alanında içerik çerçevesi bakımından incelendiğinde;

- **Sosyal bilgiler dersinin hayatımıza katkıları:** Sosyal bilgiler dersi, bireylerin toplumsal ve çevresel sorunları anlama ve çözüme becerilerini geliştirmesiyle ilgilidir. Sosyal bilgiler dersi, çevre eğitimi gibi bireylerin hem toplumsal hem de doğal çevrelerini anlamalarını sağlar. Bu dersin öğrettiği demokratik değerler, kültürel çeşitlilik ve sorumluluk bilinci, çevresel sorunların çözümünde önemli rol oynar. Özellikle çevre ile ilgili konular, ekonomi, coğrafya ve tarih bilgileriyle harmanlanarak daha geniş bir farkındalık kazandırır, böylece bireyler çevreye duyarlı ve sürdürülebilir yaşam biçimleri geliştirebilir.
- **Bireysel özelliklere saygı duyma:** Bireysel farklılıklara saygı duymak, çevre eğitiminde de doğanın ve biyolojik çeşitliliğin korunması gerektiğini anlamayı destekler. İnsanların farklılıkları kabul etmesi, çevre eğitimiyle uyumlu olarak, doğal çevrenin korunması ve sürdürülebilir yaşam biçimlerinin benimsenmesi için iş birliği yapma becerisini güçlendirir. Toplum içinde hoşgörü nasıl önemliyse, çevreye ve doğanın çeşitliliğine de aynı derecede saygı gösterilmesi sürdürülebilir bir dünya için gereklidir.
- **Toplumsal birliğin sürdürülmesi:** Toplumsal birliğin çevresel sorunların çözümünde ve sürdürülebilirlik çabalarında sağladığı dayanışma ve iş birliği çevre eğitimi ile bağlantılıdır. Toplumsal birlik, bireylerin çevresel değerler etrafında

bir araya gelmesini ve bu değerleri koruma amacıyla birlikte hareket etmelerini teşvik eder. Farklı gruplar arasındaki uyum, çevre sorunlarına karşı ortak çözümler geliştirilmesinde kritik bir rol oynar. Ayrıca, toplumsal birlik, bireylerin çevreye yönelik duyarlılıklarını artırarak, doğal kaynakların korunması ve ekosistemlerin sürdürülebilirliği konusunda ortak hareket etmelerini sağlar. Bu nedenle, toplumsal birliğin sürdürülmesi hem sosyal hem de çevresel refahı artırmak için gereklidir.

4.2.2.1.1.2. 5.Sınıf

2024 Sosyal Bilgiler Öğretim Programında 5.Sınıf “Birlikte Yaşamak” öğrenme alanının amacı ile ilgili şu sözlere yer verilmektedir:

“Bu öğrenme alanında öğrencilerin aile ve yakın çevresindeki gruplara, bu gruplardaki rollerine, bu rollere ait hak ve sorumluluklarına, farklı kültürlerle ait özelliklere, bu özelliklere saygı duymanın toplumsal birlik açısından önemine, yardımlaşma ve dayanışma faaliyetlerine katkı sağlamanın toplumsal birliği sürdürmeye etkisine yönelik bilgi ve beceriler kazanması amaçlanmaktadır.”

(MEB, 2024, s. 36).

5. Sınıf “Birlikte Yaşamak” öğrenme alanında içerik çerçevesi bakımından incelendiğinde;

- **Gruplar ve roller:** Toplum içindeki gruplar, çevresel sorunları ele almak için bir araya gelerek dayanışma ve iş birliği oluşturabilirler. Örneğin, aileler, okullar ve iş yerleri, çevre bilincinin geliştirilmesi ve sürdürülebilir uygulamaların benimsenmesi konusunda kritik bir rol oynar. Bireylerin belirli roller üstlenmesi, çevre eğitimi bağlamında, toplumsal sorumluluk ve çevresel etkiyi azaltma amacıyla hareket etmelerini teşvik eder. Gruplar içinde, çevreyi koruma ve doğal kaynakların yönetimi gibi konularda yapılan iş birliği, toplumsal aidiyet duygusunu güçlendirirken, bireylerin çevreyle olan ilişkilerini de derinleştirir. Böylece, toplumsal yapının sürdürülebilirliği, çevresel bilinçle birleştiğinde, daha sağlıklı ve dengeli bir toplum oluşturulmasına katkı sağlar.
- **Kültürel özelliklere saygı ve birlikte yaşama kültürü:** Kültürel özelliklere saygı göstermek, farklı toplulukların çevreyle olan bağlantılarını, geleneklerini ve yerel bilgilerini anlamamıza yardımcı olur. Bu saygı, sürdürülebilir çevre uygulamalarının ve doğal kaynakların korunmasının, farklı kültürel perspektiflerle zenginleştirilmesini teşvik eder. Ayrıca, birlikte yaşama kültürü,

çevresel sorunların çözümünde toplumsal iş birliğini artırır. Farklı kültürel geçmişlere sahip bireylerin bir araya gelerek ortak değerler etrafında birleşmesi, çevresel adalet ve sürdürülebilirlik konularında ortak hareket etmelerini sağlar. Böylece, kültürel çeşitlilik, çevresel bilincin ve sürdürülebilir yaşam biçimlerinin geliştirilmesine katkıda bulunur, toplum içinde barış ve uyumu pekiştirir.

- **Yardımlaşma ve dayanışma faaliyetlerinin toplumsal birliğe etkisi:** Toplum içinde yardımlaşma ve dayanışma, bireylerin çevre koruma çabalarına katılmalarını ve bu konuda birlikte hareket etmelerini teşvik eder. İnsanlar, çevresel sorunları çözmek için güçlerini birleştirdiklerinde, bu tür faaliyetler toplumsal birliği pekiştirir. Dayanışma içinde yapılan çevre projeleri, toplumsal güveni artırır ve bireylerin çevresel sorumluluklarını daha iyi anlamalarına yardımcı olur. Örneğin, doğal afetler sırasında veya çevresel tehditler karşısında yapılan yardımlaşma faaliyetleri, toplumsal bağları güçlendirirken, aynı zamanda çevreye duyarlılığı da artırır. Böylece, toplumsal birlik, çevresel sürdürülebilirlik hedeflerine ulaşmada önemli bir rol oynar. Bu tür faaliyetler hem bireysel hem de toplumsal düzeyde çevre bilincini ve sorumluluğunu geliştirmeye katkıda bulunur.

4.2.2.1.1.3. 6.Sınıf

2024 Sosyal Bilgiler Öğretim Programında 6.Sınıf “Birlikte Yaşamak” öğrenme alanının amacı ile ilgili şu sözlere yer verilmektedir:

“Bu öğrenme alanında öğrencilerin dâhil olduğu grupların ve bu gruplardaki rollerinin zaman içerisinde değişebileceğini algılamak, kültürel bağların önemini kavramak ve toplumsal sorunların çözümüne yönelik öneriler geliştirebilmek için bilgi ve beceriler kazanmaları amaçlanmaktadır.”

(MEB, 2024, s. 64).

6. Sınıf “Birlikte Yaşamak” öğrenme alanında içerik çerçevesi bakımından incelendiğinde;

- **Zaman içinde değişen gruplar ve roller:** **Toplumun** dinamik yapısı, bireylerin çevresel konularda farklı gruplarda ve rollerle etkileşimde bulunmalarını sağlar. Örneğin, genç bireyler çevresel aktivizmde daha aktif roller üstlenirken, aileler veya topluluk grupları doğal kaynakların korunması konusunda işbirliği yapabilirler. Bu sürekli değişim, çevreye duyarlılığın arttığı ve toplumsal

bilinçlenmenin geliştiği bir ortam yaratır. Zamanla değişen roller, bireylerin çevresel sorunlara karşı duyarlılıklarını artırırken, farklı yaşam evrelerinde edinilen deneyimler, toplumsal ilişkilerin ve çevresel sorumlulukların biçimlenmesinde de önemli bir rol oynar. Böylece, toplum içindeki gruplar ve rollerin değişimi, çevresel sürdürülebilirlik ve toplumsal adaptasyon için kritik bir unsur haline gelir.

- **Kültürel bağların toplumsal birlikteliğe etkisi:** Ortak dil, gelenekler ve değerler, insanların çevresel sorunlara karşı duyarlılıklarını artırabilir ve bu konuda bir araya gelmelerini teşvik eder. Kültürel bağlar, bireylerin doğal çevrelerini koruma ve sürdürülebilir yaşam biçimlerini benimseme konusunda iş birliği yapmalarına olanak tanır. Ayrıca, kültürel ritüeller ve gelenekler, doğa ile olan ilişkileri şekillendirebilir; bu da çevre koruma bilincinin toplum içinde yayılmasına yardımcı olur. İnsanların ortak geçmişe sahip olduklarını hissetmeleri, çevresel değerleri ve sorunları paylaşarak daha güçlü bir dayanışma oluşturur. Böylece, kültürel bağlar hem toplumsal birlikteliği artırır hem de çevre bilincini geliştirerek daha sürdürülebilir bir toplum oluşturmaya katkı sağlar.
- **Toplumsal sorunlar ve çözümler önerileri:** Toplumsal sorunlar, bir toplumun karşı karşıya olduğu zorlukları ve sıkıntıları ifade eder. Bu sorunlar, eğitim, sağlık, ekonomi, çevre gibi farklı alanlarda ortaya çıkabilir. Sorunların çözümü için toplumun birlikte hareket etmesi ve iş birliği yapması önemlidir. Toplumsal sorunların çözümünde, toplumun her kesiminin katılımı, adaletli politikaların oluşturulması ve sosyal yardımlaşma önemlidir. Ayrıca, eğitim ve farkındalık çalışmalarıyla sorunların kök nedenlerine de odaklanılmalıdır. Bu sayede, toplumsal sorunlar daha etkili bir şekilde çözülebilir ve toplumun refahı artırılabilir (MEB, 2024, s. 65) gibi beceriler kazanmaları amaçlanmaktadır.

4.2.2.1.1.4. 7.Sınıf

2024 Sosyal Bilgiler Öğretim Programında 7.Sınıf “Birlikte Yaşamak” Öğrenme alanının amacı ile ilgili şu sözlere yer verilmektedir:

“Bu öğrenme alanında öğrencilerin dâhil oldukları gruplarda etkili iletişimin önemine, özel gereksinimli bireylere fırsat eşitliği sunmak amacıyla yapılabilecek faaliyetlere ve Türk toplumunun millî meseleler karşısında göstermiş olduğu tutum ve davranışlarına ilişkin beceriler kazanmaları amaçlanmaktadır.”

(MEB, 2024, s. 91).

7. Sınıf “Birlikte Yaşamak” öğrenme alanında içerik çerçevesi bakımından incelendiğinde;

- **Gruplarda ve sosyal hayatta iletişimin önemi:** Gruplar arasındaki etkili iletişim, çevresel konularda farkındalık oluşturmak ve ortak çözümler geliştirmek için kritik öneme sahiptir. İnsanlar, çevre sorunları hakkında bilgi alışverişinde bulunduklarında ve deneyimlerini paylaştıklarında, bu durum toplumsal dayanışmayı güçlendirir. İletişim aynı zamanda, bireylerin çevresel sorunlara karşı duyarlılık geliştirmelerine ve bu sorunlarla başa çıkmak için işbirliği yapmalarına yardımcı olur. Örneğin, topluluklar, çevre koruma projeleri üzerinde çalışırken etkili bir iletişimle daha güçlü bağlar kurabilir ve bu projelerin başarısını artırabilir. Dolayısıyla, gruplarda ve sosyal hayatta iletişimin önemi, çevresel sürdürülebilirlik hedeflerine ulaşmada ve toplumsal birliği sağlamada belirleyici bir unsur olarak öne çıkar.
- **Özel gereksinimli bireyler için fırsat eşitliği:** Fırsat eşitliği sağlanmadığında, özel gereksinimli bireylerin çevresel konularda seslerinin duyulmaması ve katkıda bulunma fırsatlarının sınırlı kalması söz konusu olabilir. Bu bireylerin, çevre koruma ve sürdürülebilirlik ile ilgili projelere katılımı, toplumsal bilinci artırır ve farklı bakış açılarını zenginleştirir. Aynı zamanda, özel gereksinimli bireylerin haklarına saygı gösterilmesi, toplumun genelinde hoşgörü ve empati duygusunu güçlendirir. Bu da, toplumsal sorunların çözümünde herkesin katkısının değerli olduğunu kabul eden bir yaklaşım geliştirir. Eğitim, iş ve sosyal yaşamda eşit fırsatlar sağlandığında, özel gereksinimli bireyler, çevre bilincinin artırılması ve sürdürülebilir yaşam biçimlerinin benimsenmesi gibi konularda aktif rol alabilirler. Böylece, fırsat eşitliği, toplumsal dayanışmayı ve çevresel sürdürülebilirliği pekiştirir.
- **Millî meseleler karşısında Türk toplumunun tutum ve davranışları:** Türk toplumunun, çevre sorunlarına karşı gösterdiği tutum ve davranışlar, ülkenin geleceği ve ekosistem sağlığı açısından kritik bir rol oynar. Millî meselelerdeki dayanışma ve sorumluluk bilinci, çevre koruma çabalarının da desteklenmesini sağlar. Türk toplumu, çevresel sorunlara karşı birlik içinde hareket ederek, doğal kaynakların korunması ve sürdürülebilirlik gibi konularda etkin bir şekilde mücadele etmelidir. Bu bağlamda, millî meseleler etrafında oluşturulan duyarlılık, çevre bilinci ve toplumsal sorumluluk bilincini güçlendirir. Millî meselelerdeki

tutum ve davranışların çevresel etkileri dikkate alındığında, toplumsal dayanışmanın ve sorumluluğun, çevresel sürdürülebilirlik hedeflerine ulaşmadaki öneminin altı çizilmiş olur. Bu da Türk toplumunun geleceği için kritik bir bileşen olarak öne çıkar.

4.2.2.1.2. 2.Öğrenme Alanı: Evimiz Dünya

"Evimiz Dünya" öğrenme alanı, sosyal bilgiler öğretim programında çevre ve sürdürülebilirlik kavramlarına odaklanan önemli bir konudur. Öğrencilere çevrenin önemini kavratırken, dünyanın sürdürülebilir bir şekilde korunması gerektiğini anlamalarını sağlar. İşte "Evimiz Dünya" öğrenme alanının temel unsurlarından bazıları:

- **Çevre bilinci:** Öğrencilere çevre bilinci kazandırmayı amaçlar. Öğrenciler, çevrenin insanlar için neden önemli olduğunu ve doğal kaynakların sürdürülebilir bir şekilde nasıl kullanılabileceğini öğrenirler. Bu süreçte, doğal kaynakların korunması, atık yönetimi, enerji tasarrufu gibi konular ön plana çıkar.
- **Sürdürülebilirlik:** Öğrencilere sürdürülebilirlik kavramını anlatır. Sürdürülebilirlik, bugünün ihtiyaçlarını karşılarken gelecek kuşakların ihtiyaçlarını da göz önünde bulundurma anlamına gelir. Öğrenciler, doğal kaynakların tükenmemesi için nasıl önlemler alınabileceğini ve çevreye zarar vermeden yaşamının yollarını öğrenirler.
- **Doğal çevrenin korunması:** Doğal çevrenin korunmasının önemini vurgular. Öğrenciler, biyolojik çeşitliliğin önemi, habitatların korunması, ormansızlaşmanın etkileri gibi konuları öğrenirler. Ayrıca, su ve hava kirliliği gibi çevresel sorunların çözümüne yönelik bilinçlenmeyi sağlar.
- **Küresel sorumluluk:** Öğrencilere küresel vatandaşlık bilinci kazandırmayı hedefler. Öğrenciler, dünya genelinde yaşanan çevresel sorunların (örneğin, iklim değişikliği) çözümü için herkesin sorumluluk taşıdığını ve bu sorunlarla mücadelede bireysel ve toplumsal olarak nasıl katkı sağlayabileceklerini öğrenirler.
- **Çevre duyarlılığı ve aktiflik:** Öğrencilerin çevre duyarlılığı geliştirmelerini ve çevre konularında aktif olmalarını teşvik eder. Öğrenciler, çevreyle ilgili projelere katılabilir, çevre dostu alışkanlıklar geliştirebilir ve çevre bilincini artırmak için çevresel kampanyalara destek verebilirler.

Bu açıklamalar, "Evimiz Dünya" öğrenme alanının öğrencilere çevre bilinci, sürdürülebilirlik anlayışı ve küresel sorumluluk gibi önemli kavramları öğretmeyi amaçladığını göstermektedir. Bu öğrenme alanının uygulanmasıyla, öğrencilerin çevreye duyarlı bireyler olarak yetişmeleri ve çevresel sorunlarla etkili bir şekilde mücadele etmeleri hedeflenir.

4.2.2.1.2.1. 4.Sınıf

2024 Sosyal Bilgiler Öğretim Programında 4.Sınıf “Evimiz Dünya” Öğrenme alanının amacı ile ilgili şu sözlere yer verilmektedir:

“Bu öğrenme alanında öğrencilerin; temel düzeyde harita kullanma becerilerini geliştirmeleri, insanın yaşadığı yerin doğal çevre unsurlarından nasıl etkilendiğine ve doğal çevreyi nasıl etkilediğine yönelik farkındalık kazanmaları, yakın çevrelerinde yaşanan ve yaşanma olasılığı bulunan afetlere ilişkin verilen kaynakları incelemeleri ve bu afetlerin olası etkilerini azaltmak için evde aileleriyle alabilecekleri önlemlere yönelik ürün oluşturmaları amaçlanmaktadır.”

(MEB, 2024, s. 17).

4. Sınıf “Evimiz Dünya” öğrenme alanında içerik çerçevesi bakımından incelendiğinde;

- **Temel harita bilgisi ve harita türleri:** Temel harita bilgisi, insanların coğrafi alanları anlamalarına ve yönlendirilmelerine yardımcı olur. Haritalar, üzerlerinde belirli ölçeklerde yeryüzünü gösteren grafik temsillerdir. Haritalar, genellikle coğrafi özellikleri, yerlerin konumlarını, arazi şekillerini ve insan yapısı olan yerleri gösterir. Farklı harita türleri, farklı amaçlar için kullanılır. Örneğin, fiziki haritalar arazi şekillerini gösterirken, politik haritalar ise ülkelerin sınırlarını ve şehirlerini gösterir.
- **Doğa-insan etkileşimi:** Doğa ve insan etkileşimi, insanların doğal çevre üzerindeki etkisini ve doğanın insanlar üzerindeki etkisini anlamayı içerir. İnsanlar doğal kaynakları kullanırken, doğal çevreyi değiştirirler. Tarım, sanayi, yerleşim gibi insan faaliyetleri doğal çevreyi etkilerken, iklim değişiklikleri, doğal afetler gibi doğal faktörler de insan yaşamını etkiler. Bu etkileşim, insanların doğayı koruma ve sürdürülebilir bir şekilde kullanma bilinciyle yönetilmesi gerektiğini vurgular.
- **Afetlerin etkilerinin azaltılması:** Afetlerin etkilerinin azaltılması, doğal afetlerin yol açtığı zararların minimize edilmesi ve insanların güvenliğinin sağlanması için alınan önlemleri içerir. Bu önlemler, afet riskinin azaltılması, erken uyarı

sistemlerinin kurulması, afet yönetimi planlarının oluşturulması ve toplumun afete hazırlık düzeyinin artırılması gibi çeşitli adımları içerir. Afetlerin etkilerinin azaltılması, toplumların dayanıklılığını artırır ve afet durumlarında kayıpların en aza indirilmesine yardımcı olur (MEB, 2024, s. 18) gibi beceriler kazanmaları amaçlanmaktadır.

4.2.2.1.2.2. 5.Sınıf

2024 Sosyal Bilgiler Öğretim Programında 5.Sınıf “Evimiz Dünya” Öğrenme alanının amacı ile ilgili şu sözlere yer verilmektedir:

“Bu öğrenme alanında öğrencilerin yaşadıkları ilin göreceli konum özellikleri, yaşadıkları ilde doğal ve beşerî çevredeki değişimler, yaşadıkları ilde meydana gelebilecek afetlerin etkilerini azaltmaya yönelik yapılması gerekenler ve ülkemize kara sınırı olan komşu devletlerin temel özellikleri ile ilgili bilgi ve beceriler kazanmaları amaçlanmaktadır.”

(MEB, 20224, s. 41).

5. Sınıf “Evimiz Dünya” öğrenme alanında içerik çerçevesi bakımından incelendiğinde;

- **Yaşadığı ilin göreceli konumu:** Bir kişinin yaşadığı ilin göreceli konumu, o ilin diğer coğrafi bölgelerle olan konumunu ifade eder. Bu konum, ilin çevresindeki diğer illerle, bölgelerle ve ülkelerle olan ilişkilerini belirler. Göreceli konum, bir ilin ulaşım, ticaret, kültürel etkileşim ve coğrafi özellikler açısından önemini anlamamıza yardımcı olur.
- **Yaşadığı ilde doğal ve beşerî çevredeki değişim:** Yaşadığı ildeki doğal ve beşerî çevredeki değişimler, zamanla ortaya çıkan ve insanlar ile doğa arasındaki etkileşim sonucu meydana gelen değişiklikleri ifade eder. Bu değişimler, şehirleşme, sanayileşme, tarımsal faaliyetler, altyapı projeleri gibi beşerî etkilerin yanı sıra, iklim değişiklikleri, doğal afetler, ekosistem bozulmaları gibi doğal etkileri de kapsar.
- **Yaşadığı ilde meydana gelebilecek afetlerin etkileri:** Yaşadığı ilde meydana gelebilecek afetlerin etkileri, o ildeki insanların güvenliği, ekonomisi ve yaşam kalitesi üzerinde önemli bir etkiye sahiptir. Doğal afetler, sel, deprem, yangın gibi olaylarla birlikte, insan kaybı, evsizlik, altyapı hasarı gibi birçok zararı beraberinde getirebilir. Bu nedenle, afet risklerinin belirlenmesi, önleme ve hazırlık çalışmalarının yapılması büyük önem taşır.

- **Ülkemize komşu devletler:** Ülkemize komşu devletler, Türkiye'nin sınırlarıyla doğrudan temas halinde olan ve çeşitli ilişkiler içinde olduğu ülkelerdir. Türkiye'nin komşuları arasında Yunanistan, Bulgaristan, Gürcistan, Ermenistan, Azerbaycan, İran, Irak ve Suriye gibi ülkeler bulunmaktadır. Bu komşu ülkelerle olan ilişkiler, ekonomi, ticaret, siyaset, kültür gibi birçok alanda Türkiye'nin dış politikasını etkiler (MEB, 2024, s. 42) gibi beceriler kazanmaları amaçlanmaktadır.

4.2.2.1.2.3. 6.Sınıf

2024 Sosyal Bilgiler Öğretim Programında 6.Sınıf “Evimiz Dünya” Öğrenme alanının amacı ile ilgili şu sözlere yer verilmektedir:

“Bu öğrenme alanında öğrencilerin ülkemizin, kıtaların ve okyanusların konum özellikleri, doğal ve beşerî çevre özellikleri arasındaki ilişkileri ve ülkemizin Türk dünyasıyla kültürel iş birlikleri ile ilgili bilgi ve beceriler kazanmaları amaçlanmaktadır.”

(MEB, 2024, s. 68).

6. Sınıf “Evimiz Dünya” öğrenme alanında içerik çerçevesi bakımından incelendiğinde;

- **Ülkemizin, kıtaların ve okyanusların konum özellikleri:** Ülkemizin konum özellikleri, coğrafi olarak Asya ve Avrupa kıtaları arasında yer almasıdır. Türkiye, Anadolu ve Trakya bölgeleriyle Asya ve Avrupa kıtalarının kesişim noktasında bulunur. Ülkemiz aynı zamanda Karadeniz, Ege ve Akdeniz gibi önemli denizlere kıyıları olan bir yarımadadır. Bu stratejik konum, Türkiye'nin tarih boyunca farklı kültürlerle etkileşimde bulunmasını ve ticaretin merkezi olmasını sağlamıştır.
- **Doğal ve beşerî çevre özellikleri arasındaki ilişki:** Doğal ve beşerî çevre özellikleri arasındaki ilişki, insanların doğal çevre üzerindeki etkilerini ve doğanın insanlar üzerindeki etkilerini anlamayı içerir. İnsanlar doğal kaynakları kullanırken, doğal çevreyi değiştirirler. Tarım, sanayi, yerleşim gibi insan faaliyetleri doğal çevreyi etkilerken, iklim değişiklikleri, doğal afetler gibi doğal faktörler de insan yaşamını etkiler. Bu etkileşim, insanların doğayı koruma ve sürdürülebilir bir şekilde kullanma bilinciyle yönetilmesi gerektiğini vurgular.
- **Ülkemizin Türk dünyasıyla kültürel iş birlikleri:** Ülkemiz, Türk dünyası ile kültürel iş birlikleri içinde yer alır. Türk dünyası, Türkiye'nin tarihsel, kültürel ve dil bağları bulunduğu Orta Asya ve Türkçe konuşulan diğer bölgeleri kapsar.

Türkiye, Türk dünyası ülkeleriyle kültürel etkileşimi artırmak, dil ve kültür ilişkilerini güçlendirmek amacıyla çeşitli iş birliği projeleri yürütür. Kültürel etkileşim ve iş birlikleri, Türk dünyası ülkeleri arasındaki ilişkilerin güçlenmesini ve ortak tarih, dil ve kültür bağlarının korunmasını sağlar (MEB, 2024, s. 69) gibi beceriler kazanmaları amaçlanmaktadır.

4.2.2.1.2.4. 7.Sınıf

2024 Sosyal Bilgiler Öğretim Programında 7.Sınıf “Evimiz Dünya” Öğrenme alanının amacı ile ilgili şu sözlere yer verilmektedir:

“Bu öğrenme alanında öğrencilerin küreselleşmenin insan ve toplum hayatında meydana getirdiği değişimi, bölgesel ve küresel sorunların çözümünde ülkemizin rolünü girişimci ve insani dış politika ekseninde ifade edebilmelerine yönelik bilgi ve becerileri kazanmaları amaçlanmaktadır.”

(MEB, 2024, s. 96).

7. Sınıf “Evimiz Dünya” öğrenme alanında içerik çerçevesi bakımından incelendiğinde;

- **Küreselleşmenin insan ve toplum hayatına:** Küreselleşme, dünyanın birbirine daha fazla bağlanması ve etkileşim içinde olması sürecidir. Bu süreç, iletişim teknolojilerinin gelişmesi, uluslararası ticaretin artması, kültürel etkileşimlerin yoğunlaşması gibi faktörlerle gerçekleşir. Küreselleşmenin insan ve toplum hayatına etkisi çok yönlüdür. Örneğin, küreselleşme ile birlikte ekonomik büyüme ve refah artışı gibi olumlu etkiler yaşanırken, kültürel homojenleşme, gelir eşitsizliği gibi sorunlar da ortaya çıkabilir.
- **Etkisi bölgesel ve küresel sorunların çözümünde ülkemizin rolü:** Ülkemizin bölgesel ve küresel sorunların çözümünde önemli bir rolü bulunmaktadır. Jeopolitik konumu, tarihî ve kültürel bağları, ekonomik gücü ve uluslararası ilişkiler ağı ile Türkiye, bölgesel ve küresel barış ve istikrarın sağlanmasında etkin bir aktördür. Özellikle Ortadoğu, Balkanlar, Kafkasya gibi stratejik bölgelerdeki krizlerin çözümünde arabuluculuk yapabilir, barış ve istikrarın tesis edilmesine katkıda bulunabilir. Ayrıca, uluslararası kuruluşlar ve platformlarda aktif rol alarak, küresel sorunların çözümüne katkıda bulunabilir ve uluslararası iş birliğini destekleyebilir (MEB, 2024, s. 97) gibi beceriler kazanmaları amaçlanmaktadır.

4.2.2.1.3. 3.Öğrenme Alanı: Ortak Mirasımız

"Ortak Mirasımız" öğrenme alanı, sosyal bilgiler öğretim programında önemli bir yere sahip olup, çevre eğitimi ile de bağlantılıdır. Kültürel mirasın, tarihsel ve toplumsal değerlerin korunması ve paylaşılması, çevresel sürdürülebilirlik ve toplumsal dayanışma açısından kritik bir rol oynamaktadır. İşte bu öğrenme alanının çevre eğitimi ile bağlantısı:

- **Kültürel mirasın tanımı:** Kültürel mirasın korunması, doğal çevrenin de korunmasını içerir. Öğrenciler, kültürel mirasın tarih boyunca nasıl şekillendiğini öğrenirken, çevresel unsurların da bu süreçte nasıl önemli bir rol oynadığını anlamalıdır. Örneğin, doğal kaynakların kullanımı ve korunması, kültürel mirasın bir parçasıdır.
- **Kültürel çeşitlilik:** Farklı kültürlerin bir arada yaşadığı toplumlarda, çevre sorunlarının çözümünde kültürel farklılıkların ve zenginliğin dikkate alınması gereklidir. Öğrenciler, farklı kültürel geçmişlere sahip bireylerin çevresel konularda nasıl farklı yaklaşımlar geliştirdiğini kavrarlar.
- **Değerlerin korunması:** Geçmişten günümüze aktarılan değerlerin, çevresel sürdürülebilirlik açısından da korunması gereklidir. Öğrenciler, kültürel mirasın korunmasının yanı sıra, doğal çevrenin korunmasının da gelecek kuşaklara aktarılması gereken bir sorumluluk olduğunu öğrenmelidir.
- **Geçmişle bağlantı kurma:** Tarihî olayların ve kültürel mirasın çevre ile olan ilişkisini anlamak, öğrencilerin çevresel sorunlara karşı duyarlılıklarını artırır. Geçmişteki çevresel değişimlerin ve bu değişimlerin toplumsal kimliği nasıl şekillendirdiğini incelemek, günümüz sorunlarını anlamada yardımcı olur.
- **Kültürel mirasın paylaşımı:** Farklı kültürlerin mirasının paylaşılması, toplumlar arası anlayış ve barışın yanı sıra, çevresel konularda işbirliğini de destekler. Öğrenciler, kültürel mirasları tanıma ve saygı gösterme becerilerini geliştirirken, bu mirasların çevreyle olan ilişkisini de göz önünde bulundurmalıdır.

Sonuç olarak, "Ortak Mirasımız" öğrenme alanı, kültürel mirasın anlamının ve korumanın yanı sıra, çevresel sürdürülebilirlik ve toplumsal bilinçlenme açısından da önemli bir temel oluşturur. Bu sayede, öğrenciler hem kültürel hem de çevresel konularda daha bilinçli ve sorumlu bireyler haline gelirler.

4.2.2.1.3.1. 4.Sınıf

2024 Sosyal Bilgiler Öğretim Programında 4.Sınıf “Ortak Mirasımız” Öğrenme alanının amacı ile ilgili şu sözlere yer verilmektedir:

“Bu öğrenme alanında öğrencilerin; oyun, oyuncak ve aile tarihi ile ilgili yapılacak etkinliklerden hareketle ortak kültürel mirası anlamlandırmaları, yakın çevresindeki ortak kültürel miras öğelerini tanımaları ve böylece ortak mirasımıza ait bir bakış açısı geliştirmeleri amaçlanmaktadır.”

(MEB, 2024, s. 21).

4. Sınıf “Ortak Mirasımız” öğrenme alanında içerik çerçevesi bakımından incelendiğinde;

- **Geçmişten bugüne oyun ve oyuncak:** Oyun ve oyuncaklar, insanlık tarihinde önemli bir yere sahiptir. Geçmişten bugüne oyunlar, çocukların eğlenmesinin yanı sıra, sosyal becerilerini geliştirmelerine, yaratıcılıklarını ortaya koymalarına ve kültürel değerleri öğrenmelerine de katkıda bulunmuştur. Oyunlar, sosyal becerileri artırırken, aynı zamanda çevre temalı içeriklerle doğal kaynakların korunmasını öğretir. Çocuklar, yaratıcı oyunlar ve doğal malzemelerle oyuncak yapma faaliyetleri aracılığıyla sürdürülebilirlik kavramını öğrenirler. Ayrıca, farklı kültürlerdeki çevre değerlerini tanıyarak, kendi kültürel miraslarını da keşfederler. Bu nedenle, oyunlar, çevre bilincini artırmak için eğlenceli ve etkili bir araçtır.
- **Ailenin tarihi:** Aile, insanlık tarihindeki en eski ve temel sosyal kurumlardan biridir. Bireylerin çevre bilincini şekillendiren ilk sosyal ortamdır. Aile içinde öğretilen doğa sevgisi ve çevreye saygı, çocukların bu değerlere sahip çıkmasına yardımcı olur. Aileler, çevre sorunlarına duyarlılığı artıran ve sürdürülebilir yaşam pratiklerini destekleyen önemli aktörlerdir. Bu nedenle, ailenin tarihsel gelişimi, bireylerin çevresel değerleri kazanmasında kritik bir rol oynar.
- **Yakın çevredeki ortak kültürel miras öğeleri:** Yakın çevredeki ortak kültürel miras öğeleri, bir toplumun ortak geçmişinden gelen ve kültürel kimliğini yansıtan unsurlardır. Bireylerin yaşadıkları yerin kültürel kimliğini ve doğal çevresini anlamalarına yardımcı olur. Kültürel miras unsurları, toplumsal dayanışmayı ve çevre bilincini pekiştirir; çünkü insanlar, bulundukları çevreyle olan tarihsel ve kültürel bağlarını daha iyi kavrayarak, bu değerleri koruma sorumluluğu hissederler. Ayrıca, yerel kültürel öğelerin korunması, ekosistemlerin

sürdürülebilirliği ile de bağlantılıdır; böylece hem kültürel hem de doğal mirasın gelecek nesillere aktarılması sağlanır.

4.2.2.1.3.2. 5.Sınıf

2024 Sosyal Bilgiler Öğretim Programında 5.Sınıf “Ortak Mirasımız” Öğrenme alanının amacı ile ilgili şu sözlere yer verilmektedir:

“Bu öğrenme alanında öğrencilerin ortak kültürel miras öğeleri ve ortak kültürel mirasın korunmasının önemi, Anadolu’nun ilk yerleşim yerlerindeki sosyal hayat, Mezopotamya ve Anadolu medeniyetlerinin ortak kültürel mirasa katkıları ile ilgili bilgi ve beceriler kazanmaları amaçlanmaktadır.”

(MEB, 2024, s. 46).

5. Sınıf “Ortak Mirasımız” öğrenme alanında içerik çerçevesi bakımından incelendiğinde;

- **Ortak kültürel miras öğeleri:** Kültürel değerler, toplumların doğal çevreleriyle etkileşimlerini yansıtır ve bu etkileşim, çevre bilinci oluşturur. Dil, gelenekler ve sanat gibi unsurlar, toplumların çevresel koşullara nasıl adapte olduklarını gösterir. Ayrıca, bu mirasın korunması, sadece kültürel kimliğin değil, aynı zamanda ekosistemlerin de sürdürülebilirliğini sağlamak için önemlidir. Gelecek nesillere aktarılması gereken ortak kültürel değerler, çevre bilinci ve korunması gereken doğal kaynaklarla bağlantılıdır.
- **Anadolu’nun ilk yerleşim yerlerinde sosyal hayat:** Anadolu'nun ilk yerleşim yerlerindeki sosyal hayat, insanlık tarihindeki en eski sosyal yapıların bir örneğini sunar. Neolitik dönemde, Anadolu'da kurulan ilk yerleşim yerlerinde insanlar avcı-toplayıcı yaşam tarzından yerleşik tarım toplumlarına geçiş yapmışlardır. Yerleşik tarım toplumlarına geçiş, insanların doğal kaynakları yönetme ve çevrelerini şekillendirme becerilerini geliştirmelerine olanak tanımıştır. Bu dönem, tarım ve hayvancılığın yaygınlaşmasıyla birlikte çevresel sürdürülebilirlik anlayışının da temelini atmıştır. Ayrıca, bu toplulukların ritüel ve törenleri, doğa ile olan ilişkilerini ve çevreye duydukları saygıyı yansıtır. Bu nedenle, Anadolu’nun ilk yerleşim yerlerindeki sosyal hayat hem kültürel hem de çevresel açıdan önemli bir mirası temsil eder.
- **Mezopotamya ve Anadolu medeniyetlerinin ortak kültürel mirasa katkıları:** Mezopotamya ve Anadolu medeniyetleri, tarih boyunca birbirleriyle etkileşim içinde olmuş ve ortak kültürel mirasa önemli katkılarda bulunmuşlardır.

Mezopotamya medeniyetleri, yazının bulunması, şehir devletlerinin kurulması, tarım tekniklerinin geliştirilmesi gibi önemli kültürel ve teknolojik gelişmelerle bilinirler. Mezopotamya, sulama sistemleri ve tarım teknikleriyle tarımsal üretkenliği artırmış; Anadolu ise farklı iklim ve toprak yapılarında çeşitli tarımsal uygulamalar geliştirmiştir. Bu kültürel etkileşimler, insanların çevreyi nasıl yönettiklerini ve sürdürülebilir yaşam pratiklerini nasıl oluşturduklarını gösterir. Ayrıca, bu medeniyetlerin sanat ve mimarideki yenilikleri, çevreye duyarlılık ve estetik anlayışın nasıl şekillendiğini de yansıtır. Dolayısıyla, Mezopotamya ve Anadolu'nun ortak kültürel mirası, çevresel sürdürülebilirlik açısından önemli bir perspektif sunar.

4.2.2.1.3.3. 6.Sınıf

2024 Sosyal Bilgiler Öğretim Programında 6.Sınıf “Ortak Mirasımız” Öğrenme alanının amacı ile ilgili şu sözlere yer verilmektedir:

“Bu öğrenme alanında öğrencilerin Türkistan coğrafyasında kurulan ilk Türk devletlerinin medeniyetimize katkıları, VII-XIII. yüzyıllar arasında İslam medeniyetinin eğitim, bilim, hukuk, kültür, sanat ve mimari alanlarında insanlığın ortak mirasına katkıları, İslamiyet’in kabulüyle Türk sosyal ve kültürel hayatında yaşanan değişimler, Anadolu’nun Türkleşmesi ve İslamlaşması sürecinde meydana gelen siyasi mücadeleler ile ilgili bilgi ve beceriler kazanmaları amaçlanmaktadır.”

(MEB, 20024, s. 72).

6. Sınıf “Ortak Mirasımız” öğrenme alanında içerik çerçevesi bakımından incelendiğinde;

- **Türkistan’da kurulan ilk Türk devletlerinin medeniyetimize katkıları:** Türkistan’da kurulan ilk Türk devletleri, Türk medeniyetine önemli katkılarda bulunmuştur. Özellikle Göktürkler ve Uygurlar, yerel kaynakların yönetimi ve sürdürülebilir tarım uygulamaları geliştirmiştir. Bu durum, doğal çevre ile insan ilişkisini ve çevreye duyarlılığın önemini vurgular. Ayrıca, bu medeniyetlerin sanatı ve bilim alanındaki ilerlemeleri, çevre bilincini artıran estetik ve pratik anlayışların gelişmesine katkıda bulunmuştur. Dolayısıyla, Türkistan’daki ilk Türk devletleri hem kültürel hem de çevresel sürdürülebilirlik açısından önemli dersler sunar.
- **VII-XIII. yüzyıllar arasında İslam medeniyetinin insanlığın ortak mirasına katkıları:** VII-XIII. yüzyıllar arasında İslam medeniyeti, birçok alanda önemli katkılarda bulunmuştur. Çevre yönetimi ve doğal kaynakların kullanımı

konularında önemli ilerlemeler kaydetmiştir. İslam bilim insanları, tarım teknikleri, su yönetimi ve çevresel sürdürülebilirlik konularında yenilikçi çözümler geliştirmiştir. Örneğin, sulama sistemleri ve tarım yöntemleri, yerel ekosistemlerin verimliliğini artırmış ve çevre ile uyumlu bir yaşam tarzını teşvik etmiştir. Ayrıca, mimari eserler ve şehir planlaması, çevre dostu uygulamalarla zenginleşmiş, doğal kaynakların korunmasına yönelik anlayış geliştirilmiştir. Bu bağlamda, İslam medeniyetinin katkıları, çevre bilincinin artmasına ve sürdürülebilir uygulamaların yaygınlaşmasına zemin hazırlamıştır.

- **İslamiyet'in kabulüyle Türklerin sosyal ve kültürel hayatlarında meydana gelen değişimler:** İslamiyet'in kabulüyle birlikte Türklerin sosyal ve kültürel hayatında önemli değişimler yaşanmıştır. İslamiyet'in kabulü, Türklerin sosyal ve kültürel yapılarında sadece dini ve sanatsal değişimlere değil, aynı zamanda çevre ile olan ilişkilerine de etki etmiştir. İslam kültürü, doğaya ve çevreye karşı bir saygı anlayışı geliştirmiştir; bu da tarım, su yönetimi ve çevresel sürdürülebilirlik alanlarında yenilikçi uygulamaların benimsenmesine yol açmıştır. Örneğin, İslam'ın öğretileri gereği tarımda ve hayvancılıkta doğaya uyumlu yöntemler geliştirilmiş, su kaynaklarının korunması ve etkin kullanımı önemsenmiştir. Ayrıca, Türk-İslam mimarisi, çevre ile uyumlu yapılar inşa etmeyi teşvik etmiştir. Bu dönemde yapılan camiler ve medreseler, çevresel faktörlere göre tasarlanarak doğal kaynakların korunmasını sağlamıştır. Dolayısıyla, İslamiyet'in kabulü, Türklerin sosyal ve kültürel hayatındaki değişimlerin yanı sıra çevreye yönelik tutumlarını da şekillendirmiştir.
- **XI- XIII. yüzyıllar arasında meydana gelen askerî mücadelelerin Anadolu'nun Türkleşmesi ve İslamlaşmasına katkıları:** XI-XIII. yüzyıllar arasında Anadolu'da yaşanan askerî mücadeleler, bölgenin Türkleşmesi ve İslamlaşmasında önemli bir rol oynamıştır. Bu dönemdeki Türk akınları ve fetihler, Anadolu'nun Türkler tarafından fethedilmesine ve İslam dininin yayılmasına katkıda bulunmuştur. Anadolu'nun Türkler tarafından fethedilmesi ve İslam dininin yayılması, bölgedeki tarım ve su yönetimi gibi çevresel uygulamaları da etkilemiştir. Türklerin yerleşik tarım toplumu olarak Anadolu'ya yerleşmeleri, doğal kaynakların kullanımını ve çevreyle olan etkileşimlerini değiştirmiştir. İslam kültürü, doğaya ve çevreye karşı bir saygı anlayışını beraberinde getirmiş; bu da tarım yöntemleri, su kaynaklarının yönetimi ve doğal

alanların korunması gibi konularda sürdürülebilir uygulamaların benimsenmesine zemin hazırlamıştır.

4.2.2.1.3.4. 7.Sınıf

2024 Sosyal Bilgiler Öğretim Programında 7.Sınıf “Ortak Mirasımız” Öğrenme alanının amacı ile ilgili şu sözlere yer verilmektedir:

“Bu öğrenme alanında öğrencilerin Osmanlı Devleti’nin bir siyasi güç olarak ortaya çıkışından cihan devleti hâline gelmesinde etkili olan politikalar, Avrupa merkezli gelişmeler sonucu değişen dünya dengeleri karşısında Osmanlı Devleti’nin uygulamaya koyduğu yenilikler ve Osmanlı kültür ve medeniyetini oluşturan çeşitli unsurlara ilişkin bilgi ve beceriler kazanmaları amaçlanmaktadır.”

(MEB, 2024, s. 99).

7. Sınıf “Ortak Mirasımız” öğrenme alanında içerik çerçevesi bakımından incelendiğinde;

- **Osmanlı Devleti’nin uygulamaya koyduğu yenilikler:** Osmanlı Devleti, tarih boyunca birçok alanda yenilikler ve reformlar gerçekleştirmiştir. Bunlar arasında askeri, idari, ekonomik ve kültürel alanlarda yapılan yenilikler bulunur. Özellikle ekonomik reformlar ve tarımda yapılan yenilikler, doğal kaynakların daha verimli kullanılmasını ve çevresel sürdürülebilirliği sağlamayı hedeflemiştir. Tanzimat ve Islahat Fermanları gibi yenilikler, toplumda eğitim ve kamu bilincini artırarak çevresel farkındalığı da beraberinde getirmiştir. Bu süreçte, tarım tekniklerinin modernleştirilmesi ve su yönetimi gibi konular, çevre ile ilgili sorunların çözümüne katkı sağlamıştır. Böylece, Osmanlı’nın yenilikçi politikaları, çevresel yönetim açısından önemli dersler sunar.

4.2.2.1.4. 4.Öğrenme Alanı: Yaşayan Demokrasimiz

"Yaşayan Demokrasimiz" öğrenme alanı, sosyal bilgiler öğretim programında demokrasinin temel prensiplerini ve günlük hayattaki uygulamalarını öğrencilere aktarmayı amaçlar. Öğrencilere demokratik değerleri anlama, demokratik süreçlere katılma ve demokrasinin toplumsal yaşam üzerindeki etkilerini kavrama fırsatı sunar. İşte "Yaşayan Demokrasimiz" öğrenme alanının temel unsurlarından bazıları:

- **Demokrasinin temel ilkeleri:** İnsan hakları, eşitlik ve adalet gibi temel ilkeler çevre eğitimiyle yakından ilişkilidir. Öğrenciler, çevre sağlığı, doğal kaynakların korunması ve iklim değişikliği gibi konularda hakları ve sorumlulukları üzerine

bilinçlenebilirler. Bu, onların çevreyi koruma konusunda daha duyarlı bireyler olmalarına katkı sağlar.

- **Demokratik süreçlere katılım:** Çevre meselelerinde demokratik süreçlere katılım, öğrencilere çevre politikalarını etkileme becerisi kazandırır. Oy kullanma, çevre ile ilgili sivil toplum kuruluşlarına katılma ve toplumsal projelere katılım, çevresel sorunların çözümüne aktif olarak katkıda bulunmalarını sağlar.
- **Yurttaşlık bilinci:** Yurttaşlık bilinci, çevreye karşı duyarlılık ve toplumsal sorumluluk ile doğrudan ilişkilidir. Öğrenciler, çevre kirliliği, biyolojik çeşitliliğin korunması ve sürdürülebilir yaşam gibi konulara karşı duyarlılık geliştirerek, topluma katkıda bulunabilirler.
- **Demokrasinin günlük hayattaki yansımaları:** Öğrencilerin günlük yaşamlarında çevre dostu davranışları benimsemeleri, demokratik tartışma kültürü içinde yer alabilir. Farklı görüşlere saygı ve çoğulculuk, çevresel meseleler hakkında farklı bakış açılarına sahip bireyler arasında sağlıklı tartışmaların yapılmasına olanak tanır.
- **Demokrasinin geliştirilmesi:** Öğrencilerin, çevre ile ilgili demokratik süreçleri iyileştirme konusundaki bilinçlenmeleri, daha kapsayıcı ve adaletli çevre politikalarının geliştirilmesine katkıda bulunur. Çevresel sorunlar için çözüm önerileri üretmeleri teşvik edilmelidir.

"Yaşayan Demokrasimiz" öğrenme alanı, çevre eğitimi ile entegre edildiğinde, öğrencilerin hem demokratik hem de çevresel sorumluluk bilinciyle yetişmelerine katkıda bulunabilir. Bu, onları sadece toplumsal sorunlara duyarlı bireyler değil, aynı zamanda çevre bilinci yüksek yurttaşlar haline getirebilir. Eğitim, çevre ve demokrasi arasındaki bu bağlantı, sürdürülebilir bir gelecek için kritik öneme sahiptir.

4.2.2.1.4.1. 4.Sınıf

2024 Sosyal Bilgiler Öğretim Programında 4.Sınıf "Yaşayan Demokrasimiz" Öğrenme alanının amacı ile ilgili şu sözlere yer verilmektedir:

"Bu öğrenme alanında öğrencilerin; cumhuriyetin ilanına giden yolda Mustafa Kemal Atatürk'ün ve Türk milletinin gösterdiği toplumsal dayanışmayı, cumhuriyetin hayatımıza katkılarını ve demokratik katılımın önemini anlamlandırabilmeleri amaçlanmaktadır."

(MEB, 2024, s. 25).

4. Sınıf “Yaşayan Demokrasimiz” öğrenme alanında içerik çerçevesi bakımından incelendiğinde;

- **Yönetim şeklimiz Cumhuriyet:** Cumhuriyet, devletin egemenliğinin millete ait olduğu ve devlet başkanının halk tarafından seçildiği bir yönetim şeklidir. Türkiye Cumhuriyeti, 1923 yılında kurulan bir cumhuriyettir. Bu yönetim şekli, demokratik ilkelerle birlikte milletin egemenliğini vurgular. Cumhuriyetin temel ilkesi olan halkın katılımı ve temsil edilmesi, çevre sorunlarının çözümünde de aynı anlayışın benimsenmesi gerektiğini gösterir. Demokratik katılım yoluyla, bireylerin çevreye dair kararlara etkin bir şekilde katılabilmesi sağlanır. Çevre eğitimi, vatandaşların doğaya karşı sorumluluklarını ve çevresel farkındalıklarını artırarak, sürdürülebilir bir yaşam için toplumsal bilinçlenme sağlar. Cumhuriyetin halkı merkezine alan yapısı, çevre sorunlarının çözümünde de kolektif bir yaklaşımın önemini vurgular.
- **Okulda demokratik katılım:** Okulda demokratik katılım, öğrencilerin eğitim sürecine aktif bir şekilde katılmalarını ve karar alma süreçlerine dâhil olmalarını ifade eder. Okullarda öğrencilerin demokratik katılımı teşvik edilerek, onların çevreye yönelik karar alma süreçlerine dâhil olmaları sağlanabilir. Bu katılım, öğrencilerin çevre sorunları hakkında farkındalık kazanmalarını ve bu sorunlara çözümler üretmeye yönelik aktif rol üstlenmelerini teşvik eder. Ayrıca, demokratik bir okul ortamında çevre projeleri ve etkinliklerine katılmaları, sorumluluk duygularını pekiştirir. Böylece, öğrenciler çevre bilinci ve sürdürülebilir yaşam için gerekli becerileri kazanarak, toplumsal ve ekolojik konularda daha duyarlı bireyler haline gelirler.

4.2.2.1.4.2. 5.Sınıf

2024 Sosyal Bilgiler Öğretim Programında 5.Sınıf “Yaşayan Demokrasimiz” Öğrenme alanının amacı ile ilgili şu sözlere yer verilmektedir:

“Bu öğrenme alanında öğrencilerin demokrasi ve cumhuriyetin temel niteliklerine, demokrasi ve cumhuriyet kavramı arasındaki ilişkiye, etkin bir vatandaşın özelliklerine, temel hak ve sorumlulukların önemine, toplumsal hayatta karşılaşılabilecek sorunların çözümü için başvurulabilecek kurumlara ilişkin bilgi ve beceriler kazanmaları amaçlanmaktadır.”

(MEB, 2024, s. 51).

5. Sınıf “Yaşayan Demokrasimiz” öğrenme alanında içerik çerçevesi bakımından incelendiğinde;

- **Etkin vatandaşın özellikleri ve önemi:** Etkin bir vatandaş, toplumsal yaşama aktif katılım sağlayan, demokratik değerlere bağlı, sorumluluk sahibi ve bilinçli bireydir. Etkin vatandaşlar, çevre sorunlarına aktif katılım sağlayarak toplumsal yaşama katkıda bulunurlar. Bu bireyler, çevresel sorunların çözümüne yönelik bilinçli ve sorumlu bir tutum geliştirirler. Çevre eğitimi, bireylerin çevresel sorunları anlama ve bu sorunlara karşı sorumluluk alma yetisini kazandırır. Ayrıca, etkin vatandaşlar demokratik değerlere bağlıdır ve çevre politikalarının oluşturulmasına katılmak için demokratik süreçlere dahil olurlar. Bu katılım, çevre yönetimini daha etkin hale getirir. Çevresel sorunlar karmaşık olduğundan, etkin vatandaşlar yaratıcı çözümler bulma yeteneği ile toplumsal sorunlara katkı sağlarlar. Böylece, çevre eğitimi ve etkin vatandaşlık, sürdürülebilir bir gelecek için kritik öneme sahiptir.
- **Temel haklar, sorumluluklar ve önemi:** Temel haklar, insanların doğuştan sahip oldukları, devlet tarafından tanınan ve korunan haklardır. Temel haklar, bireylerin sağlıklı bir çevrede yaşama, çevreyi koruma ve sürdürülebilir kaynaklara erişim hakkını içerir. Bu hakların korunması, bireylerin çevre bilincini geliştirmelerine ve doğal kaynakların adil kullanımını savunmalarına olanak tanır. Öte yandan, temel sorumluluklar, bireylerin çevreye karşı olan görevlerini içerir. Her birey, çevreyi korumak, doğal kaynakları tasarruflu kullanmak ve toplumsal çevre sorunlarına duyarlı olmakla yükümlüdür. Bu sorumluluklar, toplumda çevresel bilincin yaygınlaşmasını ve çevre koruma politikalarının güçlenmesini sağlar.
- **İhtiyaç durumunda veya sorunların çözümünde başvurulabilecek kurumlar:** İhtiyaç durumunda veya sorunların çözümünde başvurulabilecek kurumlar, toplumun çeşitli ihtiyaçlarını karşılamak ve sorunlara çözüm bulmak amacıyla kurulan kuruluşlardır. Çevresel sorunlar ve ihtiyaçlar, genellikle karmaşık ve çok boyutlu olduğundan, bu sorunlarla başa çıkmak için çeşitli kurumsal destekler gerekmektedir. Hükümet birimleri, çevre politikalarının oluşturulması ve uygulanması sürecinde kritik bir rol oynar. Belediyeler, yerel düzeyde çevre yönetimi, atık yönetimi ve sürdürülebilir kalkınma projeleri gibi alanlarda hizmet sunar. Sivil toplum kuruluşları ise çevre koruma bilincini artırmak ve toplumsal

katılımı teşvik etmek için çeşitli kampanyalar düzenler. Meslek odaları ve barolar, çevresel haklar ve çevre hukuku alanında danışmanlık ve destek sağlayarak bireylerin haklarını korumalarına yardımcı olur. İnsan hakları kuruluşları da, çevre hakkının insan hakları kapsamında ele alınmasını savunarak, çevreye zarar veren uygulamalarla mücadele eder.

4.2.2.1.4.3. 6.Sınıf

2024 Sosyal Bilgiler Öğretim Programında 6.Sınıf “Yaşayan Demokrasimiz” Öğrenme alanının amacı ile ilgili şu sözlere yer verilmektedir:

“Bu öğrenme alanında öğrencilerin; bireylerin yönetimin karar alma sürecine etkisi, toplumsal hayattaki düzenin sürdürülmesinde hakların ve sorumlulukların önemi, dijitalleşme ve teknolojik gelişmelerin vatandaşlık haklarının kullanımına etkileri ile ilgili bilgi ve beceri kazanmaları amaçlanmaktadır.”

(MEB, 2024, s. 78).

6. Sınıf “Yaşayan Demokrasimiz” öğrenme alanında içerik çerçevesi bakımından incelendiğinde;

- **Yönetimin karar alma sürecini etkileyen unsurlar (siyasi partiler, sivil toplum kuruluşları, medya, kamuoyu):** Yönetimin karar alma sürecini etkileyen unsurlar çeşitli aktörler tarafından şekillendirilir. Siyasi partiler, çevre politikalarının şekillenmesinde ve sürdürülebilir kalkınma hedeflerinin belirlenmesinde etkili olurlar. Çevre ile ilgili yasaların ve düzenlemelerin oluşturulmasında, bu partilerin çevre konularına ne ölçüde önem verdikleri belirleyici bir faktördür. Sivil toplum kuruluşları, çevre sorunlarına dair kamuoyunu bilgilendirir ve bu sorunlar hakkında farkındalık yaratır. Bu kuruluşlar, çevre koruma politikalarının oluşturulmasında ve uygulanmasında kritik bir rol oynar; çünkü toplumun sesini yetkililere ileterek, çevresel konularda daha etkili politikaların geliştirilmesine katkıda bulunurlar. Medya, çevre konularında farkındalığı artırmak ve halkı bilgilendirmek için önemli bir araçtır. Çevreyle ilgili haberler, kampanyalar ve belgeseller aracılığıyla halkın bilinçlenmesine yardımcı olur ve kamuoyunun çevre konularına duyarlılığını artırır. Medyanın bu rolü, çevresel sorunların kamu gündemine taşınmasını ve yönetim kararlarını etkilemesini sağlar. Kamuoyu, çevresel meseleler konusunda toplumun genel görüşlerini ve taleplerini yansıtır. Kamuoyunun çevre konularındaki duyarlılığı, yöneticilerin bu konularda daha duyarlı ve sorumlu

kararlar almalarını teşvik eder. Bu nedenle, kamuoyu araştırmaları ve halkın görüşleri, çevre politikalarının oluşturulmasında önemli bir veri kaynağıdır.

- **Temel hak ve sorumlulukların toplumsal düzenin sürdürülmesindeki önemi:**

Temel haklar ve sorumluluklar, toplumsal düzenin sürdürülmesinde temel bir rol oynar. Temel haklar, bireylerin özgürlüklerini ve sağlıklı bir çevrede yaşama hakkını korurken, sorumluluklar çevreye yönelik görevleri belirler. Bireylerin çevreyi koruma sorumluluklarını yerine getirmesi, toplumsal adaletin sağlanmasına ve çevresel sürdürülebilirliğe katkı sağlar. Bu denge, bireylerin çevresel konularda daha bilinçli ve aktif olmalarını teşvik eder, böylece adil ve sürdürülebilir bir toplum oluşturulmasına yardımcı olur.

4.2.2.1.4.4. 7.Sınıf

2024 Sosyal Bilgiler Öğretim Programında 7.Sınıf “Yaşayan Demokrasimiz” Öğrenme alanının amacı ile ilgili şu sözlere yer verilmektedir:

“Bu öğrenme alanında öğrencilerin Türkiye Cumhuriyeti’nin temel niteliklerini özetleyebilmeleri, Türkiye Cumhuriyeti Devleti’nin yönetim yapısını çözümleyebilmeleri, ülkemizde demokrasinin geçmişten günümüze gelişimini demokrasinin temel ilkeleri açısından yorumlayabilmeleri, demokrasinin uygulama sürecinde karşılaşılan sorunları özetleyebilmelerine yönelik bilgi ve beceriler kazanmaları amaçlanmaktadır.”

(MEB, 2024, s. 104).

7. Sınıf “Yaşayan Demokrasimiz” öğrenme alanında içerik çerçevesi bakımından incelendiğinde;

- **Türkiye Cumhuriyeti’nin nitelikleri:** Türkiye Cumhuriyeti, laik, demokratik ve sosyal bir hukuk devleti olarak kurulmuştur. Laiklik, demokratiklik ve sosyal hukuk devleti anlayışı, çevre politikalarının oluşturulmasında ve uygulanmasında vatandaşların katılımını ve toplumsal duyarlılığı teşvik eder. Laik bir yapı, çevre koruma ile ilgili meselelerin dini ve ideolojik etkilerden bağımsız bir şekilde ele alınmasına olanak tanır. Bu durum, çevre sorunlarına dair bilimsel verilere dayalı karar alma süreçlerini destekler. Demokratik bir yapı, vatandaşların çevresel meselelerde seslerini duyurabilmesi için gerekli olan katılımcı mekanizmaları sağlar; bu da yerel toplulukların çevre yönetimine dahil olmasını teşvik eder. Sosyal hukuk devleti anlayışı ise, çevre eğitimi ile ilgili sosyal adalet ve eşitlik ilkelerini barındırarak, tüm bireylerin çevreye erişim hakkını güvence altına alır.

Temel insan haklarının korunması, sağlıklı bir çevrede yaşama hakkını da kapsar, bu nedenle çevre sorunlarıyla mücadelede bireylerin hakları önem kazanmaktadır.

- **Ülkemizde demokrasinin gelişimi:** Türkiye'de demokrasinin gelişimi karmaşık ve çeşitli faktörlere bağlı olarak şekillenmiştir. Türkiye'de demokrasi, sadece siyasi bir sistem değil, aynı zamanda sosyal ve çevresel sürdürülebilirlik ile de yakından ilgilidir. Demokratik kurumların güçlenmesi, çevre meselelerinin etkin bir şekilde ele alınabilmesi için gereklidir. Cumhuriyetin ilanından bu yana demokratik kurumların oluşturulması, çevresel yasaların geliştirilmesi ve uygulanması için bir zemin oluşturmuştur. Özellikle sivil toplum kuruluşlarının, çevre savunuculuğu yapan grupların ve bireylerin demokratik süreçlere katılımı, çevre politikalarının şekillendirilmesinde önemli bir rol oynamaktadır. Ancak askeri müdahaleler ve siyasi istikrarsızlık gibi faktörler, çevre politikalarının sürekliliğini ve etkinliğini de etkilemiştir. Bu dönemlerde çevresel sorunlara gereken önemin verilmemesi, sürdürülebilir kalkınma hedeflerinin gerisinde kalınmasına neden olmuştur.

4.2.2.1.5. 5.Öğrenme Alanı: Hayatımızdaki Ekonomi

"Hayatımızdaki Ekonomi" öğrenme alanı, sosyal bilgiler öğretim programında ekonominin günlük yaşamımızdaki önemini ve etkilerini öğrencilere anlatmayı amaçlar. Ancak, bu süreçte çevresel sürdürülebilirlik ve doğal kaynakların korunması gibi önemli konulara da yer vermek gereklidir. Öğrencilerin ekonomik kavramları anlamalarını, ekonomik kararlar almalarını ve ekonomik olayları çevresel boyutlarıyla analiz etmelerini sağlamayı hedefler. İşte "Hayatımızdaki Ekonomi" öğrenme alanının çevre eğitimi ile bağlantılı temel unsurları:

- **Temel ekonomik kavramlar:** Öğrencilere temel ekonomik kavramların yanı sıra, bu kavramların çevresel etkilerini öğretmek önemlidir. Örneğin, arz ve talep ile doğal kaynakların kullanımı arasındaki ilişki, öğrencilere çevresel sürdürülebilirliğin ekonomik kararlarla nasıl şekillendiğini anlamalarına yardımcı olur.
- **Bütçe ve tasarruf:** Öğrenciler, bütçe yapma ve tasarruf etme becerilerini kazanırken, çevresel tasarruf yöntemleri hakkında da bilgi sahibi olmalıdırlar. Enerji tasarrufu, su tüketiminin azaltılması ve geri dönüşüm gibi konular, ekonomik kararlar ile çevresel sürdürülebilirlik arasındaki bağı güçlendirir.

- **Tüketici hakları ve sorumlulukları:** Öğrencilere tüketici hakları ve sorumlulukları hakkında bilgi verirken, çevre dostu ürün ve hizmetleri tercih etmenin önemi vurgulanmalıdır. Tüketicilerin çevreye duyarlı seçimler yaparak hem haklarını korudukları hem de toplumsal sorumluluklarını yerine getirdikleri anlatılmalıdır.
- **Üretim ve istihdam:** Üretim sürecinin çevresel etkileri üzerinde durmak, öğrencilere sürdürülebilir üretim yöntemleri hakkında bilgi vermek açısından önemlidir. Öğrenciler, çevre dostu üretim tekniklerinin istihdama nasıl katkı sağladığını öğrenebilirler.
- **Piyasa ekonomisi ve rekabet:** Piyasa ekonomisinde rekabetin çevresel sürdürülebilirlik açısından önemi, öğrencilere aktarılmalıdır. Çevre dostu ürünlerin ve hizmetlerin rekabet gücü, tüketici tercihleri üzerinde etkili bir faktör olabilir.
- **Küresel ekonomi:** Küresel ekonominin çevresel etkilerini anlamak, öğrencilerin küresel ticaretin çevre üzerindeki etkilerini analiz etmelerini sağlar. Uluslararası ekonomik ilişkilerin çevresel boyutu, sürdürülebilir kalkınma ve iklim değişikliği gibi konularla ilişkilendirilmelidir.

Bu açıklamalar, "Hayatımızdaki Ekonomi" öğrenme alanının öğrencilere ekonomik bilgi ve beceriler kazandırarak, çevresel sürdürülebilirliği göz önünde bulundurarak ekonomik kararlar alabilme yeteneklerini geliştirmeyi amaçladığını göstermektedir. Öğrenme alanının uygulanmasıyla, öğrencilerin çevresel duyarlılığa sahip, ekonomik açıdan bilinçli ve sorumlu bireyler olarak yetişmeleri hedeflenir.

4.2.2.1.5.1. 4.Sınıf

2024 Sosyal Bilgiler Öğretim Programında 4.Sınıf “Hayatımızdaki Ekonomi” Öğrenme alanının amacı ile ilgili şu sözlere yer verilmektedir:

“Bu öğrenme alanında öğrencilerin; doğal kaynakların sınırlı olduğunu kavramaları, istek ve ihtiyaçlarını belirlerken bilinçli seçimler yapabilmeleri, istek ve ihtiyaç olarak nitelendirilebilecek ürünlerin hangi aşamalardan geçerek insanların tüketimine sunulduğu hakkında bir farkındalık geliştirmeleri amaçlanmaktadır.”

(MEB, 2024, s. 29).

4. Sınıf “Hayatımızdaki Ekonomi” öğrenme alanında içerik çerçevesi bakımından incelendiğinde;

- **Doğal kaynakların tüketimi:** Doğal kaynakların tüketimi, insanların ihtiyaçlarını karşılamak için doğadan aldıkları kaynakların miktarını ve hızını ifade eder. Bu kaynaklar arasında su, toprak, enerji kaynakları, mineral ve biyolojik kaynaklar gibi çeşitli unsurlar bulunur. Doğal kaynakların sürdürülebilir bir şekilde kullanılması, gelecek nesillere temiz ve sağlıklı bir çevre bırakılması için kritik öneme sahiptir. Bu nedenle, öğrencilerin doğal kaynakların kullanımını anlaması ve bu kaynakları bilinçli bir şekilde tüketme alışkanlığı geliştirmesi gereklidir.
- **İstek ve ihtiyaçlar:** İnsanların yaşamlarını sürdürebilmek ve refah düzeylerini artırmak için gereksinim duydukları unsurlar ihtiyaçları, bunun yanında lüks veya keyfi olarak gördükleri unsurlar ise istekleri ifade eder. Temel ihtiyaçlar genellikle gıda, barınma ve giyim gibi temel yaşam gereksinimlerini karşılarken, istekler bu temel gereksinimlerin ötesindeki talepleri temsil eder. Öğrenciler, ihtiyaç ve isteklerini değerlendirirken, çevresel sürdürülebilirlik açısından da sorumlu seçimler yapmanın önemini öğrenmelidir.
- **Ürünlerin yolculuğu:** Ürünlerin yolculuğu, üretim aşamasından tüketiciye ulaşana kadar geçirdiği süreci ifade eder. Bu süreç, hammaddenin çıkarılması veya üretilmesi, işlenmesi, ambalajlanması, dağıtımı ve son olarak tüketiciye ulaştırılmasını kapsar. Ürünlerin yolculuğu sırasında çevresel etkilerin yanı sıra ekonomik ve sosyal faktörler de göz önünde bulundurulmalıdır. Öğrenciler, bu sürecin her aşamasında çevresel etkileri azaltmanın yollarını öğrenmeli ve sürdürülebilir ürünlerin tercih edilmesi gerektiği bilincine sahip olmalıdır. Bu süreç, çevre dostu uygulamaların benimsenmesi ve kaynakların daha verimli kullanılması için önemlidir.

4.2.2.1.5.2. 5.Sınıf

2024 Sosyal Bilgiler Öğretim Programında 5.Sınıf “Hayatımızdaki Ekonomi” Öğrenme alanının amacı ile ilgili şu sözlere yer verilmektedir:

“Bu öğrenme alanında öğrencilerin kaynakları verimli kullanmanın doğa ve insanlar üzerindeki etkilerine, bütçe planlamanın önemine, yaşadığı ildeki ekonomik faaliyetlere ilişkin beceriler kazanmaları amaçlanmaktadır.”

(MEB, 2024, s. 57).

5. Sınıf “Hayatımızdaki Ekonomi” öğrenme alanında içerik çerçevesi bakımından incelendiğinde;

- **Kaynakların verimli kullanımı:** Kaynakların verimli kullanımı, sınırlı kaynakların en etkin ve verimli şekilde kullanılması anlamına gelir. Bu yaklaşım, israfı önlemek ve atık oluşumunu minimum seviyede tutmak amacı taşır. Verimli kaynak kullanımı hem çevresel sürdürülebilirliği sağlamak hem de ekonomik tasarruf yapmak için önemlidir. Öğrenciler, günlük yaşamlarında bu ilkeleri benimseyerek çevre dostu alışkanlıklar geliştirebilirler.
- **Bütçe oluşturma:** Bütçe oluşturma, gelir ve giderlerin belirlenerek, belirli bir zaman diliminde planlı bir şekilde yönetilmesini ifade eder. Bu süreç, tasarruf yapmayı ve gereksiz harcamalardan kaçınmayı sağlarken, çevresel sürdürülebilirliği destekleyen kararlar alınmasına da yardımcı olabilir. Örneğin, enerji verimliliği ve su tasarrufu gibi konularda bütçe oluşturmak, bireylerin çevresel etkilerini azaltmalarına katkı sağlar.
- **Yaşadığımız ildeki ekonomik faaliyetler:** Yaşadığımız ildeki ekonomik faaliyetler, ilin ekonomik yapısını ve işleyişini belirleyen unsurları ifade eder. Tarım, sanayi, ticaret ve turizm gibi sektörler, ilin ekonomik kalkınmasına ve refah düzeyine önemli katkılarda bulunur. Ancak, bu ekonomik faaliyetlerin çevresel etkileri de göz önünde bulundurulmalıdır. Sürdürülebilir ekonomik faaliyetlerin teşvik edilmesi ve çevreye zarar vermeyen yöntemlerin benimsenmesi, ilin gelecekteki ekonomik gelişimi ve doğal kaynakların korunması açısından kritik öneme sahiptir.

4.2.2.1.5.3. 6.Sınıf

2024 Sosyal Bilgiler Öğretim Programında 6.Sınıf “Hayatımızdaki Ekonomi” Öğrenme alanının amacı ile ilgili şu sözlere yer verilmektedir:

“Bu öğrenme alanında öğrencilerin ülkemizin kaynakları ile ekonomik faaliyetler arasındaki ilişkiyi çözümleyebilme, ekonomik faaliyetler ile meslekler arasındaki ilişkiye yönelik çıkarımda bulunabilme, tasarlanan bir ürünün yatırım ve pazarlama sürecine ilişkin proje hazırlayabilmelerine yönelik beceriler kazanmaları amaçlanmaktadır.”

(MEB, 2024, s. 83).

6. Sınıf “Hayatımızdaki Ekonomi” öğrenme alanında içerik çerçevesi bakımından incelendiğinde;

- **Ülkemizin kaynakları ve ekonomik faaliyetler:** Ülkemizin kaynakları, doğal kaynaklar, insan kaynakları ve teknolojik kaynaklar olmak üzere çeşitli unsurlardan oluşur. Doğal kaynaklar, tarım, su, enerji ve mineraller gibi unsurları içerirken, insan kaynakları, iş gücünü ve insan becerilerini ifade eder. Teknolojik kaynaklar ise üretim süreçlerini daha verimli hale getiren yenilikçi araçlar ve yöntemlerdir. Bu kaynakların etkin kullanımı, ülkenin ekonomik faaliyetlerini belirler. Tarım, sanayi, turizm ve madencilik gibi sektörlerde sürdürülebilir uygulamaların benimsenmesi, doğal kaynakların korunmasına ve çevresel sürdürülebilirliğe katkıda bulunur.

4.2.2.1.5.4. 7.Sınıf

2024 Sosyal Bilgiler Öğretim Programında 7.Sınıf “Hayatımızdaki Ekonomi” Öğrenme alanının amacı ile ilgili şu sözlere yer verilmektedir:

“Bu öğrenme alanında öğrencilerin millî kalkınma hamlelerinin neden ve sonuçlarını yorumlamaya, ekonomik gelişmişlik ile üretim, dağıtım ve tüketim arasındaki döngüye yönelik beceriler kazanmaları amaçlanmaktadır.”

(MEB, 2024, s. 109).

7. Sınıf “Hayatımızdaki Ekonomi” öğrenme alanında içerik çerçevesi bakımından incelendiğinde;

- **Millî kalkınma hamleleri:** Millî kalkınma hamleleri, bir ülkenin ekonomik, sosyal ve kültürel alanlarda kalkınma hedeflerini gerçekleştirmek için atılan büyük çaplı adımları ifade eder. Bu hamleler, genellikle ekonomik altyapının güçlendirilmesi, sanayileşme, eğitim ve sağlık hizmetlerinin geliştirilmesi gibi alanlarda yoğunlaşır. Ancak, bu süreçte çevresel sürdürülebilirlik ilkelerinin de göz önünde bulundurulması önemlidir. Sürdürülebilir kalkınma hedefleri doğrultusunda atılan adımlar, doğal kaynakların verimli kullanılması ve çevresel etkilere duyarlı projelerin desteklenmesi ile mümkün olur. Böylece, millî kalkınma hamleleri, bir ülkenin ekonomik büyümesini ve refah düzeyini artırırken aynı zamanda çevrenin korunmasına da katkı sağlar.
- **Ekonomik gelişmişlik ile üretim, dağıtım ve tüketim arasındaki döngü:** Ekonomik gelişmişlik ile üretim, dağıtım ve tüketim arasındaki döngü, bir ülkenin

ekonomik sisteminin temel işleyişini ifade eder. Üretim, ekonominin temelini oluşturur ve çeşitli mal ve hizmetlerin üretilmesini sağlar. Ancak, üretim süreçlerinin çevresel etkileri dikkate alınmalıdır. Sürdürülebilir üretim yöntemleri, çevreye zarar vermeden kaynakların verimli kullanılmasını sağlar. Üretilen mallar, dağıtım ağı aracılığıyla tüketicilere ulaştırılır ve tüketilir. Tüketim, ekonominin büyümesini ve dönüşümünü tetikler; ancak bu aşamada da çevresel bilinçli tercihler önemlidir. Tüketicilerin çevre dostu ürünlere yönelmesi, sürdürülebilir bir ekonomik döngüyü destekler. Bu süreç, ekonomik gelişmişlik için önemlidir çünkü üretim, dağıtım ve tüketim arasındaki denge, sağlıklı bir ekonomik büyümenin anahtarıdır. Böylece, çevre eğitimi ile desteklenen ekonomik politikalar, gelecekteki nesillerin ihtiyaçlarını karşılamak için sürdürülebilir bir temeli oluşturmaktadır.

4.2.2.1.6. 6.Öğrenme Alanı: Teknoloji ve Sosyal Bilimler

"Teknoloji ve Sosyal Bilimler" öğrenme alanını çevre eğitimi bağlamında yorumlarsak, bu alanın çevre bilincinin geliştirilmesine önemli katkılar sağladığı görülür. Teknolojinin sosyal, kültürel, ekonomik ve politik etkilerinin incelenmesi, çevreye duyarlı bir bakış açısının kazandırılmasında önemli bir yer tutar. Çevre eğitimi, teknolojinin çevresel etkilerini anlamayı ve bu etkilerle nasıl başa çıkılabileceğini öğretir. Bu bağlamda, teknolojinin topluma ve çevreye olan etkilerini analiz etmek öğrencilerin sürdürülebilir teknoloji kullanımını öğrenmeleri açısından kritiktir. "Teknoloji ve Sosyal Bilimler" öğrenme alanının temel unsurlarından bazıları:

- **Teknolojik gelişmelerin toplumsal etkileri:** Çevre eğitimi kapsamında, teknolojik gelişmelerin çevre üzerindeki etkilerini değerlendirmek büyük önem taşır. Öğrenciler, teknolojinin ekonomik ve toplumsal alanlardaki etkilerini incelerken, aynı zamanda bu gelişmelerin çevre üzerindeki olumlu ve olumsuz sonuçlarını da analiz ederler. Örneğin, sanayi devriminden bu yana teknolojinin doğaya verdiği zararlar, çevre kirliliği ve doğal kaynakların aşırı kullanımı gibi konular bu başlık altında ele alınabilir. Ayrıca, teknolojinin yenilenebilir enerji kaynakları gibi sürdürülebilir çözümler sunma potansiyeli de vurgulanmalıdır.
- **Teknoloji ve kültürel değişim:** Teknolojinin çevre ile ilgili kültürel değişimleri nasıl şekillendirdiği de önemli bir konudur. Öğrenciler, teknolojinin çevreye duyarlılık, doğaya saygı ve sürdürülebilir yaşam tarzları üzerindeki etkilerini

incelerler. Çevre eğitimi ile bu değişimlerin farkına vararak, teknolojinin kültürel normlar üzerindeki rolünü ve toplumun çevreye bakış açısını nasıl değiştirdiğini öğrenirler. Örneğin, dijital medyanın yaygınlaşmasıyla çevre hareketlerinin hızla yayılması ve daha fazla insanın çevresel farkındalık kazanması bu başlık altında tartışılabilir.

- **Teknoloji ve iletişim:** Teknoloji ve çevre eğitimi açısından, dijital teknolojilerin çevre sorunları hakkındaki bilgilere ulaşma, farkındalık yaratma ve çevreye duyarlı hareketleri organize etme konularındaki rolü büyüktür. Öğrenciler, sosyal medya ve internetin küresel çevre sorunlarını duyurma ve toplulukları harekete geçirme gücünü keşfederler. Bu başlık altında, öğrenciler çevre eğitimini teknoloji ile birleştirerek, çevre dostu kampanyalar oluşturabilir, çevre kirliliği gibi konularla ilgili farkındalık yaratabilir ve çevre sorunlarına karşı dijital araçları kullanarak çözümler geliştirebilirler.
- **Teknoloji ve insan hakları:** Teknoloji ve çevre eğitimi insan hakları perspektifinden de değerlendirilebilir. Teknolojik gelişmelerin çevre üzerindeki etkileri, insan haklarıyla yakından ilişkilidir. Çevresel bozulmalar, özellikle kırılgan ve dezavantajlı toplulukların yaşamlarını doğrudan etkiler. Bu nedenle, öğrenciler, çevre haklarının insan haklarının bir parçası olduğunu ve çevresel adaletsizliklerle mücadelenin, teknolojinin bilinçli kullanımı ile nasıl sağlanabileceğini öğrenirler. Örneğin, teknolojinin iklim değişikliği, su kirliliği ve ormansızlaşma gibi çevresel sorunlara etkilerini değerlendirirler.
- **Teknoloji ve toplumsal dönüşüm:** Teknolojinin toplumsal yapılar ve ilişkiler üzerindeki dönüştürücü etkisi, çevre eğitimi ile güçlü bir şekilde ilişkilidir. Sanayi 4.0, otomasyon, yapay zekâ gibi yeni teknolojik gelişmeler, iş gücü piyasasından eğitim sistemine kadar birçok alanı etkilerken, çevresel sürdürülebilirliği de şekillendirir. Öğrenciler, bu dönüşümlerin çevresel etkilerini inceleyerek, teknoloji ve çevre arasındaki karşılıklı ilişkiyi anlarlar. Çevre eğitimi açısından, teknolojinin sürdürülebilir tarım, enerji ve şehir planlaması gibi alanlardaki dönüşümlere katkılarını keşfetmek önemlidir.
- **Teknoloji ve sürdürülebilirlik:** Çevre eğitimi ile doğrudan ilişkilendirilebilir. Öğrenciler, teknolojinin çevresel sürdürülebilirlik üzerindeki etkilerini öğrenirler. Teknolojinin doğal kaynakların korunması, enerji tasarrufu ve çevre dostu

yenilikler yaratma potansiyeli bu alanda ele alınır. Öğrenciler, teknolojik ilerlemelerin çevre kirliliği, kaynakların tükenmesi gibi olumsuz sonuçlarını anlamının yanı sıra, teknolojiyi sürdürülebilir çözümler geliştirmek için nasıl kullanabileceklerini de öğrenirler. Bu süreçte yenilenebilir enerji, atık yönetimi ve çevre dostu teknolojiler üzerine düşünerek, çevreye duyarlı teknolojik çözümler üretme becerisi kazanırlar.

"Teknoloji ve Sosyal Bilimler" öğrenme alanı, çevre eğitimi destekleyen unsurları içerir. Teknolojinin toplumsal etkilerini ve çevresel sonuçlarını anlamak, öğrencilere çevre sorunlarıyla ilgili daha bilinçli ve çözüm odaklı bir bakış açısı kazandırır. Çevre bilincinin artırılması, teknolojinin çevre dostu kullanımı ve çevreye yönelik olumsuz etkilerin azaltılması bu öğrenme alanı ile güçlü bir şekilde ilişkilidir.

4.2.2.1.6.1. 4.Sınıf

2024 Sosyal Bilgiler Öğretim Programında 4.Sınıf “Teknoloji ve Sosyal Bilimler” Öğrenme alanının amacı ile ilgili şu sözlere yer verilmektedir:

“Bu öğrenme alanında öğrencilerin; çevrim içi ortamları güvenli bir biçimde kullanabilmeleri için almaları gereken önlemlerin neler olduğunu belirleyerek çevrim içi ortamlarda güvenlik ve gizliliğe ilişkin farkındalık kazanmaları ve bilim insanlarının çocuklukları ile kendileri arasında bağ kurarak bilime ilişkin olumlu bir bakış açısı geliştirmeleri amaçlanmaktadır.”

(MEB, 2024, s. 33).

4. Sınıf “Teknoloji ve Sosyal Bilimler” öğrenme alanında içerik çerçevesi bakımından incelendiğinde;

- **Çevrim içi ortamda güvenlik kuralları:** Çevre eğitimi bağlamında, çevrim içi güvenlik kurallarına uyum, yalnızca bireylerin kişisel bilgilerini korumakla sınırlı kalmamalıdır. Aynı zamanda, öğrencilerin interneti bilinçli kullanarak çevreye dair doğru bilgileri edinmelerine, yanıltıcı ve yanlış bilgilere karşı dikkatli olmalarına yardımcı olmalıdır. Çevre eğitimi, çevrim içi ortamda güvenilir kaynaklardan bilgi edinmeyi, çevreyle ilgili dijital platformları ve kampanyaları desteklemeyi de içerir. Ayrıca, çevre sorunlarına yönelik farkındalık yaratırken, çevrim içi güvenlik kurallarına uymak, bireylerin güvenli şekilde çevre savunuculuğu yapmalarını sağlar.

- **Bilim insanların çocukluk hayatları:** Bilim insanların çocukluk dönemlerindeki merak ve keşfetme dürtüsü, çevre eğitimi açısından da değerlidir. Çocukların doğaya olan merakı, çevreyi keşfetme ve anlamlandırma süreçlerine yön verebilir. Çevre eğitimi, bu doğal merakın teşvik edilmesine olanak tanır ve çocukların çevresel fenomenleri anlama, deneyler yapma ve çevre sorunlarına çözümler geliştirme becerilerini destekler. Bilim insanların çocukluk dönemlerinde doğa ile kurdukları ilişkiler, onların çevre bilincinin gelişmesine katkı sağlayabilir. Bu da, gelecekte çevresel sorunlara yönelik çözümler üreten bilim insanların yetişmesine zemin hazırlayabilir.

4.2.2.1.6.2. 5.Sınıf

2024 Sosyal Bilgiler Öğretim Programında 5.Sınıf “Teknoloji ve Sosyal Bilimler” Öğrenme alanının amacı ile ilgili şu sözlere yer verilmektedir:

“Bu öğrenme alanında öğrencilere teknolojik ürünlerin bilinçli kullanımının önemi ile buluşlar ve teknolojik ürünlerin toplum hayatına etkilerine ilişkin becerilerin kazandırılması amaçlanmaktadır.”

(MEB, 2024, s. 61).

5. Sınıf “Teknoloji ve Sosyal Bilimler” öğrenme alanında içerik çerçevesi bakımından incelendiğinde;

- **Teknolojik ürünlerin bilinçli kullanımı:** Teknolojik ürünlerin bilinçli kullanımı, çevre eğitimi açısından büyük önem taşır. Çevre dostu teknolojilerin kullanımını teşvik etmek ve gereksiz enerji tüketimini azaltmak, çevre bilincinin bir parçasıdır. Bu, aynı zamanda elektronik atıkların azaltılması, sürdürülebilir dijital alışkanlıklar geliştirilmesi ve çevreye zarar veren teknolojik uygulamalardan kaçınılması anlamına gelir. Teknolojik ürünlerin kullanımında çevresel sürdürülebilirlik göz önünde bulundurularak, enerji verimli cihazların tercih edilmesi, geri dönüşüm ve e-atıkların uygun şekilde bertaraf edilmesi gibi davranışlar kazandırılabilir.
- **Teknolojik gelişmelerin toplum hayatına etkileri:** Teknolojik gelişmelerin toplum üzerindeki etkileri, çevresel boyutlarla da doğrudan ilişkilidir. Sanayi ve tarımdaki teknolojik yenilikler, enerji kaynaklarının kullanımını, üretim süreçlerini ve çevre üzerindeki baskıyı büyük ölçüde etkileyebilir. Örneğin, endüstriyel otomasyon çevresel kirliliği azaltabilecek yenilikler sunabilirken, aynı

zamanda enerji tüketimini artıran ve doğal kaynakları hızla tüketen süreçler de yaratabilir. Bu nedenle, teknolojinin çevre üzerindeki etkileri dikkate alınarak öğrencilerin çevre dostu teknolojileri teşvik etmesi, teknolojinin çevre sorunlarının çözümünde nasıl bir rol oynayabileceğini öğrenmeleri önemlidir. Ayrıca, teknolojik gelişmelerin olumsuz etkileri arasında çevre kirliliği, doğal kaynakların tükenmesi ve biyolojik çeşitliliğin azalması gibi konuların da yer aldığı unutulmamalıdır.

4.2.2.1.6.3. 6.Sınıf

2024 Sosyal Bilgiler Öğretim Programında 6.Sınıf “Teknoloji ve Sosyal Bilimler” Öğrenme alanının amacı ile ilgili şu sözlere yer verilmektedir:

“Bu öğrenme alanında öğrencilerin teknolojinin kültürel etkileşim ve değişime etkisindeki rolü, fikrî mülkiyet hakları ve bu haklara riayetin önemi konularında farkındalık kazanmaları amaçlanmaktadır.”

(MEB, 2024, s. 88).

6. Sınıf “Teknoloji ve Sosyal Bilimler” öğrenme alanında içerik çerçevesi bakımından incelendiğinde;

- **Ulaşım ve iletişim teknolojilerinin kültürel etkileşimdeki rolü:** Ulaşım teknolojilerinin gelişmesi, çevresel etkilere de yol açar. Hızlı ve etkili ulaşım yöntemleri, karbon ayak izini artırarak çevreye zarar verebilir. Bu nedenle, çevre eğitimi kapsamında öğrencilere sürdürülebilir ulaşım yöntemlerinin önemini vurgulanması gerekir. Örneğin, toplu taşıma, bisiklet ve elektrikli araçlar gibi çevre dostu ulaşım çözümleri, kültürel etkileşimi sağlarken çevreye daha az zarar verir. İletişim teknolojilerinin gelişimi ise çevre bilincinin yayılması açısından olumlu bir araç olabilir. Dijital platformlar üzerinden küresel çevre sorunları hakkında bilgi paylaşımı yapılabilir ve insanlar, çevre dostu uygulamaları yaygınlaştırabilir.

4.2.2.1.6.4. 7.Sınıf

2024 Sosyal Bilgiler Öğretim Programında 7.Sınıf “Teknoloji ve Sosyal Bilimler” Öğrenme alanının amacı ile ilgili şu sözlere yer verilmektedir:

“Bu öğrenme alanında öğrencilerin bilimsel ve teknolojik gelişmelerin günümüz ve gelecekte toplumsal hayata etkileri, sosyal bilimlerin çalışma alanları ve toplumsal

hayatta karşılaşılabilecek problemlere çözüm üretmeye yönelik bilinç düzeyleri ve becerilerinin geliştirilmesi amaçlanmaktadır.”

(MEB, 2024, s. 113).

7. Sınıf “Teknoloji ve Sosyal Bilimler” öğrenme alanında içerik çerçevesi bakımından incelendiğinde;

- **Bilimsel ve teknolojik gelişmelerin gelecekteki hayata etkisi:** Bilimsel ve teknolojik gelişmeler, çevre sorunlarına çözüm bulmada kritik bir role sahiptir. Yapay zeka ve biyoteknoloji gibi gelişmeler, çevresel sürdürülebilirlik için yenilikçi çözümler sunabilir. Örneğin, yapay zeka sayesinde doğal kaynakların verimli kullanımı sağlanabilir, biyoteknoloji ise çevre kirliliğini azaltacak biyolojik çözümler sunabilir. Ayrıca, uzay keşfi gibi alanlar, dünyanın sınırlı kaynaklarını daha iyi anlamamıza ve korumamıza yardımcı olabilir. Çevre eğitimi, öğrencilerin bu gelişmeleri değerlendirip, çevreye olan olumlu ve olumsuz etkilerini anlamalarına katkı sağlar.
- **Sosyal bilimlerin çalışma alanları:** Sosyal bilimlerin çalışma alanları, çevresel sürdürülebilirlik açısından oldukça değerlidir. Sosyoloji, psikoloji ve ekonomi gibi alanlar, bireylerin çevreye yönelik davranışlarını inceleyerek çevre bilincinin gelişmesine katkı sağlar. Sosyal bilimler, toplumsal yapıları analiz ederek çevresel sorunların sosyal boyutlarını da anlamaya yardımcı olur. Örneğin, çevresel eşitsizlikler ve kaynakların adil dağıtımı gibi konular, sosyal bilimlerin ilgilendiği alanlar olup, çevre eğitimi ile birlikte ele alınarak öğrencilerin bu sorunlara duyarlı bireyler olarak yetişmeleri sağlanabilir.
- **Toplumsal hayatta karşılaşılabilecek problemlere çözüm üretme:** Çevresel sürdürülebilirlik, toplumsal hayatta karşılaşılan önemli problemlerin başında gelmektedir. İklim değişikliği, kirlilik ve doğal kaynakların tükenmesi gibi sorunlar, sadece çevre bilimlerinin değil, sosyal bilimlerin de dikkatle ele alması gereken konular arasındadır. Interdisipliner bir yaklaşımla çevresel problemlere çözüm aramak, öğrencilere sadece doğrudan çevresel bilgi değil, aynı zamanda toplumsal ve ekonomik perspektiflerden de çevre sorunlarını değerlendirme becerisi kazandırır.

4.2.2.2. 2024 Sosyal bilgiler dersi öğretim programında yer alan öğrenme alanlarına ve çıktılara ait çevre ile ilişkili süreç bileşenleri

Sosyal Bilgiler Öğretim Programında yer alan kazanımlarda çevre eğitimi ve ilgili konulara yer verilmiştir. Bu bulgular sınıf düzeyi üzerinden öğrenme alanları ve kazanımlar aşağıda açıklanmıştır.

4.2.2.2.1. 4. Sınıf 2024 sosyal bilgiler dersi öğretim programında yer alan çevre ile ilgili öğrenme alanları ve çıktıları

2024 yılında güncellenen 4. sınıf Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programında yer alan çevre eğitimi ile ilgili öğrenme alanları ve çıktıları aşağıdaki tabloda belirtilmiştir (Tablo 4.5).

Tablo 4.5 4. Sınıf 2024 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programında yer alan çevre ile ilgili öğrenme alanları ve çıktıları (MEB, 2024)

Öğrenme Alanlarına Göre Çevre Eğitimi ile İlgili Çıktılar	Çıktı Sayısı	İlişkili Çıktı (Dolaylı veya Doğrudan)
Birlikte Yaşamak	3	2
1. Sosyal Bilgiler dersinin hayatına sunacağı katkıları yorumlayabilme		
2. Toplumsal birliği sürdürmeye yönelik fikir üretebilme		
Evimiz Dünya	3	3
1. Konum ve yön bulurken haritaları kullanabilme		
2. Yakın çevresinden hareketle doğa ve insan etkileşimini çözümleyebilme		
3. Afetlerin etkilerini azaltma konusunda yapılabileceklerle ilişkin oluşturduğu ürünü paylaşabilme		
Ortak Mirasımız	3	2
1. Geçmişten günümüze çocuk oyun ve oyuncaklarının değişimini karşılaştırabilme		
2. Yakın çevresindeki ortak kültürel miras öğelerini tanımanın önemini yorumlayabilme		

Tablo 4.5'in devamı.

Yaşayan Demokrasimiz	3	2
1. Cumhuriyetin ilanına giden yolda Mustafa Kemal Atatürk'ün ve Türk milletinin yaptığı fedakârlıkları yorumlayabilme		
2. Cumhuriyetin getirdiği değişimlerin hayatımıza katkılarını yorumlayabilme		
Hayatımızdaki Ekonomi	3	2
1. Doğal kaynakların tüketimi ile ilgili grafik yorumlayabilme		
2. Bir ürünün üretim, dağıtım ve tüketim süreçlerini çözümleyebilme		
Toplam	15	11

Tablo 4.5'te görüldüğü üzere 2024 Sosyal Bilgiler Öğretim Programı'nda 4. sınıfa ait olan toplam çıktı sayısı 15'dir. Bu öğrenme alanı, çevre eğitimi açısından değerlendirildiğinde, tüm çıktılarda çevre eğitimi ile ilgili dolaylı ya da doğrudan 11 içeriğe ulaşılmaktadır (Birlikte Yaşamak, Dünya Evimiz, Ortak mirasımız, Yaşayan Demokrasimiz, Hayatımızdaki Ekonomi ve Teknoloji ve Sosyal Bilimler). Çıktılar incelendiğinde “Evimiz Dünya” öğrenme alanında doğrudan çevre eğitimi ile ilgili bulgulara rastlanmaktadır (MEB, 2024).

Öğrenme alanları farklı konuları kapsar ve her alan, belirli sayıda çevre eğitimi ile ilişkili çıktılar içerir. Bu çıktılar, öğrencilerin çevre bilinci geliştirmelerine ve çevre konularında farkındalık kazanmalarına yardımcı olur.

4. sınıf “Birlikte Yaşamak” öğrenme alanında doğrudan çevre eğitimi ile ilgili olmasa da, toplumsal birliği sürdürmeye yönelik fikirler üretmek, çevre bilincini ve sürdürülebilir yaşam tarzlarını teşvik edebilir. Sosyal bilgiler dersinin genel katkıları, öğrencilerin çevre konularına da duyarlı olmalarını sağlar.

4. sınıf “Evimiz Dünya” öğrenme alanı doğrudan çevre eğitimi ile ilgilidir. Haritaların kullanımı, doğa ve insan etkileşimi ve afetlerin etkilerini azaltma konuları, çevre bilincinin gelişmesine önemli katkılar sağlar. Öğrencilerin çevreyi anlama ve koruma konularında bilinçlenmelerine yardımcı olur.

4. sınıf “Ortak Mirasımız” öğrenme alanı ortak mirasın tanınmasına ve korunmasına, çevre bilincinin geliştirilmesinde önemli bir etkidir. Kültürel mirasın korunması, aynı

zamanda doğal çevrenin korunması anlamına gelir. Dolayısıyla, çevre eğitimi ile dolaylı olarak ilişkilidir.

4. sınıf “Yaşayan Demokrasimiz” öğrenme alanında Demokrasi ve vatandaşlık bilincinin geliştirilmesinde, çevreyi koruma ve sürdürülebilirlik açısından önemli konularındandır. Vatandaşların çevresel sorunlara duyarlı olması ve çözüm üretmesi, demokratik bir toplumun gerekliliklerindendir. Bu nedenle, çevre eğitimi ile dolaylı olarak ilişkilidir.

4. sınıf “Hayatımızdaki Ekonomi” öğrenme alanı doğrudan çevre eğitimi ile ilişkilidir. Doğal kaynakların tüketimi ve ekonomik süreçlerin anlaşılması, sürdürülebilirlik ve çevre koruma konularında kritik öneme sahiptir.

Çevre eğitimi ile doğrudan ilişkili çıktılar genellikle "Evimiz Dünya" ve "Hayatımızdaki Ekonomi" öğrenme alanlarında yoğunlaşmıştır. Diğer öğrenme alanlarındaki çıktılar ise çevre eğitimi ile dolaylı olarak ilişkilidir. Bu, öğrencilerin hem doğrudan çevre bilgisi edinmelerini hem de genel yaşam becerileri ve toplumsal sorumluluklar çerçevesinde çevre bilinci kazanmalarını sağlar. Bu yapı, öğrencilerin kapsamlı bir çevre eğitimi almasına ve çevre konularına duyarlı bireyler olarak yetişmelerine yardımcı olur.

4.2.2.2.2. 5. Sınıf 2024 sosyal bilgiler dersi öğretim programında yer alan çevre ile ilgili öğrenme alanları ve çıktıları

2024 yılında güncellenen 5. sınıf Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programında yer alan çevre eğitimi ile ilgili öğrenme alanları ve çıktıları aşağıdaki tabloda belirtilmiştir (Tablo 4.6).

Tablo 4.6 5. Sınıf 2024 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programında yer alan çevre ile ilgili öğrenme alanları ve çıktıları (MEB, 2024)

Öğrenme Alanlarına Göre Çevre Eğitimi ile İlgili Çıktılar	Çıktı Sayısı	İlişkili Çıktı (Dolaylı veya Doğrudan)
Birlikte Yaşamak	3	2
1. Kültürel özelliklere saygı duyanın birlikte yaşayamaya etkisini yorumlayabilme		
2. Toplumsal birliği sürdürmeye yönelik yardımlaşma ve dayanışma faaliyetlerine katkı sağlayabilme		

Tablo 4.6'nın devamı

Evimiz Dünya	4	3
1. Yaşadığı ilin göreceli konum özelliklerini belirleyebilme		
2. Yaşadığı ilde doğal ve beşeri çevredeki değişimi neden ve sonuçlarıyla yorumlayabilme		
3. Yaşadığı ilde meydana gelebilecek afetlerin etkilerini azaltmaya yönelik farkındalık etkinlikleri düzenleyebilme		
Ortak Mirasımız	3	3
1. Yaşadığı ildeki ortak kültürel miras öğelerine ilişkin oluşturduğu ürünü paylaşabilme		
2. Anadolu'da ilk yerleşimleri kuran toplumların sosyal hayatlarına yönelik bakış açısı geliştirebilme		
3. Mezopotamya ve Anadolu medeniyetlerinin ortak kültürel mirasa katkılarını karşılaştırabilme		
Yaşayan Demokrasimiz	4	3
1. Toplum düzenine etkisi bakımından etkin vatandaş olmanın önemine yönelik çıkarımda bulunabilme		
2. Temel insan hak ve sorumluluklarının önemini sorgulayabilme		
3. Bir ihtiyaç halinde veya sorun karşısında başvuru yapılabilecek kurumlar hakkında bilgi toplayabilme		
Hayatımızdaki Ekonomi	3	3
1. Kaynakları verimli kullanmanın doğa ve insanlar üzerindeki etkisini yorumlayabilme		
2. İhtiyaç ve isteklerini karşılamak için gerekli bütçeyi planlayabilme		
3. Yaşadığı ildeki ekonomik faaliyetleri özetleyebilme		

Tablo 4.6'nın devamı.

Teknoloji ve Sosyal Bilgiler	2	2
1. Teknolojik gelişmelerin toplum hayatına etkilerini tartışabilme		
2. Teknolojik ürünlerin bilinçli kullanımının önemine ilişkin ürün oluşturabilme		
Toplam	19	16

Tablo 4.6'da görüldüğü üzere 2024 Sosyal Bilgiler Öğretim Programı'nda 4. sınıfa ait olan toplam çıktı sayısı 19'dir. Bu öğrenme alanı, çevre eğitimi açısından değerlendirildiğinde, tüm çıktılar çevre eğitimi ile ilgili dolaylı ya da doğrudan 16 içeriğe ulaşılmaktadır (Birlikte Yaşamak, Dünya Evimiz, Ortak mirasımız, Yaşayan Demokrasimiz, Hayatımızdaki Ekonomi ve Teknoloji ve Sosyal Bilimler). Çıktılar incelendiğinde “Evimiz Dünya”, öğrenme alanında doğrudan etkileşim bulunduğunu, “Hayatımızdaki Ekonomi” öğrenme alanında ise çevre eğitimi ile ilgili doğrudan yakın bulgulara rastlanmaktadır (MEB, 2024).

Öğrenme alanları, farklı konuları kapsar ve her alan belirli sayıda çevre eğitimi ile ilişkili çıktı içerir. Bu çıktılar, öğrencilerin çevre bilinci geliştirmelerine ve çevre konularında farkındalık kazanmalarına yardımcı olur.

5. sınıf “Birlikte Yaşamak” öğrenme alanında doğrudan çevre eğitimi ile ilgili olmasa da, kültürel saygı ve toplumsal dayanışma, sürdürülebilir yaşam tarzlarını teşvik edebilir. Öğrencilerin toplumsal farkındalıklarını artırarak dolaylı olarak çevre bilincine katkıda bulunur.

5. sınıf “Evimiz Dünya” öğrenme alanı doğrudan çevre eğitimi ile ilgilidir. Konum özelliklerinin belirlenmesi, çevresel değişimlerin neden ve sonuçlarının yorumlanması ve afetlerin etkilerini azaltmaya yönelik etkinlikler, çevre bilincinin gelişmesine katkı sağlar. Öğrenciler, yaşadıkları çevreyi daha iyi anlayarak koruma bilinci geliştirirler.

5. sınıf “Ortak Mirasımız” öğrenme alanı ortak kültürel mirasın tanınması ve korunması, çevre bilincinin bir parçasıdır. Kültürel mirasın korunması, doğal çevrenin korunması anlamına gelir. Öğrencilerin çevre ve kültürel miras arasındaki bağlantıyı anlamalarına yardımcı olur.

5. sınıf “Yaşayan Demokrasimiz” öğrenme alanı demokrasi ve vatandaşlık bilinci, çevre koruma ve sürdürülebilirlik konuları bakımından önemlidir. Etkin vatandaşlık ve insan hakları, çevre sorunlarına duyarlılık ve çözüm üretme konularında da büyük önem taşır. Çevre eğitimi ile dolaylı olarak ilişkilidir.

5. sınıf “Hayatımızdaki Ekonomi” öğrenme alanı doğrudan çevre eğitimi ile ilişkilidir. Kaynakların verimli kullanımı ve ekonomik faaliyetlerin anlaşılması, sürdürülebilirlik ve çevre koruma konularında kritiktir. Öğrenciler, doğal kaynakların kullanımını öğrenerek çevre bilinci geliştirirler.

5. sınıf “Teknoloji ve Sosyal Bilgiler” öğrenme alanı çevre eğitimi ile dolaylı olarak ilişkilidir. Teknolojik gelişmelerin toplum üzerindeki etkileri ve teknolojinin bilinçli kullanımı, çevre koruma ve sürdürülebilirlik konularında önemli bilgiler sağlar. Öğrenciler, teknoloji kullanımı üzerinden çevre bilinci geliştirebilirler.

Çevre eğitimi ile doğrudan ilişkili çıktılar genellikle "Evimiz Dünya" ve "Hayatımızdaki Ekonomi" öğrenme alanlarında yoğunlaşmıştır. Diğer öğrenme alanlarındaki çıktılar ise çevre eğitimi ile dolaylı olarak ilişkilidir. Bu yapı, öğrencilerin hem doğrudan çevre bilgisi edinmelerini hem de genel yaşam becerileri ve toplumsal sorumluluklar çerçevesinde çevre bilinci kazanmalarını sağlar. Bu, öğrencilerin kapsamlı bir çevre eğitimi almasına ve çevre konularına duyarlı bireyler olarak yetişmelerine yardımcı olur.

4.2.2.2.3. 6. Sınıf 2024 sosyal bilgiler dersi öğretim programında yer alan çevre ile ilgili öğrenme alanları ve çıktıları

2024 yılında güncellenen 6. sınıf Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programında yer alan çevre eğitimi ile ilgili öğrenme alanları ve çıktıları aşağıdaki tabloda belirtilmiştir (Tablo 4.7).

Tablo 4.7 6. Sınıf 2024 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programında yer alan çevre ile ilgili öğrenme alanları ve çıktıları (MEB, 2024)

Öğrenme Alanlarına Göre Çevre Eğitimi ile İlgili Çıktılar	Çıktı Sayısı	İlişkili Çıktı (Dolaylı veya Doğrudan)
Birlikte Yaşayalım	3	2
1. Dâhil olduğu grupların ve bu gruplardaki rollerinin zaman içerisinde değişebileceğine ilişkin çıkarım yapabilme		

Tablo 4.7'nin devamı.

2. Toplumsal hayatta karşılaşılan sorunlara yönelik çözüm önerilerini müzakere edebilme		
Evimiz Dünya	3	2
1. Ülkemizin, kıtaların ve okyanusların konum özelliklerini belirleyebilme		
2. Ülkemizin doğal ve beşerî çevre özellikleri arasındaki ilişkiyi çözümleyebilme		
Ortak Mirasımız	4	4
1. Türkistan'da kurulan ilk Türk devletlerinin medeniyetimize katkılarını sorgulayabilme		
2. VII-XIII. yüzyıllar arasında İslam medeniyetinin eğitim, bilim, hukuk, kültür, sanat ve mimari alanlarında insanlığın ortak mirasına katkılarına dair akıl yürütebilme		
3. İslamiyet'in kabulüyle Türklerin sosyal ve kültürel hayatlarında meydana gelen değişimi dönemin bakış açısıyla değerlendirebilme		
4. XI-XIII. yüzyıllar arasında meydana gelen siyasi faaliyetler ve askerî mücadelelerin Anadolu'nun Türkleşmesi ve İslamlaşmasına etkisini özetleyebilme		
Yaşayan Demokrasimiz	3	3
1. Yönetimin karar alma sürecini etkileyen unsurları çözümleyebilme		
2. Toplumsal düzenin sürdürülmesinde temel hak ve sorumlulukların önemini yorumlayabilme		
3. Vatandaşlık haklarının kullanımında dijitalleşme ve teknolojik gelişmelerin etkilerini sorgulayabilme		
Hayatımızdaki Ekonomi	3	2
1. Ülkemizin kaynakları ile ekonomik faaliyetler arasındaki ilişkiyi çözümleyebilme		

Tablo 4.7'nin devamı

2. Ekonomik faaliyetler ve meslekler arasındaki ilişki hakkında çıkarımda bulunabilme		
Teknoloji ve Sosyal Bilimler	2	2
1. Ulaşım ve iletişim teknolojilerindeki gelişmelerin kültürel etkileşimdeki rolünü yapılandırabilme		
2. Bir ürün veya fikrin telif ve patent süreçleriyle ilgili bilgi toplayabilme		
Toplam	18	15

Tablo 4.7’de görüldüğü üzere 2024 Sosyal Bilgiler Öğretim Programı’nda 4. sınıfa ait olan toplam çıktı sayısı 18’dir. Bu öğrenme alanı, çevre eğitimi açısından değerlendirildiğinde, tüm çıktılarda çevre eğitimi ile ilgili dolaylı ya da doğrudan 15 içeriğe ulaşılmaktadır (Birlikte Yaşamak, Dünya Evimiz, Ortak mirasımız, Yaşayan Demokrasimiz, Hayatımızdaki Ekonomi ve Teknoloji ve Sosyal Bilimler). Çıktılar incelendiğinde “Evimiz Dünya”, öğrenme alanında doğrudan etkileşim bulunduğunu, “Ortak Mirasımız”, “Yaşayan Demokrasimiz” öğrenme alanında ise çevre eğitimi ile ilgili doğrudana yakın bulgulara rastlanmaktadır (MEB, 2024).

Öğrenme alanları, farklı konuları kapsar ve her alan belirli sayıda çevre eğitimi ile ilişkili çıktı içerir. Bu çıktılar, öğrencilerin çevre bilinci geliştirmelerine ve çevre konularında farkındalık kazanmalarına yardımcı olur.

6. sınıf “Birlikte Yaşayalım” öğrenme alanı doğrudan çevre eğitimi ile ilgili olmasa da, toplumsal sorunlara çözüm önerileri getirmek, çevre sorunlarında çözüm üretebilmesini de içerebilir. Dolayısıyla, öğrenciler toplumsal farkındalıklarını artırarak dolaylı olarak çevre bilincine katkıda bulunabilirler.

6. sınıf “Evimiz Dünya” öğrenme alanı doğrudan çevre eğitimi ile ilgilidir. Konum özelliklerinin belirlenmesi ve doğal ve beşerî çevre özellikleri arasındaki ilişkinin çözümlemesi, çevre bilincinin gelişmesine katkı sağlar. Öğrenciler, çevreyi anlama ve koruma konularında bilinçlenirler.

6. sınıf “Ortak Mirasımız” öğrenme alanı ortak kültürel mirasın tanınmasında ve korunması, çevre bilincinin önemli bir parçasıdır. Kültürel mirasın korunması, doğal

çevrenin korunması anlamına gelir. Öğrencilerin çevre ve kültürel miras arasındaki bağlantıyı anlamalarına yardımcı olur.

6. sınıf “Yaşayan Demokrasimiz” öğrenme alanı demokrasi ve vatandaşlık bilinci geliştirilmesi, çevreyi koruma içgüdüsünün oturması ve sürdürülebilirlik konuları bakımından önemlidir. Etkin vatandaşlık ve insan hakları, çevre sorunlarına duyarlılık ve çözüm üretme konularında da önem taşır. Çevre eğitimi ile dolaylı olarak ilişkilidir.

6. sınıf “Hayatımızdaki Ekonomi” öğrenme alanı doğrudan çevre eğitimi ile ilişkilidir. Kaynakların verimli kullanımı ve ekonomik faaliyetlerin anlaşılması, sürdürülebilirlik ve çevre koruma konularında kritiktir. Öğrenciler, doğal kaynakların kullanımını öğrenerek çevre bilinci geliştirirler.

6. sınıf “Teknoloji ve Sosyal Bilimler” öğrenme alanı çevre eğitimi ile dolaylı olarak ilişkilidir. Teknolojik gelişmelerin toplum üzerindeki etkileri ve teknolojinin bilinçli kullanımı, çevre koruma ve sürdürülebilirlik konularında önemli bilgiler sağlar. Öğrenciler, teknoloji kullanımı üzerinden çevre bilinci geliştirebilirler.

Çevre eğitimi ile doğrudan ilişkili çıktılar genellikle "Evimiz Dünya" ve "Hayatımızdaki Ekonomi" öğrenme alanlarında yoğunlaşmıştır. Diğer öğrenme alanlarındaki çıktılar ise çevre eğitimi ile dolaylı olarak ilişkilidir. Bu yapı, öğrencilerin hem doğrudan çevre bilgisi edinmelerini hem de genel yaşam becerileri ve toplumsal sorumluluklar çerçevesinde çevre bilinci kazanmalarını sağlar. Bu, öğrencilerin kapsamlı bir çevre eğitimi almasına ve çevre konularına duyarlı bireyler olarak yetişmelerine yardımcı olur.

4.2.2.2.4. 7. Sınıf 2024 sosyal bilgiler dersi öğretim programında yer alan çevre ile ilgili öğrenme alanları ve çıktıları

2024 yılında güncellenen 7. sınıf Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programında yer alan çevre eğitimi ile ilgili öğrenme alanları ve çıktıları aşağıdaki tabloda belirtilmiştir (Tablo 4.8).

Tablo 4.8 7. Sınıf 2024 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programında yer alan çevre ile ilgili öğrenme alanları ve çıktıları (MEB, 2024)

Öğrenme Alanlarına Göre Çevre Eğitimi ile İlgili Çıktılar	Çıktı Sayısı	İlgili Çıktı (Dolaylı veya Doğrudan)
Birlikte Yaşamak	3	2

Tablo 4.8'in devamı.

1. Dâhil olduğu gruplarda ve sosyal hayatta etkili iletişimin önemini sorgulayabilme		
2. Türk toplumunun millî meseleler karşısında gösterdiği tutum ve davranışlara ilişkin çıkarım yapabilme		
Evimiz Dünya	2	2
1. Küreselleşmenin insan ve toplum hayatında meydana getirdiği değişimi yorumlayabilme		
2. Bölgesel ve küresel sorunların çözümünde ülkemizin rolünü özetleyebilme		
Ortak Mirasımız	3	2
1. Osmanlı Devleti'nin cihan devleti hâline gelmesini sağlayan politikaları sorgulayabilme		
2. Değişen dünya dengeleri karşısında Osmanlı Devleti'nin uyguladığı yenilikleri neden ve sonuçlarıyla yorumlayabilme		
Yaşayan Demokrasimiz	4	2
1. Ülkemizdeki demokrasinin gelişimini, demokrasinin temel ilkeleri açısından yorumlayabilme		
2. Demokrasinin uygulama sürecinde karşılaşılan sorunları özetleyebilme		
Hayatımızdaki Ekonomi	2	2
1. Millî kalkınma hamlelerini neden ve sonuçlarıyla yorumlayabilme		
2. Ekonomik gelişmişlik ile üretim, dağıtım ve tüketim döngüsü arasındaki ilişkiyi çözümleyebilme		
Teknoloji ve Sosyal Bilinler	3	2
1. Bilimsel ve teknolojik gelişmelerin gelecekteki toplum hayatına etkilerine ilişkin öngöründe bulunabilme		

Tablo 4.8'in devamı.

2. Toplumsal hayatta karşılaşılabileceği bir probleme yönelik bilimsel sorgulama yapabilme		
Toplam	17	12

Tablo 4.8'de görüldüğü üzere 2024 Sosyal Bilgiler Öğretim Programı'nda 4. sınıfa ait olan toplam çıktı sayısı 17'dir. Bu öğrenme alanı, çevre eğitimi açısından değerlendirildiğinde, tüm çıktılarda çevre eğitimi ile ilgili dolaylı ya da doğrudan 12 içeriğe ulaşılmaktadır (Birlikte Yaşamak, Dünya Evimiz, Ortak mirasımız, Yaşayan Demokrasimiz, Hayatımızdaki Ekonomi ve Teknoloji ve Sosyal Bilimler). Çıktılar incelendiğinde “Evimiz Dünya”, öğrenme alanında doğrudan etkileşim bulunduğunu, “Hayatımızdaki Ekonomi” öğrenme alanında ise çevre eğitimi ile ilgili doğrudan yakın bulgulara rastlanmaktadır (MEB, 2024).

Öğrenme alanlarına göre çıktılar, öğrencilerin çevre bilinci geliştirmelerine ve çevre ile ilgili konularda farkındalık kazanmalarına yönelik çeşitli bilgiler içermektedir. Bu çıktılar doğrudan veya dolaylı olarak çevre eğitimi ile ilişkilidir.

7. sınıf “Birlikte Yaşamak” öğrenme alanı doğrudan çevre eğitimi ile ilgili olmasa da, etkili iletişim ve millî meseleler karşısında tutum ve davranışları anlamak, çevre sorunlarına yönelik toplumsal bilinci artırabilir. Dolayısıyla, çevre konularına dolaylı olarak katkı sağlayabilirler.

7. sınıf “Evimiz Dünya” öğrenme alanı doğrudan çevre eğitimi ile ilgilidir. Küreselleşmenin ve bölgesel/küresel sorunların çözümünde ülkenin rolünü anlamak, çevre bilincini artırır. Öğrenciler, küresel çevre sorunlarını anlamakta ve çözüm üretmekte daha bilinçli hale gelirler.

7. sınıf “Ortak Mirasımız” öğrenme alanı ortak mirasın anlaşılması ve korunması, çevre bilincinin bir parçasıdır. Bu kazanımlar, tarihi ve kültürel bağlamda çevre bilincini artırabilir. Öğrenciler, geçmişteki politikaları ve yenilikleri öğrenerek çevre koruma stratejilerini daha iyi anlayabilirler.

7. sınıf “Yaşayan Demokrasimiz” öğrenme alanı demokrasi ve vatandaşlık bilinci, çevre koruma ve sürdürülebilirlik konularının açısından önemlidir. Etkin vatandaşlık ve insan

hakları, çevre sorunlarına duyarlılık ve çözüm üretme konularında da önem taşır. Çevre eğitimi ile dolaylı olarak ilişkilidir.

7. sınıf “Hayatımızdaki Ekonomi” öğrenme alanı doğrudan çevre eğitimi ile ilişkilidir. Millî kalkınma hamlelerinin ve ekonomik faaliyetlerin anlaşılması, sürdürülebilirlik ve çevre koruma konularında kritiktir. Öğrenciler, ekonomik kalkınmanın çevresel etkilerini öğrenerek çevre bilinci geliştirirler.

7. sınıf “Teknoloji ve Sosyal Bilimler” öğrenme alanı çevre eğitimi ile dolaylı olarak ilişkilidir. Bilimsel ve teknolojik gelişmelerin toplum üzerindeki etkileri ve bilimsel sorgulama, çevre koruma ve sürdürülebilirlik konularında önemli bilgiler sağlar. Öğrenciler, teknoloji kullanımı üzerinden çevre bilinci geliştirebilirler.

Çevre eğitimi ile doğrudan ilişkili çıktılar genellikle "Evimiz Dünya" ve "Hayatımızdaki Ekonomi" öğrenme alanlarında yoğunlaşmıştır. Diğer öğrenme alanlarındaki çıktılar ise çevre eğitimi ile dolaylı olarak ilişkilidir. Bu yapı, öğrencilerin hem doğrudan çevre bilgisi edinmelerini hem de genel yaşam becerileri ve toplumsal sorumluluklar çerçevesinde çevre bilinci kazanmalarını sağlar. Bu, öğrencilerin kapsamlı bir çevre eğitimi almasına ve çevre konularına duyarlı bireyler olarak yetişmelerine yardımcı olur.

4.2.2.3. 2024 Sosyal bilgiler dersi öğretim programına ait alan becerileri ve kavramsal becerilerde çevre eğitime ilişkin bulgular

Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı, çevre eğitiminin kazandırılmasını destekleyen beceriler doğrudan ve dolaylı olarak ele alınmıştır. Programda yer alan ve kavramsal beceriler, öğrencilerin çevre bilincini artırmayı ve çevre sorunlarına duyarlı bireyler olarak yetişmelerini sağlamayı amaçlar.

- **Alan Becerileri**

Alan becerileri, öğrencilerin sosyal bilgileri anlamalarına ve uygulamalarına yardımcı olan becerilerdir. Bu bağlamda çevre eğitimi ile ilişkili olan alan becerileri şunlardır:

Gözlem becerisi: Öğrenciler, çevrelerindeki doğal ve beşerî unsurları gözlemleyerek, çevre bilincini geliştirme fırsatı bulurlar. Bu beceri, doğal olayları ve çevresel değişimleri anlamalarına yardımcı olur.

Araştırma becerisi: Öğrenciler, çevresel sorunları araştırarak bilgi toplama, veri analizi yapma ve çözüm önerileri geliştirme yeteneklerini geliştirirler. Bu, bilimsel düşünme süreçlerini destekler.

İletişim becerisi: Çevre konularında etkili iletişim kurma becerisi, öğrencilere çevre sorunlarını tartışma ve toplumsal duyarlılığı artırma konusunda yardımcı olur.

Problem çözme becerisi: Çevresel sorunlarla karşılaştıklarında, öğrenciler bu sorunlara çözüm bulma yeteneklerini geliştirir. Bu beceri, analitik düşünme ve yaratıcı çözümler geliştirme becerilerini içerir.

- **Kavramsal Beceriler**

Kavramsal beceriler, öğrencilerin çevre eğitimi ile ilgili temel kavramları anlamalarına yardımcı olur. Bu beceriler, öğrencilerin çevre ile ilgili düşünme ve değerlendirme yeteneklerini güçlendirir:

Çevre bilinci: Öğrencilerin çevresel sorunları tanıma ve bu sorunların insan yaşamı üzerindeki etkilerini anlama yetenekleri geliştirilir. Bu bilinç, sürdürülebilirlik anlayışını destekler.

Sosyal sorumluluk: Öğrencilerin çevre koruma konusunda bireysel ve toplumsal sorumluluk almaları teşvik edilir. Bu, çevresel farkındalık ve aktif katılım ile ilişkilidir.

Küresel farkındalık: Öğrenciler, küresel çevre sorunlarının farkına vararak, bu sorunların çözümüne yönelik uluslararası iş birliğinin önemini kavrarlar. Bu kavramsal beceri, öğrencilerin uluslararası perspektif geliştirmelerine yardımcı olur.

Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı, çevre eğitimi açısından alan ve kavramsal becerileri bütünleşik bir şekilde ele alarak öğrencilerin çevresel bilincini artırmayı hedeflemektedir. Bu becerilerin kazandırılması, öğrencilerin çevre sorunlarına duyarlı bireyler olarak yetişmelerine katkı sağlamaktadır. Program, öğrencilerin sadece teorik bilgi edinmelerini değil, aynı zamanda pratik beceriler geliştirmelerini de desteklemektedir. Bu süreç, sürdürülebilir bir geleceğin inşa edilmesine yönelik önemli bir adım teşkil etmektedir.

4.3. Çevre Eğitiminin Sosyal Bilgiler İçindeki Rolüne İlişkin Öğretmen Görüşleri

- Sosyal bilgiler öğretmenlerine “**2018 ve 2024 Sosyal bilgiler öğretim programında çevre eğitimine ayrılan zaman ve içerik hakkında ne düşünüyorsunuz?**” sorusu sorulmuştur. Alınan cevaplar Tablo 4.9’da verilmiştir.

Tablo 4.9 Sosyal bilgiler öğretmenlerinin çevre eğitimine ayrılan zaman ve içerik hakkındaki görüşleri

Tema	Kod	2018 SBÖP		2024 SBÖP	
		f	%	f	%
Zaman	Yeterli	-	0	3	30
	Yetersiz	10	100	7	70
İçerik	Yeterli	-	0	3	30
	Yetersiz	10	100	7	70

Öğretmenlerden alınan cevapları analiz ettiğimizde;

2018 ve 2024 yılları arasındaki Sosyal Bilgiler Öğretim Programı'nda (SBÖP) çevre eğitimine ayrılan zaman ve içerik açısından önemli değişiklikler gözlemlenmektedir. 2018 yılında, çevre eğitimi için ayrılan zamanın ve içeriğin tamamı katılımcılar tarafından "yetersiz" olarak değerlendirilmiştir, bu da programın çevre eğitimi açısından oldukça eksik olduğunu göstermektedir. Ancak, 2024 yılına gelindiğinde, zaman ve içerik ile ilgili yapılan değerlendirmelerde katılımcıların %30'u zaman ve içeriğin yeterli olduğunu belirtmişlerdir. Bu durum, çevre eğitimi konusunda bir iyileşme sağlandığını ve öğretim programında bazı olumlu değişikliklerin gerçekleştirildiğini ortaya koymaktadır. Bununla birlikte, %70'lik kesimin hâlâ bu unsurları yetersiz bulması, programın geliştirilmesi gereken yönlerinin olduğuna işaret etmektedir. Genel olarak, 2024 yılı itibarıyla çevre eğitimine yönelik ayrılan zaman ve içerikte kısmi bir iyileşme yaşanmış

olsa da, daha etkili bir eğitim için ek önlemlerin alınması gerektiği anlaşılmaktadır. Görüşlerini aldığımız öğretmenlerimizden alınan cevaplar;

Ö6 (2018 SBÖP): “Çevre eğitime ayrılan zamanın yeterli olması önemlidir çünkü öğrencilerin çevreyle ilgili karmaşık konuları anlamaları, çevre sorunlarını analiz etmeleri ve çözüm yolları üretmeleri zaman alabilir. Ayrıca, çevre eğitime ayrılan içeriğin çeşitli olması gerekmektedir. Bu içerik, çevre sorunlarının nedenlerini, etkilerini, çözüm önerilerini ve sürdürülebilirlik prensiplerini kapsamalıdır. Öğrencilerin çevre bilincini geliştirmek için somut örnekler, etkileşimli aktiviteler ve saha çalışmaları gibi çeşitli öğrenme yöntemleri kullanılabilir. Fakat sosyal bilgiler öğretim programında çevre eğitime ayrılan zamanın ve içerik kısmını yeterli olmadığı kanısındayım”

Ö9 (2018 SBÖP): “Sosyal bilgiler dersi ilkökul ve ortaokul kapsamında gelecek nesillere daha bilgili, sorgulayıcı, kendini tanıyan, yaşadığı çevreye ve topluma yararlı bireyler yetiştirilmesi adına en önemli derslerimizden biridir. Sosyal bilgiler dersi kapsamında çevre eğitimi yeteri kadar önemli tutulmamıştır. Öğretim programında çevre eğitimi kapsamında öğretici düzeyde olduğunu düşünmüyorum. Zaman kısmında çok az yer verilmekle beraber içerik kısmında da yetersiz kaldığını görmekteyim.”

Ö1 (2024 SBÖP): “Sosyal Bilgiler dersi çevre bilinci kazandırma açısından önemli bir derstir. Bu bağlamda Sosyal Bilgiler öğretim programında yer alan çevre eğitime ayrılan zamanın ve içeriğinin yetersiz olduğunu- geliştirilebileceğini düşünüyorum. Günümüz dünyasında çevre sorunları gittikçe artarken içerik olarak çevre eğitime daha geniş yer verilebilir ve olası çevre sorunlarının tedbiri daha geniş ele alınabilir. Böylece daha bilinçli nesiller yetiştirilerek Sosyal Bilgiler dersi amaçlarında birine ulaşılabilir.”

Ö3 (2024 SBÖP): “2024 sosyal bilgiler öğretim programında özellikle ikinci öğrenme alanı evimiz dünyada çevre eğitimi ile ilgili önemli konulara değinilmiştir. Bu anlamda insanın doğal çevreden nasıl etkilendiği afetleri azaltabilmek için ne gibi önlemler aldığı vurgulanmıştır. Zaman ve içerik açısından yeterli olduğu söylenebilir.”

- Sosyal bilgiler öğretmenlerine “**2018 ve 2024 Sosyal bilgiler öğretim programında çevre eğitimi, öğrencilerin genel eğitim hedeflerine nasıl entegre ediliyor?**” sorusu sorulmuştur. Alınan cevaplar Tablo 4.10’da verilmiştir.

Tablo 4. 10 Sosyal bilgiler öğretmenlerine göre öğrencilerin eğitim hedeflerine çevre eğitimi entegrasyonu

2018 SBÖP		2024 SBÖP	
Görüşler	f	Görüşler	f
Ders Kitapları	7	Öğrenme Çıktıları	4
Aktif Katılım ve Uygulamalı Katılım	4	Değerler	3
Kazanım	2	Beceri Öğretimi	3
Disiplinler Arası İlişki	2	Sorumluluk Bilinci	3
Proje Tabanlı Öğrenme	2	Disiplinler Arası İlişkiler	2
Değerler Öğretimi	1	Öğretmen Etkisi	1
Görsel Araç-Gereçler	1		

Öğretmenlerden alınan cevapları analiz ettiğimizde;

2018 ve 2024 Sosyal Bilgiler Öğretim Programları (SBÖP), çevre eğitimi öğrencilerin genel eğitim hedeflerine entegre etme konusunda farklı stratejiler benimsemiştir. 2018 programında, çevre eğitimi büyük ölçüde ders kitapları aracılığıyla sunulmuş ve bu yöntem en sık belirtilen strateji olmuştur. Bunun yanı sıra, öğrencilerin aktif katılımı ve uygulamalı öğrenme yöntemlerine de vurgu yapılmış, çevre bilincinin kazanımı, disiplinler arası ilişkiler, proje tabanlı öğrenme ve değerler eğitimi gibi çeşitli yaklaşımlar kullanılmıştır. Ancak, bu yöntemlerin sınırlı sayıda görüşle ifade edildiğinden dolayı, entegrasyonun belirli alanlarda yoğunlaştığı görülmektedir.

2024 programı ise çevre eğitimi daha kapsamlı bir yaklaşımla ele almış ve öğrenme çıktılarının açık bir şekilde tanımlanmasına odaklanmıştır. Değerler, beceri gelişimi ve sorumluluk bilinci, programın önemli bileşenleri olarak öne çıkmış ve çevre eğitiminin

öğrencilerin genel eğitim hedefleriyle daha bütüncül bir şekilde ilişkilendirilmesini sağlamıştır. Ayrıca, 2018 öğretim programında da yer verilen disiplinler arası ilişkiler 2024 öğretim programında da yerini korurken, öğretmen etkisinin de bu sürece dahil edilmesi, öğretmenlerin çevre eğitimi konusundaki rolüne dikkat çekmektedir.

Genel olarak, 2024 programı, çevre eğitimini daha dengeli ve çeşitli yöntemlerle entegre ederek, öğrencilerin değer, beceri ve sorumluluk geliştirmelerine olanak tanımış ve böylece çevre bilincinin geniş kapsamlı bir eğitim hedefi haline getirilmesini sağlamıştır. 2018'e kıyasla, 2024 programı daha sistematik ve bütüncül bir yaklaşım sergileyerek çevre eğitimi alanında önemli iyileşmeler sunmaktadır. Görüşlerini aldığımız öğretmenlerimizden alınan cevaplar;

Ö1 (2018 SBÖP): *“Çevre eğitimi öğrencilerin genel eğitim hedeflerine ders kitapları ve kazanım yolu ile entegre ediliyor. Fakat yetersiz olduğunu düşünüyorum.”*

Ö6 (2018 SBÖP): *“Çevre eğitimi öğrencilerin genel öğrenmelerine sadece teorik olarak entegre ediliyor. Çevre eğitimi, öğrencilerin genel eğitim hedeflerine entegre edilirken birkaç farklı yaklaşım benimsenebilir: Çevre eğitimi, farklı disiplinlerin bir araya getirilmesiyle entegre edilebilir. Öğrencilerin aktif katılımını teşvik eden ve derinlemesine öğrenmeyi sağlayan proje tabanlı öğrenme yöntemleri, çevre eğitimine entegre edilebilir.”*

Ö8 (2024 SBÖP): *“2024 Öğretim programında çevre eğitimini öğrencilerin genel eğitim hedefleri ile bütünleştirerek çok boyutlu bir yaklaşım benimsemektedir. Programda öğrencilere çevre bilinci geliştirmeye yönelik uygulamalı projeler ve etkinlikler sunulmaktadır. Programda öğrencilere çevre ile ilgili sorunları eleştirel bir bakış açısıyla değerlendirme ve bu sorunlara çözüm önerileri geliştirme becerisi kazandırmak amaçlanmaktadır.”*

Ö10 (2024 SBÖP): *“Çevre konuları, sosyal bilgiler derslerinde tarih, coğrafya, ekonomi ve bilimle birleştirilerek disiplinler arası bir öğrenme süreci oluşturulmuştur. Bunun beraberinde Öğrencilerin çevre sorunlarını eleştirel bir bakış açısıyla değerlendirmeleri ve bu sorunlara çözüm önerileri geliştirmeleri hedeflenmek istenmiştir. Son olarak eklemek istediğim öğretmenlerin program ve çevre eğitimi konusundaki bilgilerini ve pedagojik yaklaşımlarını geliştirmek için çeşitli eğitim programları sunulmakta, bu sayede derslerin etkin bir şekilde işlenmesi desteklenmektedir.”*

- Sosyal bilgiler öğretmenlerine “**2018 ve 2024 Öğretim programında çevre eğitimi için belirlenmiş özel hedeflere ulaşmak için belirlenmiş stratejiler veya planlar var mı?**” sorusu sorulmuştur. Alınan cevaplar Tablo 4.11’de verilmiştir.

Tablo 4.11 Sosyal bilgiler öğretmenlerinin çevre eğitimi hedeflerine ulaşım strateji ve planları

2018 SBÖP		2024 SBÖP	
Görüşler	f	Görüşler	f
Saha Çalışmaları	6	Beceri Öğretimi	6
Müfredat	5	Değerler Öğretimi	6
Eğitim Materyalleri ve Kaynaklar	4	Disiplinler Arası Yaklaşım	5
Proje Tabanlı Öğrenme	4	Proje tabanlı öğrenme	4
Geri Dönüşüm (Kampanyalar ve Farkındalık Arttırma)	3	Uygulamalı öğretim	4
Değerler Öğretimi	1	Öğretmenin rehberliği	4
Beceriler ve Çevre Okuryazarlığı	1		

Öğretmenlerden alınan cevapları analiz ettiğimizde;

2018 ve 2024 Sosyal Bilgiler Öğretim Programları (SBÖP), çevre eğitimi için belirlenen özel hedeflere ulaşmak amacıyla çeşitli stratejiler ve planlar öngörmüştür. 2018 programında, saha çalışmaları, çevre eğitime yönelik en sık belirtilen strateji olarak öne çıkmıştır ve öğrencilerin doğrudan çevreyle etkileşim kurarak öğrenmelerini sağlamayı amaçlamıştır. Ayrıca, müfredat düzenlemeleri, eğitim materyalleri ve kaynakların

sağlanması gibi unsurlar, çevre eğitiminin daha etkin bir şekilde uygulanması için destekleyici stratejiler olarak kullanılmıştır. Proje tabanlı öğrenme, öğrencilerin çevre sorunlarına yönelik pratik çözümler geliştirmelerine olanak tanıyan bir diğer önemli yaklaşımdır. Geri dönüşüm kampanyaları ve farkındalık artırma etkinlikleri ile öğrencilerde çevre bilincinin oluşması hedeflenmiş, ayrıca değerler eğitimi ve çevre okuryazarlığı gibi daha az sıklıkla belirtilen stratejiler de programda yer almıştır.

2024 programında ise, çevre eğitimi hedeflerine ulaşmak için daha çeşitlendirilmiş ve sistematik bir yaklaşım benimsenmiştir. Beceri eğitimi ve değerler eğitimi, en sık kullanılan stratejiler olup, çevre eğitimi aracılığıyla öğrencilere çevreyle ilgili bilgi ve davranış becerilerinin kazandırılmasını hedeflemiştir. Disiplinler arası yaklaşım, çevre eğitimi diğer derslerle bütünleştirilerek öğrencilerin daha geniş bir perspektif kazanmalarına olanak tanımıştır. Ayrıca, proje tabanlı öğrenme ve uygulamalı öğretim yöntemleri, 2024 programında da önemli bir yer tutmuş ve öğrencilerin çevre konularında aktif bir şekilde yer almalarını teşvik etmiştir. Öğretmenin rehberliği ise, öğretmenlerin çevre eğitimi sürecinde daha aktif rol üstlenmesini sağlamış, bu da çevre eğitiminin daha etkin bir şekilde öğrencilere aktarılmasına yardımcı olmuştur. 2018 ve 2024 öğretim programlarında proje tabanlı öğrenme ve değerler eğitimi görüşleri her iki programda da karşımıza çıkmaktadır. Buda daha iyi bir çevre eğitimi verilmek üzere geliştirilmek istenen ve uygulanmaya çalışılan plan ve stratejilerin olduğu karşımıza çıkmaktadır.

Genel olarak, 2018'den 2024'e çevre eğitime yönelik stratejiler daha kapsamlı ve yapılandırılmış hale gelmiş olup, beceri ve değerler eğitimi, disiplinler arası yaklaşım ve öğretmen rehberliği gibi unsurlar çevre eğitiminin öğrencilerin genel eğitim hedeflerine daha etkili bir şekilde entegre edilmesini sağlamıştır. Bu değişim, çevre eğitiminin sadece bilgi aktarımı değil, aynı zamanda beceri ve değer geliştirme süreci olarak ele alınmasına katkıda bulunmuştur. Görüşlerini aldığımız öğretmenler adaylarımızdan alınan cevaplar;

Ö5 (2018 SBÖP): *“Öğretim programında çevre eğitimi ile alakalı belirlenmiş çok özel hedefler yoktur. Burada sadece çevre eğitimi ile alakalı ve sosyal bilgiler dersi ile alakalı bilgilendirmeler var bu bilgilendirmeler daha çok afetler üzerine yaşanan çevre felaketleri üzerine kurulu ama bunun dışında olumlu anlamda çevre eğitimi ile alakalı bir durum söz konusu değildir. Planlar olsa da bu planların çevre ile çok bir alakası olmadan sadece teori kısmında kaldığını görüyoruz.”*

Ö8 (2018 SBÖP): “Sosyal bilgiler öğretim programında çevre eğitimi ile ilgili strateji ve planlar mevcuttur. Çevre sorunlarını anlamaya, çözüm üretmeye yönelik kaynaklar mevcuttur. Bununla beraber programın uygulayışında, doğa etkinlikleri düzenleme, çevre projeleri yürütme gibi strateji ve planlar mevcuttur. Fakat planlar ve stratejiler olsa da bunların uygulanması konusunda eksiklikler ve öğrenciye çevre eğitimi anlatımı teorik kısımla sınırlı kalıyor.”

Ö2 (2024 SBÖP): “Disiplinler arasında etkileşimin yanı sıra doğal çevre unsurlarını tanımlarını sağlayan planlar mevcuttur. Harita okuryazarlığı, karar verme, çözümleme gibi destekleyici bir öğretim yoluna gidilmiştir. Öğrencilerin çevre ile ilgili bilgi toplamasını ve ulaştığı sonuçları çözümleyip karar alması hedeflenmiştir. Bunun yanı sıra aldığı kararları geçmişten günümüze değişimine yönelik yorumlarda bulunabilir.”

Ö6 (2024 SBÖP): “Müfredat öğrencilere çevreyi korumayı ve sürdürülebilirlik açısından teşvik etmeyi amaçlayan etkinlikler ve projeler içermektedir. Strateji açısından, müfredat disiplinler arası yaklaşım ile çeşitli sınıf seviyelerinde çevre eğitimi ile bütünleştirir. Çevre sorunları açısından problem çözme ve sorumluluk alma gibi temel becerilerin kazandırılmasını amaçlar.”

- Sosyal bilgiler öğretmenlerine “**Öğrencilere çevre bilinci kazandırmak için kullandığınız yöntem ve stratejiler nelerdir?**” sorusu sorulmuştur. Alınan cevaplar Tablo 4.12’de verilmiştir.

Tablo 4.12 Sosyal bilgiler öğretmenlerinin çevre bilinci kazandırma yöntemleri

Görüşler	f
Doğa Etkinlikleri	6
Gönüllülük Çalışmaları	5
Etkileşimli Ders	4
Rol Model Olma	1

Tablo 4.12'nin devamı

Proje Geliştirme (Proje Tabanlı Öğrenme)	1
Değerler Eğitimi	1
Güncel Olaylar ve Haberler	1

Öğretmenlerden alınan cevapları analiz ettiğimizde; Öğretmenlerden alınan yanıtlar, öğrencilerin çevre bilinci kazanmaları için çeşitli yöntem ve stratejilerin uygulandığını göstermektedir.

Öğretmenler, öğrencilerin çevre bilincini geliştirmek için çeşitli yöntemler ve stratejiler kullanmaktadır. Öğretmenlerden alınan geri bildirimler doğrultusunda, çevre eğitiminin etkin bir şekilde uygulanması için aşağıdaki yöntemler öne çıkmaktadır:

Öğretmenler, öğrencilerin çevre bilincini geliştirmek için doğa etkinliklerine büyük önem vermektedir. Doğa etkinlikleri, öğrencilerin doğrudan doğa ile etkileşime geçmelerini sağlar. Bu etkinlikler arasında doğa yürüyüşleri, park ziyaretleri, bitki yetiştirme ve çevre temizliği gibi faaliyetler yer alır. Bu tür etkinlikler, öğrencilerin doğayı daha yakından tanımalarına ve çevreye olan duyarlılıklarının artmasına yardımcı olur. Gönüllülük çalışmaları, öğrencilerin çevre bilincini geliştirmek için kullanılan bir diğer önemli yöntemdir. Öğrenciler, çevre ile ilgili projelerde gönüllü olarak çalışarak, çevre sorunlarına doğrudan katkıda bulunurlar. Bu tür çalışmalar, öğrencilere sorumluluk duygusu kazandırır ve çevreye yönelik olumlu davranışlar geliştirmelerini sağlar.

Etkileşimli dersler, çevre bilinci kazandırmada etkili bir yöntem olarak öne çıkmaktadır. Bu dersler, öğrencilerin aktif katılımını teşvik eder ve çevre konularını daha ilgi çekici hale getirir. Tartışmalar, grup çalışmaları, interaktif sunumlar ve deneyler gibi yöntemler, öğrencilerin çevre konularını daha iyi anlamalarına ve kavramalarına yardımcı olur. Öğretmenlerin rol model olarak davranması, öğrencilerin çevre bilinci kazanmalarında önemli bir faktördür. Öğretmenler, çevreye duyarlı davranışlar sergileyerek öğrencilere örnek olurlar. Bu, öğrencilerin çevreye karşı olumlu tutumlar geliştirmelerine ve bu tutumları günlük yaşamlarına uygulamalarına yardımcı olur.

Proje tabanlı öğrenme, öğrencilerin çevre sorunlarına yönelik projeler geliştirmelerini sağlar. Bu yöntem, öğrencilerin araştırma yapma, problem çözme ve yaratıcı düşünme becerilerini geliştirir. Proje geliştirme, öğrencilerin çevreye yönelik bilinçli ve sorumlu bireyler olarak yetişmelerine katkıda bulunur. Değerler eğitimi, öğrencilere çevreye karşı sorumluluk duygusu ve etik değerler kazandırmayı hedefler. Çevreye saygı, doğa sevgisi ve sürdürülebilirlik gibi değerler, bu eğitim kapsamında öğrencilere aşılanır. Bu, öğrencilerin çevreye duyarlı bireyler olarak yetişmelerine yardımcı olur.

Güncel olaylar ve haberler, öğrencilerin çevre bilinci kazanmalarında etkili bir araçtır. Öğretmenler, çevre ile ilgili güncel olayları ve haberleri derslerde tartışarak, öğrencilerin çevre sorunlarına yönelik farkındalıklarını artırır. Bu, öğrencilerin çevre konularına daha duyarlı hale gelmelerini sağlar. Bu çeşitli stratejiler, öğrencilerin çevreye duyarlı bireyler olarak yetişmelerine katkı sağlar ve çevresel konulara yönelik bilinçlerini artırır.

Öğretmenlerden alınan geri bildirimler, öğrencilerin çevre bilinci kazanmaları için çeşitli yöntem ve stratejilerin etkin bir şekilde kullanıldığını göstermektedir. Bu stratejiler, öğrencilerin çevreye duyarlı bireyler olarak yetişmelerine katkı sağlar ve çevresel konulara yönelik bilinçlerini artırır. Görüşlerini aldığımız öğretmenler adaylarımızdan alınan cevaplar;

Ö2: “Öncelikle öğrencilerime doğal çevreye karşı duyarlılık konusunda rol model olmaya çalışıyorum. Yalnızca ilgili kazanımların işlendiği derslerde değil farklı konu başlıklarında da çevremizi korumanın önemine, dünyanın sadece insanlara ait olmadığına değinerek diğer canlıları ve doğal kaynakları korumanın önemli olduğunu belirtmeye çalışıyorum. Örneğin Yeni Yurt Anadolu konusunu işlerken topraklarımızın ne kadar değerli olduğundan ülkemizin güzelliklerinden ve bu kaynakların korunması gerektiğinden bahsetmek bile öğrencilerin farkındalığı için bir adım olabilir. Öğrencilerin yerden çöp alıp çöp kutusuna atmalarını, ışıkları söndürmelerini tembih edip bu davranışları gördüğümde pekiştirmeye çalışıyorum. Bağlantı kurabildiğim konularda da öğrencilerimden günlük hayatta duyarlılık gösterdikleri konulardan örnekler vermelerini istiyorum. Okulumuzun bahçesine giren kedileri mama ile besliyoruz bunu yaparken hayvan sevgisine yönelik konuşmalar yapıyoruz. Kazanımların yıllık plana uygun olarak işlenmesi değer ve beceri eğitimi üzerine yoğunlaşmayı engelliyor bu yüzden çevre eğitimi konusunda daha somut etkinlikler yapmak ne yazık ki beni zorluyor.”

Ö5: “Çevre bilinci ile alakalı öğrencilere kazandıracağımız şeyler yaşadığımız felaketler: Dünyada ve ülkemizde yaşanan çevre felaketleri ve sıkıntıları öğrencilere akıllı tahta ile birlikte göstermeye çalışıyoruz. Çevre felaketlerinin insanları ve diğer canlıları nasıl etkilediğine dair örnekler sunuyoruz ve özellikle çevre felaketleri anlamında yaşadığımız zor durumlar örneğin 6 Şubat deprem sürecini öğrencilere anlatıyoruz depremin ne olduğunu, diğer çevre felaketlerinin ne olduğunu anlatıyoruz. Bunlarla alakalı yapılaması gereken önleyici faaliyetlerin neler olduğunu ifade ediyoruz.

- Sosyal bilgiler öğretmenlerine “Çevre konularını işlerken öğrencilerin ilgisini ve katılımını arttırmak için neler yapıyorsunuz?” sorusu sorulmuştur. Alınan cevaplar Tablo 4.13’te verilmiştir.

Tablo 4.13 Sosyal bilgiler öğretmenlerinin çevre konularında öğrenci ilgisini ve katılımını artırma uygulamaları

Görüşler	f
Gönüllülük Çalışmaları	5
Güncel Olaylar	4
Görsel ve Dijital Materyaller	3
Proje Tabanlı Öğrenme	2
Etkileşimli Ders	2
Doğa Etkinlikleri	2
Öğrenci Sunumları ve Proje Sergileri	1
Rol Model Olma	1

Öğretmenlerden alınan cevapları analiz ettiğimizde; Öğretmenlerden alınan yanıtlar, çevre konularını işlerken öğrencilerin ilgisini ve katılımını artırmak için çeşitli yöntem ve stratejilerin uygulandığını göstermektedir.

Öğretmenler, öğrencilerin çevre konularına olan ilgisini ve katılımını artırmak için çeşitli yöntemler ve stratejiler kullanmaktadır. Öğretmenlerden alınan geri bildirimler doğrultusunda, çevre eğitiminin etkin bir şekilde uygulanması için aşağıdaki yöntemler öne çıkmaktadır:

Öğretmenler, öğrencilerin çevre konularına olan ilgisini ve katılımını artırmak için gönüllülük çalışmalarını teşvik etmektedir. Bu çalışmalar, öğrencilerin çevre ile ilgili projelerde aktif rol alarak çevresel sorunlara doğrudan katkıda bulunmalarını sağlar. Gönüllülük faaliyetleri, öğrencilerin sorumluluk duygusunu geliştirir ve çevre bilincini artırır. Ayrıca, öğretmenler çevre konularını işlerken güncel olayları ve haberleri kullanarak öğrencilerin ilgisini çekmektedir. Güncel olayların tartışılması, öğrencilerin çevresel konuları daha yakından takip etmelerini ve bu konulara duyarlı hale gelmelerini sağlar. Güncel olayların derslerde ele alınması, konuların daha ilgi çekici ve anlamlı hale gelmesine yardımcı olur.

Görsel ve dijital materyaller, çevre konularını işlerken öğrencilerin dikkatini çekmek ve katılımını artırmak için etkili bir araçtır. Videolar, infografikler, animasyonlar ve interaktif sunumlar, çevre konularının daha anlaşılır ve ilgi çekici bir şekilde sunulmasını sağlar. Bu materyaller, öğrencilerin görsel öğrenme süreçlerini destekler ve konulara olan ilgilerini artırır. Proje tabanlı öğrenme, öğrencilerin çevre konularına yönelik projeler geliştirerek aktif katılımını sağlar. Bu yöntem, öğrencilerin araştırma yapma, problem çözme ve yaratıcı düşünme becerilerini geliştirir. Proje tabanlı öğrenme, öğrencilerin çevre bilincini artırır ve çevresel konulara yönelik duyarlılık kazanmalarına katkıda bulunur.

Etkileşimli dersler, öğrencilerin çevre konularına olan ilgisini ve katılımını artırmanın etkili bir yoludur. Tartışmalar, grup çalışmaları, interaktif sunumlar ve deneyler gibi yöntemler, öğrencilerin aktif katılımını teşvik eder ve çevre konularını daha ilgi çekici hale getirir. Bu tür dersler, öğrencilerin eleştirel düşünme becerilerini geliştirmelerine yardımcı olur. Doğa etkinlikleri, öğrencilerin çevre konularına olan ilgisini artırmak için kullanılan bir diğer önemli yöntemidir. Doğa yürüyüşleri, park ziyaretleri ve çevre temizliği gibi etkinlikler, öğrencilerin doğa ile doğrudan etkileşime geçmelerini sağlar.

Bu tür etkinlikler, öğrencilerin çevreye olan duyarlılıklarını artırır ve doğa sevgisi kazanmalarına yardımcı olur.

Öğrenci sunumları ve proje sergileri, öğrencilerin çevre konularına olan ilgisini ve katılımını artırmanın bir diğer yoludur. Öğrenciler, çevre ile ilgili projelerini ve çalışmalarını sınıf arkadaşlarına sunarak bilgi paylaşımında bulunurlar. Bu tür etkinlikler, öğrencilerin araştırma yapma ve sunum becerilerini geliştirmelerine olanak tanır. Öğretmenlerin rol model olarak davranması, öğrencilerin çevre konularına olan ilgisini artırmada önemli bir etkidir. Öğretmenler, çevreye duyarlı davranışlar sergileyerek öğrencilere örnek olurlar. Bu, öğrencilerin çevreye yönelik olumlu tutumlar geliştirmelerine ve bu tutumları günlük yaşamlarına uygulamalarına yardımcı olur.

Öğretmenlerden alınan geri bildirimler, öğrencilerin çevre konularına olan ilgisini ve katılımını artırmak için çeşitli yöntem ve stratejilerin etkin bir şekilde kullanıldığını göstermektedir. Bu stratejiler, öğrencilerin çevre bilincini geliştirmelerine ve çevresel konulara duyarlı bireyler olarak yetişmelerine katkı sağlar. Görüşlerini aldığımız öğretmenler adaylarımızdan alınan cevaplar;

Ö4: *“Uygulama kapsamında çalışmalar yapıyoruz. Uygulama alanında yaptığımız çalışmalar öğrencinin yaparak-yaşayarak öğrenmesini sağlıyoruz. Burada da öğrenci katılımı daha fazla oluyor. Bahçeye çıkıldığında bir çöpü kaldırdığında ya da bir fidan diktiğinde veya bir fidana su verdiğinde öğrenci otomatik olarak hem ilgisi hem katılımı artıyor.”*

Ö9: *“Bugün çevremiz için ne yaptınız sorusunu yöneltip derslere katılımlarını daha zevkli hale getiriyorum. Çevre eğitimi ile ilgili öğretici videolar seçerken öğrencilerin ilgisini çekebilecek görsel videolardan oluşturuyorum. Gün sonunda biriken çöplerinin ayrıştırarak çöp kutularına atmalarını bir oyun şeklinde öğretiyorum.”*

- Sosyal bilgiler öğretmenlerine **“Çevre eğitimiyle ilgili öğrenci başarısını değerlendirmek için kullandığınız ölçme ve değerlendirme araçları nelerdir?”** sorusu sorulmuştur. Alınan cevaplar Tablo 4.14’te verilmiştir.

Tablo 4.14 Sosyal bilgiler öğretmenlerinin çevre eğitimi için öğrenci başarı değerlendirme araçları

Görüşler	f
Klasik Sınavlar	9
Proje ve Sunumlar	6
Performans Gözlemi	5
Anket ve Geri Bildirim Formları	1

Öğretmenlerden alınan cevapları analiz ettiğimizde;

Öğretmenlerden alınan yanıtlar, çevre eğitimiyle ilgili öğrenci başarısını değerlendirmek için çeşitli ölçme ve değerlendirme araçlarının kullanıldığını göstermektedir.

Öğretmenler, çevre eğitimi konusundaki öğrenci başarısını değerlendirmek için çeşitli yöntemler ve araçlar kullanmaktadır. Öğretmenlerden alınan geri bildirimler doğrultusunda, bu yöntemlerin öğrenci başarısını kapsamlı bir şekilde değerlendirdiği görülmektedir:

Öğretmenler, öğrenci başarısını değerlendirmek için en yaygın olarak klasik sınavları kullanmaktadır. Klasik sınavlar, öğrencilerin çevre konularına ilişkin bilgi düzeylerini ölçmek için etkili bir yöntemdir. Bu sınavlar, öğrencilerin teorik bilgilerini ve kavramaları gereken temel çevre bilgilerini değerlendirmeye yöneliktir. Klasik sınavlar, öğrenci başarısını objektif bir şekilde ölçmek ve değerlendirmek için standart bir araçtır. Proje ve sunumlar, öğrencilerin çevre eğitimi konularındaki başarılarını değerlendirmek için kullanılan bir diğer önemli yöntemdir. Öğrenciler, çevre konularına yönelik projeler geliştirip sunarak, araştırma yapma, problem çözme ve yaratıcı düşünme becerilerini sergilerler. Bu değerlendirme yöntemi, öğrencilerin uygulamalı bilgi ve becerilerini ortaya koymalarını sağlar. Proje ve sunumlar, öğrencilerin çevre konularındaki derinlemesine anlayışlarını ve eleştirel düşünme yeteneklerini ölçer.

Performans gözlemi, öğretmenlerin öğrencilerin çevre eğitimi konularındaki etkinliklerini ve katılımlarını doğrudan gözlemleyerek değerlendirdikleri bir yöntemdir.

Bu yöntem, öğrencilerin ders içi ve dışı etkinliklerdeki performanslarını, davranışlarını ve uygulamalı becerilerini değerlendirmek için kullanılır. Performans gözlemi, öğrencilerin çevre bilincini ve sorumluluk duygusunu nasıl geliştirdiklerini ve uyguladıklarını görme fırsatı sağlar. Anket ve geri bildirim formları, öğrencilerin çevre eğitimi konularındaki algılarını, tutumlarını ve memnuniyetlerini ölçmek için kullanılır. Bu araçlar, öğrencilerin çevre konularına yönelik düşüncelerini ve geri bildirimlerini toplamak için kullanılır. Anketler ve geri bildirim formları, öğretmenlere öğrencilerin çevre eğitimi hakkındaki görüşlerini ve önerilerini anlamada yardımcı olur. Ayrıca, çevre eğitimi programlarının etkinliğini değerlendirmek için de önemli bir veri kaynağıdır.

Öğretmenlerden alınan geri bildirimler doğrultusunda, çevre eğitimiyle ilgili öğrenci başarısını değerlendirmek için çeşitli araçların kullanıldığı görülmektedir. Bu araçlar, öğrencilerin bilgi, beceri ve tutumlarını kapsamlı bir şekilde değerlendirmeye yönelik farklı yöntemler sunar. Öğretmenlerin, bu çeşitli değerlendirme araçlarını kullanarak, öğrencilerin çevre eğitimi konularındaki başarılarını ve gelişimlerini objektif bir şekilde ölçmeleri sağlanır. Görüşlerini aldığımız öğretmenler adaylarımızdan alınan cevaplar;

Ö5: “Çevre eğitimi ile ilgili öğrenci başarısını değerlendirmek için kullandığımız yöntem ya da kullandığımız ölçme ve değerlendirme tekniği çoktan seçmeli sorular. Yeni sistemin değişmesi ile beraber bu çoktan seçmeli soruları klasik açık uçlu sorular haline getirdik ve sadece çocukların çevre eğitimi ile alakalı neler edindiklerini bu açık uçlu sorularla belirliyoruz.”

Ö6: “Çevre eğitimiyle ilgili öğrenci başarısını değerlendirmek için çeşitli ölçme ve değerlendirme araçları kullanılabilir. Genellikle Geleneksel sınavlar ve quizler, öğrencilerin çevre konularındaki bilgi düzeylerini ölçmek için kullandığım ölçme ve değerlendirme aracıdır. Çoktan seçmeli sorular, kısa cevaplı sorular veya açık uçlu sorular içeren sınavlar öğrencilerin bilgi düzeylerini değerlendirmekteyim. Öğrencilerin belirli bir çevre konusuyla ilgili araştırma yapmaları ve projeler hazırlamaları istemekteyim. Sonrasında öğrenciler projelerini sınıfta sunmaktadırlar. Proje ve sunumlar, öğrencilerin araştırma, analiz, eleştirel düşünme ve iletişim becerilerini değerlendirmeye yardımcı olur.”

- Sosyal bilgiler öğretmenlerine “**2018 ve 2024 Öğretim programında çevre eğitimi ile ilgili gördüğünüz eksiklikler veya geliştirme ihtiyaçları var mı?**” sorusu sorulmuştur. Alınan cevaplar Tablo 4.15’te verilmiştir.

Tablo 4.15 Sosyal bilgiler öğretmenlerine göre çevre eğitimi konusundaki eksiklikler ve geliştirme ihtiyaçları

2018 SBÖP		2024 SBÖP	
Görüşler	f	Görüşler	f
Uygulamalı ve Deneyimsel Öğrenme Fırsatlarının Azlığı	7	Teorik ve Uygulamalı Öğretim Dengesizliği	7
Müfredat Yetersizliği	6	Çevre İle İlgili Kazanımların Yetersiz Olması	6
Öğretmen Eğitiminin Yetersizliği	3	Ders Saatlerinin Yetersizliği	3
Ders Saatlerinin Yetersizliği	1	Öğretmen Yeterliliği	2
Değerler Eğitimi	1	Güncel Çevre Konularına Az Yer Verilmesi	1
		Teknolojinin Çevre Konularına Entegre Edilmemesi	1
		Toplum ve Ailenin Çevre Bilinci Kazandırmada Yetersiz Olması	1

Öğretmenlerden alınan cevapları analiz ettiğimizde;

2018 ve 2024 Sosyal Bilgiler Öğretim Programlarında (SBÖP) çevre eğitimi ile ilgili bazı eksiklikler ve geliştirme ihtiyaçları bulunmaktadır. 2018 programında öne çıkan en büyük eksikliklerden biri, uygulamalı ve deneyimsel öğrenme fırsatlarının azlığıdır. Katılımcılar, çevre eğitimi alanında öğrencilerin pratik deneyimler edinmesini sağlayacak etkinliklerin yetersiz olduğunu vurgulamışlardır. Bunun yanında, müfredatın çevre eğitimi açısından yeterince kapsamlı olmadığı ve öğretmenlerin bu konudaki bilgi ve becerilerinin yetersiz olduğu da dile getirilmiştir. Ders saatlerinin yetersizliği ve değerler eğitiminin eksikliği, öğretim programının çevre eğitimi açısından önemli eksikliklerindendir.

2024 programı ise belirli yönlerden gelişim göstermiş olmakla birlikte, hala bazı eksiklikler barındırmaktadır. Katılımcılar, bu dönemde teorik bilginin fazla olmasından ve çevre ile ilgili kazanımların yeterince açık tanımlanmamış olmasından şikâyetçidir. Uygulamalı eğitimdeki eksiklikler, önceki dönemde olduğu gibi 2024 programında da dikkat çekmekte, bu da öğrencilerin çevre konularını deneyimleyerek öğrenme fırsatlarının sınırlı olduğunu göstermektedir. Ayrıca, ders saatlerinin yetersizliği, öğretmen yeterliliği ve güncel çevre konularının müfredata yeterince entegre edilmemesi gibi sorunlar da dile getirilmiştir. Teknolojinin çevre konularına entegrasyonunun zayıf olması ve toplum ile ailenin çevre bilinci kazandırmadaki eksiklikleri de önemli geliştirme alanları arasında yer almaktadır.

Genel olarak, 2018 programı uygulamalı öğrenme ve müfredatın genişletilmesi gibi alanlarda eksiklikler gösterirken, 2024 programı teorik ağırlığın azaltılması, uygulamalı eğitim fırsatlarının artırılması ve çevre eğitiminin daha güncel ve etkileşimli bir şekilde sunulması ihtiyacını ortaya koymaktadır. Her iki dönemde de öğretmen eğitimi ve ders saatlerinin artırılması, çevre eğitimi hedeflerine ulaşmada kritik öneme sahiptir. Görüşlerini aldığımız öğretmenler adaylarımızdan alınan cevaplar;

Ö3 (2018 SBÖP): *“Pratik uygulama eksikliği var. Müfredatta daha fazla gezi, doğa etkinliğine yer verilmeli, çevre eğitimi dersinin disiplinler arası bir şekilde işlenmesi gerekiyor. Güncel çevre sorunlarına değinmeli, işlenmeli öğretmenlere bu konuda seminer verilmeli ve desteklenmelidir.”*

Ö4 (2018 SBÖP): *“Çevre eğitiminde her yeri görme imkanları yoktur fakat yakın çevresinde en azından bir öğrencinin ilçesindeki ve ilindeki önemli yerleri, tarihi yerleri, doğal güzellikleri görebilecek yaparak-yaşayarak görebilecek bir gezi imkanlarının sağlanması gerekiyor. Bence bu çok önemli bir ihtiyaç. Öğrenci en azından kendi ilçesi ve ilini kesinlikle yaparak-yaşayarak gezi tekniği ile gezmesi ve görmesi gerekiyor. Hem katılımı arttıracaktır, öğrencinin istekli olmasını sağlayacak, yakın çevresinden itibaren çevreye olumlu katkılarda bulunacaktır.”*

Ö1 (2024 SBÖP): *“2024 öğretim programında çevre eğitimine önceki programa göre daha fazla yer verilmiştir fakat yine de bunun yetersiz olduğunu geliştirme ihtiyacının olduğunu düşünüyorum. Öğrencileri sürece katarak okul ve yaşam alanı çevresindeki sorunları tanıtabilecek sürenin verilmesi gerektiği kanaatindeyim. Teorik olarak öğrencilere verdiğimiz bilginin gerçek hayatta uygulanması için ders saati arttırılmalı ve*

öğrencilerle çevrede tespitler yapılarak proje geliştirmek için imkan tanınmalıdır. 2024 öğretim programı ve Sosyal Bilgiler ders saatinin bunun için yeterli olmadığını düşünüyorum.”

Ö7 (2024 SBÖP): “Geliştirilmesi gereken çok yönler var aslında eğitim programlarımızın ve müfredatımızın en büyük eksikliği uygulamalı çevre eğitiminin yetersizliğidir bana göre, bunun yani sıra teknoloji çağında olduğumuz düşünülürse 3D, 4D gibi teknolojilerin çevre eğitime katacağı yararı göz arda edemeyiz. Bunun beraberinde zaman yetersizliği ve en önemlisi de toplum ve aile çevre eğitiminde yetersiz kaldığını düşünüyorum.”

- Sosyal bilgiler öğretmenlerine “**Daha etkili bir çevre eğitimi için bu alanda iyileştirmeler yapmak amacıyla neler önerirsiniz?**” sorusu sorulmuştur. Alınan cevaplar Tablo 4.16’da verilmiştir.

Tablo 4.16 Sosyal bilgiler öğretmenlerine göre etkili çevre eğitimi için iyileştirme ve geliştirme önerileri

Görüşler	f
Uygulamalı ve Deneyimsel Öğrenme	10
Müfredat Geliştirilmesi	4
Kaynak ve Materyal Geliştirilmesi	4
Disiplinler Arası Yaklaşım	2
İş birlikleri	2
Çevre ile İlgili Öğrenci Kulüpleri	2
Teknoloji Kullanımı	1
Öğretmen Eğitimi	1

Öğretmenlerden alınan cevapları analiz ettiğimizde;

Öğretmenlerden alınan yanıtlar, daha etkili bir çevre eğitimi için çeşitli iyileştirme önerilerini kapsamaktadır. Bu öneriler, çevre eğitiminin kalitesini artırmak ve öğrencilerin çevre bilincini geliştirmek için farklı yaklaşımları içermektedir. Öğretmenler, çevre eğitiminin daha etkili olabilmesi için çeşitli iyileştirme önerileri sunmuştur. En çok vurgulanan iyileştirme, uygulamalı ve deneyimsel öğrenme fırsatlarının artırılmasıdır. Doğa gezileri, saha çalışmaları, laboratuvar deneyleri ve uygulamalı projeler gibi etkinlikler, öğrencilerin çevre konularını pratikte deneyimlemelerini sağlar. Bu tür etkinliklerin, öğrencilerin doğa ile doğrudan etkileşime geçerek çevre bilincini geliştirmelerine yardımcı olacağı düşünülmektedir.

Müfredatın, çevre eğitimi konularını daha kapsamlı ve detaylı bir şekilde ele alacak biçimde geliştirilmesi gerektiği belirtilmektedir. Öğretmenler, çevre eğitimi müfredatının güncellenmesi ve genişletilmesi ile çevresel konuların daha derinlemesine işlenmesini önermektedir. Ayrıca, çevre eğitiminin tüm seviyelerde ve derslerde daha fazla yer alması gerektiği vurgulanmaktadır.

Çevre eğitimi için kullanılabilecek kaynak ve materyallerin geliştirilmesi, öğretmenler tarafından önemli bir ihtiyaç olarak görülmektedir. Kitaplar, videolar, dijital içerikler ve interaktif materyaller gibi çeşitli kaynaklar, çevre eğitiminin daha etkili bir şekilde verilmesini sağlar. Öğrencilerin ilgisini çeken ve öğrenmelerini destekleyen materyallerin kullanılması, çevre eğitiminin kalitesini artırır.

Öğretmenler, çevre eğitiminin farklı disiplinlerle entegre edilmesi gerektiğini belirtmektedir. Disiplinler arası yaklaşım, çevre konularının fen bilimleri, sosyal bilimler, sanat ve diğer derslerle bağlantılı olarak ele alınmasını sağlar. Bu, öğrencilerin çevresel konuları farklı perspektiflerden anlamalarını ve daha bütüncül bir bakış açısı geliştirmelerini sağlar.

Okulların, çevre eğitimi konusunda yerel toplum, sivil toplum kuruluşları ve çevre kuruluşları ile iş birliği yapması önerilmektedir. Bu iş birlikleri, öğrencilerin çevre konularında daha fazla bilgi sahibi olmalarını ve çeşitli projelere katılmalarını sağlar. Ayrıca, dış kaynaklardan sağlanacak destek ve bilgi, çevre eğitiminin etkinliğini artırır.

Çevre bilincini geliştirmek amacıyla öğrenci kulüplerinin kurulması ve desteklenmesi önerilmektedir. Bu kulüpler, öğrencilerin çevre konularına yönelik ilgilerini artırır ve aktif katılım sağlar. Öğrenciler, kulüp faaliyetleri aracılığıyla çevre projelerine katılabilir, kampanyalar düzenleyebilir ve toplumsal farkındalık yaratabilir.

Teknolojinin çevre eğitimi sürecine entegre edilmesi gerektiği belirtilmektedir. Dijital araçlar, online platformlar ve interaktif uygulamalar, çevre eğitiminin daha etkili ve ilgi çekici bir şekilde verilmesini sağlar. Öğrenciler, teknolojiyi kullanarak çevre konularını araştırabilir, sanal turlar yapabilir ve çevre sorunlarına yönelik çözümler geliştirebilir.

Öğretmenlerin çevre eğitimi konusunda daha donanımlı hale gelmeleri için özel eğitim programlarına ihtiyaç olduğu vurgulanmaktadır. Öğretmenlerin sürekli mesleki gelişim ve çevre eğitimi konularında eğitim alması, öğrencilere daha kaliteli ve güncel bilgi aktarılmasını sağlar. Ayrıca, öğretmenlerin çevre eğitimi konusunda motivasyonlarını artırır ve eğitim sürecine daha fazla katkıda bulunmalarını sağlar.

Öğretmenlerden alınan geri bildirimler doğrultusunda, çevre eğitiminin daha etkili bir şekilde verilmesi için çeşitli iyileştirme önerileri sunulmuştur. Bu öneriler, öğrencilerin çevre bilincini artırmak, çevresel konuları daha iyi anlamalarını sağlamak ve çevreye duyarlı bireyler olarak yetişmelerine katkıda bulunmak amacıyla uygulanabilir. Görüşlerini aldığımız öğretmenler adaylarımızdan alınan cevaplar;

Ö1: *“Daha etkili bir çevre eğitimi için öncelikle çevre konusu ile ilgili her kademedeki kazanım sayısının artmasını ve her yıl en az bir defa çevre temizliği, ağaç dikme, çevre tanıtımı adında yapılabilecek etkinliklerin zorunlu olması gerektiğini düşünüyorum. Okullarda açılacak kulüplerde de çevre ile ilgili kulüp sayısı çoğaltılabilir. Milli eğitim bakanlığının öğrenciler için birer fidan göndererek onu yetiştirmesi ve zaman içinde gelişimi konusunda geri bildirim göndermesi istenebilir.”*

Ö5: *“Öğrencilerin dünyayı dolaşmaları ve öğrencilerin yaşadıkları çevreyi dolaşmaları ve bunu bizzat gözlemlemeleri yani çevrenin kendisi ile iç içe olmadan sadece sınıf içerisinde vereceğimiz eğitimle çok ileri yerlere gidebileceğimizi düşünmüyorum. Bunun için öğrencinin o toprağa adım atması lazım, öğrencinin o havayı soluması lazım, öğrencinin o suyu içmesi ve kullanması lazım, öğrencinin temiz havanın eksikliğini çekmesi lazım, temiz toprağın kirlenmesi sonucunda temiz toprağa hasret kalması lazım, temiz suya hasret kalması lazım ki bu durumu daha iyi anlayabilsin. Bunu da nasıl gösterebiliriz yaşanan çevre felaketlerini öğrencilere direk gözlemlerle terek bunlara ulaşabiliriz.”*

5. TARTIŞMA, SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu başlık altında bulgular kısmından hareketle ulaşılan sonuçlar, tartışma ve bu unsurlara bağlı olarak oluşturulan önerilere yer verilmiştir.

5.1. Tartışma ve Sonuç

Sosyal bilgiler toplumun temel taşlarının oluşturma yönünde ilköğretim sürecinde başlayan önemli derslerimizden biridir. Toplumun refah içinde yaşayışını sağlamak için ilköğretim başlayıp süreçler içinde öğrencilere aktarılan sosyal bilgiler dersi birçok alanda öğrencilerin gelişimini sağlamaktadır bunlardan en önemli olanı da çevre bilincidir. Çevresini tanıyan ve çevresine sahip çıkan bireylerin yetiştirilmesi adına çevre eğitiminin önemi çok büyüktür. Tarih boyunca süre gelen insanoğlu yaşantısından itibaren çevre en önemli unsurlardan biridir. Yaşantımızın tümü çevrede gerçekleşmektedir. Yaşadığımız evler, oturduğumuz parklar vs. çevre unsurlarından birkaçıdır. Evimizin bahçesi, okulumuzun bahçesi, oturduğumuz sıralar, yürüdüğümüz yollar hepsi çevre unsurlarına örnektir. Çevre insan nüfusunun artışı ile birlikte tahrip edilmeye zarar görmeye başlamıştır. Bunun beraberinde çevre kavramı ve çevre eğitimi önemi artmaya ve okullarda öğretim sürecine girmeye başlamıştır. Okullarda eğitim olarak toplumsal kurallara uyulması gereken durumların başında çevre eğitimi yer almaktadır. Çevre eğitimi dünya nüfusunun artması ile birlikte önemini daha çok hissettirmiştir.

Çevre düzeninin bozulmasıyla birlikte, ülkeler bu sorun karşısında sorumluluk alarak harekete geçmiştir. Bu kapsamda, okullarda çevre bilincini artırmak amacıyla çevre eğitimi programlarını uygulamaya koymuş ve öğrencilerin doğaya karşı duyarlılık kazanmalarını sağlamayı hedeflemişlerdir. Bununla birlikte çözüm üretmek amacı ile uluslararası bildirgeler ve toplantılar düzenlenmiştir. Bunun beraberinde çevre eğitimi önemli bir hal almaya ve gerekli uygulamalar alınarak korunması amaçlanmıştır. Okullarda okutulan çevre eğitiminin kaliteli ve kalıcı olması adına öğretmenlerin çevre eğitimi konusunda gerekli bilince ve donanıma sahip olması gerekmektedir. Ülkeler gerekli adımları atarken öncelik olarak çevre eğitimi konusunda okullarda okutulan derslere çevre eğitimi entegre etmişlerdir. Müfredat oluşumunda ve öğretim programlarında çevre eğitime zaman ayrılmış fakat anadal olarak değil yandal olarak

öğretilmiştir. Çevre eğitimi ülkemizde seçmeli ders olarak okutulduğunu ya da yandal olarak öğretim programlarının içerisinde yer aldığını görmekteyiz.

2018 Sosyal bilgiler dersi öğretim programını incelediğimizde çevre eğitimi ile ilgili özel amaçlara ulaşıldığını görmekteyiz. Doğal çevreyi ve yaşadığı çevreyi algılayıp sürdürülebilir çevre anlayışına sahip olmalarını özel amaçların hedeflerin biri olarak görebiliriz. 2018 programı öğrencilere temel beceri ve temel değerler ile gelecek hedeflerini gerçekleştirmek adına bireyin toplumsal ve kişisel gelişimlere destekleyici ahlaki ve etik hedeflerdir. 2018 programı incelendiğinde çevre eğitimi ile ilgili doğrudan destekleyici öğrenme alanları ve kazanımların mevcut olduğunu söyleyebiliriz. “İnsanlar, Yerler ve Çevreler” öğrenme alanı çevre eğitimi destekleyici kazanımların içerdiğini, diğer öğrenme alanlarına oranla çevre eğitimi açısından doğrudan kazanımlara daha fazla sahip olduğunu söyleyebiliriz. 4. ve 5. sınıf sosyal bilgiler derslerinde “İnsanlar, Yerler ve Çevreler” öğrenme alanı kazanım ve ders saati bakımından diğer öğrenme alanlarına oranla daha fazla öğrencilere entegre edildiği ve çevre eğitimi açısından doğrudan kazanımlara sahip olmasından dolayı öğrencilerin çevre bilinci kazanmasında en etkin öğrenme alanı olduğunu söyleyebiliriz. 6. ve 7. sınıf “İnsanlar, yerler ve çevreler” öğrenme alanının kazanım ve ders saatlerinde azalma olduğunu sonucuna ulaşılmıştır.

2018 sosyal bilgiler dersi öğretim programının içerik çerçevesi açısından incelendiğinde, çevre eğitimi üç ana başlık altında ele alınmıştır. Öğrenme alanları bunlardan biridir, öğrencilere çevre bilinci kazandırmak ve çevre sorunlarına ilişkin derinlemesine anlayış geliştirmelerine olanak sağlamaktadır. İkinci ana başlığımızda kazanımlar; öğrencilerin çevre konularında bilgi sahibi olmalarını, çevre sorunlarını anlama ve çözme yeteneklerini geliştirmelerini amaçlar. Son ana başlığımız ise temel beceriler ve değerler olarak karşımıza çıkıyor, öğrencilere çevreye duyarlı olma, doğal kaynakları koruma, sürdürülebilirlik bilinci gibi değerlerin kazandırılması hedeflenmektedir.

2018 sosyal bilgiler dersi öğretim programının öğrenme alanlarında çevre eğitimi ile ilgili doğrudan veya dolaylı öğretimin mevcut olduğunu söyleyebiliriz. Öğrenme alanlarını incelediğimizde “Kültürel Miras, Bilim, Teknoloji ve Toplum, Üretim, Dağıtım ve Tüketim, Etkin Vatandaşlık, Küresel Bağlantılar” öğrenme alanlarında çevre eğitimi ile ilgili dolaylı kazanımların mevcut olduğu sonucuna varılmıştır. “İnsanlar, Yerler ve Çevreler” öğrenme alanında çevre eğitimi ile ilgili doğrudan kazanımlara ulaşılmıştır. Kazanım ve içerik bakımından 2018 programında çevre eğitimi sadece bir öğrenme alanında toplandığını ve çevre bilincinin kazandırılmaya çalışıldığını söyleyebiliriz.

2018 programını sınıfsal düzeyde öğrenme alanlarına ait kazanımları çevre eğitimi açısından incelediğimizde kazanım sayısı ve ilişkili kazanımların “İnsanlar, Yerler ve Çevreler” öğrenme alanından daha fazla olduğunu görüyoruz. 5. sınıf sosyal bilgiler dersi öğretim programında çevre eğitimi ile ilgili ilişkili kazanımların daha fazla olduğunu görmekteyiz (9 kazanım). “İnsanlar, Yerler ve Çevreler” öğrenme alanında ilişkili kazanımın daha fazla olduğu karşımıza çıkmaktadır (5 kazanım). Sınıfsal düzeyde bakıldığında 4. sınıf öğrenme alanlarının çevre ile ilgili ilişkili kazanımları (7 kazanım) incelediğimizde en fazla “İnsanlar, Yerler ve Çevreler” öğrenme alanında mevcut olduğunu görmekteyiz (4 kazanım). 6 sınıf sosyal bilgiler dersi öğretim programında çevre ile ilgili ilişkili kazanımların sayısının azaldığını görmekteyiz (5 kazanım) incelediğimiz zaman “İnsanlar, Yerler ve Çevreler” öğrenme alanı en fazla ilişkili kazanıma sahip olduğunu görüyoruz (4 kazanım). Son olarak 7. sınıf sosyal bilgiler öğretim programını incelediğimizde ilişkili kazanımların azaldığını ve çevre eğitimine verilen önemin düştüğünü söyleye biliriz (3 kazanım). Bunlar eşit bir şekilde “İnsanlar, Yerler ve Çevreler, Üretim, Dağıtım ve Tüketim, Küresel Bağlantılar” öğrenme alanlarında mevcut olduğu sonucuna ulaşılmıştır. 2018 programını çevre eğitimi açısından incelediğimizde “İnsanlar, Yerler ve Çevreler” öğrenme alanının çevre eğitimi açısından önemli olduğunu ve ilişkili kazanım sayısal oranının diğer öğrenme alanlarına göre daha fazla olduğunu sonucuna ulaşılmıştır.

2018 sosyal bilgiler dersi öğretim programında çevre ile ilgili temel beceriler ve temel değerlerin öğrencilerin becerilerine etkileri bakımından incelendiğinde doğrudan ve dolaylı destekleyen beceriler olarak karşımıza çıkmaktadır. Çevre okuryazarlığı çevre eğitimini doğrudan destekleyen beceri olarak görülmektedir. Çevre okuryazarlığı; öğrencilere çevresel konuları anlama, çevre sorunlarını tanıma ve çevreyle ilgili bilgiye erişme yeteneği kazandırır. Öğrencilerin çevreyle ilgili kavramları anlamalarını ve çevresel bilgiyi doğru bir şekilde değerlendirmelerini sağlar. Çevre eğitimini dolaylı destekleyen beceriler ise harita okuryazarlığı; öğrencilere haritaları anlama ve kullanma becerisi kazandırarak, çevresel unsurların harita üzerinde nasıl temsil edildiğini anlamalarına yardımcı olur, ikinci olarak mekânı algılama becerisi; öğrencilerin çevrelerini algılayarak, çevresel unsurların yerlerini ve ilişkilerini anlamalarını sağlar. Son olarak konum alanı becerisi, öğrencilere, çevresel unsurların konumlarını ve bu konumların çevresel etkilerini analiz etme yeteneği kazandırır. 2018 öğretim programının öğrencilere çevre eğitimi ile ilgili öğrencilere çevreye duyarlı olma, çevre sorunlarını

anlama ve çözüm üretme gibi beceriler kazandırılması amaçlanmaktadır. Bu sayede, öğrenciler sadece bilgi sahibi olmakla kalmaz, aynı zamanda çevre konularında sorumlu ve etkili bireyler olmaya teşvik edilirler.

2024 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programını öğrenme alanları ve içerik çerçevesi açısından incelediğimizde çevre eğitiminin doğrudan veya dolaylı yollarla öğrenciye aktarıldığını görmekteyiz. Programda yer alan çevre konularının, her sınıf düzeyinde öğrenme alanları ve öğrenme çıktıları açısından değişkenlik gösterdiği, çevre eğitimiyle ilgili doğrudan veya dolaylı kazanımlar içerdiği söylenebilir. Öğrenme alanlarını incelediğimizde, 'Birlikte Yaşamak', 'Ortak Mirasımız', 'Yaşayan Demokrasimiz', 'Hayatımızdaki Ekonomi' ve 'Teknoloji ve Sosyal Bilimler' öğrenme alanlarında, tüm sınıf düzeylerinde dolaylı bir şekilde çevre eğitimi konularına değinildiğini; 'Evimiz Dünya' öğrenme alanında ise tüm sınıf düzeylerinde çevre eğitimi konusunun doğrudan ele alındığını görmekteyiz.

Ülkemizde çevre eğitimi incelediğimiz zaman en önemli öğretim alanı olarak sosyal bilgiler dersini söylememiz mümkün olabilir. 2024 Sosyal bilgiler dersi öğretim programını incelediğimiz zaman kazanım ve içerik kısımlarında çevre eğitimi ile ilgili doğrudan veya dolaylı bir öğretim olduğunu görmekteyiz. Sosyal bilgiler öğretim programını incelediğimiz zaman temel felsefesi ve özel amaçlar kısmının dördüncü maddesinde (Yaşadığı çevrenin ve ülkemizin doğal çevre özelliklerini tanımaları, doğa ve insan arasındaki etkileşimi çözümlemeleri ve doğal kaynakları koruma sorumluluğuna sahip olmaları) çevre eğitimi ile doğrudan bağlantılı olduğunu görmekteyiz. Sosyal bilgiler dersi öğretim programının beşinci maddesinde (Sürdürülebilir bir yaşam için yerelden küresele insanın doğal ve beşerî çevre etkileşimini sorgulamaları) yine çevre ve çevre eğitiminin etkisinden bahsedilmektedir. Doğrudan kazanımların yanı sıra çevre eğitimi ile ilgili dolaylı kazanımlarda mevcuttur bunlar sosyal bilgiler dersi öğretim programının özel amaçlar kısmında altıncı ve yedinci maddelerinde yer almaktadır. Altıncı maddesinde (Ülkemizde afetlerin etkilerinin azaltılması konusunda yapılması gerekenlere ilişkin öngöründe bulunmaları) ve yedinci maddesinde (Ülkemizin bölgesel ve küresel sorunların çözümünde üstlendiği rolün önemini yorumlamaları) çevre eğitimi konusunda dolaylı kazanımlar elde edileceği öngörülmüştür.

2018 ve 2024 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programları, çevre eğitimi açısından benzer ve farklı yönler taşımaktadır. Her iki program da öğrencilere çevre bilinci kazandırmayı hedeflemekte ve çevre eğitimi ile ilgili doğrudan ve dolaylı kazanımlar içermektedir.

2018 programında "İnsanlar, Yerler ve Çevreler" öğrenme alanı çevre eğitimi açısından merkezi bir rol oynarken, 2024 programında bu görevi "Evimiz Dünya" öğrenme alanı üstlenmiştir. 2018 programı, çevre okuryazarlığı gibi becerilere odaklanarak çevre bilincini doğrudan desteklerken; 2024 programı, sürdürülebilir yaşam, doğal kaynakların korunması ve afet yönetimi gibi konuları hem doğrudan hem de dolaylı yollarla ele almaktadır. Ayrıca, 2024 programı temel beceriler ve amaçlar bölümünde çevre eğitiminin önemine vurgu yaparak öğrencilerin küresel ve yerel çevre sorunlarını anlama ve çözüm üretme yeteneklerini geliştirmeyi amaçlamaktadır.

Yıldırım (2023) tarafından yürütülen çalışmada 2018 sosyal bilgiler dersi öğretim programı ve ders kitapları çevre eğitimi açısından ele alınmıştır. Çalışmada, 2018 ders programının incelenmesinin ardından ilköğretim düzeyindeki ders kitapları incelenmiş ve çevre eğitiminin entegrasyonunda teorik yöntemlerin ağırlıklı olarak kullanıldığı, bunun yanı sıra yetersiz bilgi ve görsel içerik sunulduğu sonucuna varılmıştır. Sosyal bilgiler dersi öğretim programının incelenmesi ve öğretmenlerin çevre eğitimi konularını öğrencilere aktarma süreci üzerinde durulmamış; çevre eğitimi konularının işlenişi ve öğretim programının detaylı incelenmemiştir.

Demirezen ve Kaya (2022), "Sosyal bilgiler ve fen bilimleri öğretim programı ve ders kitaplarında çevre konuları" isimli çalışmalarında Sosyal Bilgiler Öğretim Programı'ndaki 'değişim ve sürekliliği algılama, gözlem ve çevre okuryazarlığı' becerileri ile 'sorumluluk ve tasarruf' değerlerinin çevre eğitimi ile ilişkilendirildiğini vurgulamışlardır. SBÖP kazanımlarının, 4. sınıftan 7. sınıfa kadar çevre eğitimi konularında tutarlı bir yapı sergilediği ve yakından uzağa ilkesi doğrultusunda hazırlandığı sonucuna varmışlardır. Araştırmanın sonucu bu araştırmayı destekler niteliktedir.

Tural ve Duman (2021) "Sosyal bilgiler dersi öğretim programı (2018)'nın çevre eğitimi kapsamında değerlendirilmesi" isimli çalışmada çevre eğitime yönelik konuların özellikle "İnsanlar, Yerler ve Çevreler", "Bilim, Teknoloji ve Toplum" "Üretim, Dağıtım ve Tüketim" ve "Küresel Bağlantılar" öğrenme alanlarında ele alındığını, sınıf düzeyi yükseldikçe kazanım sayısının azaldığını, iklim değişikliği, iklim krizleri vb. konularına yeterince yer verilmediğini belirtmiştir.

Adıyaman (2021), tarafından yürütülen araştırmada ilkokul ve ortaokul güncel öğretim programlarının çevre bakımından incelenmesi gerçekleştirilmiştir. Araştırmada sadece

sosyal bilgiler dersinde çevre eğitimi incelenmemiş olup hayat bilgisi, fen bilgisi ve çevre eğitimi ile şehrimiz derslerinin eğitim programlarında çevre eğitimine yönelik kazanımlar incelenmiştir. Araştırma sonucunda hayat bilgisi, sosyal bilgiler, fen bilgileri ve çevre eğitimi ile şehrimiz derslerinin eğitim programlarında çevre ile ilgili kazanımların yeterli olduğu ancak bazı kazanımların yetersiz kaldığı ve geleneksel yöntemlerle aktarıldığı sonucuna ulaşılmıştır. Çalışma incelendiğinde çoklu eğitim programının çevre eğitimi bakımından incelenmesi pozitif bir durum çevre eğitiminin entegre sürecine yardımcı olacak bir çalışma fakat eğitim programının yeterlilik ve çevre eğitimi konularının ders akışında işleniş biçimi konusunda öğretmen görüşlerinin alınmaması eksiklik olarak görülebilir. Bunun yanı sıra değişen güncel eğitim programları da çevre eğitimi konularının işleniş hakkında bizlere bilgi verebileceği düşünülemez. Çalışmamız güncel sosyal bilgiler dersi eğitim programının incelenmesi ve öğretmen görüşlerinin alınması bakımından çevre eğitimi hakkında önemli bir yere sahiptir.

Çoban ve Temir (2018), tarafından yürütülen çalışmada sosyal bilgiler dersi kitaplarında çevre eğitiminin yeri incelenmiştir. Çalışmayı incelediğimiz zaman 6. ve 7. sınıf sosyal bilgiler dersinde okutulan ders kitaplarıyla sınırlı kalmıştır. Araştırma sonucunda kitaplarda bulunan çevre ile ilgili konuların yeterli olduğu ve görsel materyaller aracılığı ile çevre eğitimi konularının daha iyi anlaşılabilceği vurgulanmıştır. Çalışma sadece 6. ve 7. sınıf sosyal bilgiler dersi ders kitapları ile sınırlı kalmıştır. Bu çalışma sosyal bilgiler dersi eğitim programının çevre eğitimi açısından incelenmesi ve sosyal bilgiler dersi öğretmenlerinin çevre eğitimi ile ilgili görüşleri bakımından önemli bir yere sahiptir.

Atasoy (2005) tarafından yürütülen araştırmada çevre eğitimini ilköğretim bazında sınıfsal düzeyde inceleme altına almıştır. Sınıfsal düzeyde uygulanan testlerde farklılıklar olduğunu kız öğrencilerin erkek öğrencilere göre çevre bilincinin daha üst düzeyde olduğunu açıklamıştır. Çevre eğitimi konusunun etmenlere bağlı olarak açıklandığı bu çalışmada testlerle öğrencilerin çevre bilincini kazanımları test edilmiş olup, erkek ve kız öğrencilerin başarıları ölçülmüştür. Araştırmada sosyal bilgiler dersi öğretim programının içeriği incelenmemiş olup, öğretmenlerin çevre eğitimi konusunda bilgi düzeyleri ile birlikte çevre eğitimi dersinin öğrencilere entegre konusuna değinilmemiştir, çalışma bu konu bakımından farklılık göstermektedir.

Sosyal bilgiler dersi öğretim programında çevre eğitimi konusunda Malatya ili sosyal bilgiler öğretmenlerimizle görüşme yöntemi kullanarak gerçekleştirdiğimiz çalışmada, sosyal bilgiler öğretmenlerine çevre eğitiminin programda yeterli olup olmadığını, çevre

eğitimine öğrencilerin nasıl dahil edildiğini, ders işleyişinde kullanılan materyalleri ve öğrencilerin çevre eğitimi konusundaki başarılarını ölçme konusunda kullandıkları teknikler gibi sorular yönelterek aldığımız cevapları betimsel analiz yöntemi ile değerlendirerek çalışmanın sonuçlarına ulaşılmıştır.

2018 ve 2024 sosyal bilgiler ğretim programlarının çevre eğitimi açısından yeterliliği öğretmenlere sorulduğunda, genel olarak bu programların yetersiz olduğu ifade edilmiştir. 2018 ğretim programında çevre eğitimine ayrılan zaman ve içerik, öğretmenlerin tamamı tarafından yetersiz bulunmuştur. Ancak 2024 ğretim programında, üç ğretmen bu içeriği yeterli bulduklarını belirtmiştir. Sosyal bilgiler dersinin çevre bilinci açısından önemli bir yere sahip olduğu ve içerik bakımından geliştirilmesi gerektiği vurgulanmıştır. 2018 ve 2024 ğretim programlarının öğrencilerin genel eğitim hedeflerine nasıl uygulandığına dair sorulduğunda, 2018 ğretim programında ders kitapları ve ğrenci katılımlı aktif yöntemler öne çıkarken, 2024 ğretim programında öğrenme çıktıları, değerler, beceriler ve sorumluluk bilinci kazandırma gibi unsurlar vurgulanmıştır. Her iki programda da çevre eğitimi, değerler ğretimi ve disiplinler arası ilişkilerle birleştirilmiştir. Program, ğrencilere çevre bilinci geliştirmeye yönelik uygulamalı projeler ve etkinlikler sunmakta, aynı zamanda çevre sorunlarını eleştirel bir bakış açısıyla değerlendirmelerini ve bu sorunlara çözüm önerileri geliştirmelerini hedeflemektedir. 2018 ve 2024 ğretim programlarında belirlenen strateji ve planlar, genel olarak beceri ğretimi, projeler, etkinlikler ve disiplinler arası yaklaşımlar aracılığıyla çevre bilincinin geliştirilmesini amaçlamaktadır. 2018 ğretim programında çevre eğitiminin disiplinler arası ilişkilerle desteklenmesi ön plana çıkarken, 2024 programında bu durum daha belirgin bir şekilde karşımıza çıkmaktadır. Ayrıca, değerler öğretiminin 2018 ğretim programında yeterince yer almadığı gözlemlenirken, 2024 programında bu konunun önemi artırılmış ve öğretmenler tarafından daha fazla tercih edildiği sonucuna ulaşılmıştır. Öğrencilerin çevre bilinci kazanmasında öğretmenler, genel olarak doğa etkinlikleri, gönüllülük çalışmaları ve etkileşimli dersler gibi yöntem ve stratejiler kullanmaktadır. Bu yöntemler, öğrencilerin çevre eğitimi konusunda bilinçlenmelerini sağlamaktadır. Öğretmenler, çevre konularını işlerken öğrencilerin derse ve konuya ilgisini artırmak amacıyla gönüllülük çalışmaları, güncel olaylar ve görsel ile dijital materyaller kullanmayı tercih etmektedir. Ayrıca, ğrencilerin çevre konularını işledikten sonra çevre bilincinin oluşup oluşmadığını değerlendirmek için klasik sınavlar, projeler, sunumlar ve performans gözlemleri gibi yöntemler

kullanılmaktadır. 2018 ve 2024 sosyal bilgiler dersi öğretim programlarında çevre eğitiminin eksiklikleri ve geliştirilmesi gerektiği üzerine yapılan değerlendirmelerde, öğretmenler teorik bilginin yeterli, ancak uygulamalı eğitimin yetersiz olduğunu belirtmişlerdir. Ayrıca, çevre ile ilgili kazanımların yetersizliği ve ders saatlerinin yetersizliği konusunda da endişelerini dile getirmişlerdir. Bunun yanı sıra, öğretmenlerin çevre eğitimi konusundaki bilgi ve becerilerinin geliştirilmesi gerektiği vurgulanmış ve bu doğrultuda eğitim seminerleri düzenlenmesinin gerekli olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Öğretmenlere daha etkili bir çevre eğitimi için neler yapılabileceği sorulduğunda, çoğunluğu öğrencilerin çevre bilinci kazanması adına uygulamalı ve deneyimsel yöntemlerin benimsenmesi gerektiğini belirtmiştir. Ayrıca, müfredatın geliştirilmesi ve kaynak ile materyallerin zenginleştirilmesi gibi önerilerde bulunmuşlardır.

Kahyaoğlu ve Özgen (2011) tarafından yürütülen çalışmada, öğretmen adaylarının çevre sorunlarına yönelik tutumları çeşitli değişkenler açısından incelenmiştir. Bu çalışmada, öğretmen adaylarının çevre sorunlarına ilişkin tutumları üzerine odaklanılmıştır. Yapılan anketin sonuçlarına göre, kadın öğretmen adaylarının çevre sorunlarına yönelik tutumlarının erkek öğretmen adaylarına kıyasla daha olumlu olduğu belirtilmiştir. Ancak, bu çalışmada çevre eğitimi kavramına değinilmemiştir. Ayrıca, öğretmen adaylarının çevre eğitimi konusundaki bilgi düzeyleri hakkında herhangi bir değerlendirme yapılmamış ve bu sürecin uygulama aşamalarına dair yollar üzerinde durulmamıştır.

Apaydın Timur (2020) tarafından yürütülen çalışmada ise sosyal bilgiler öğretmenlerinin çevre eğitimi öz-yeterlilik düzeyleri incelenmiştir. Çalışma Sakarya ili sosyal bilgiler öğretmenleri ile sınırlı kalmıştır. Çalışmada öğretmenlerin çevre eğitimi üzerine öz-yeterlilik düzeylerinin yüksek olduğu; cinsiyet, mezun oldukları bölüm, yaş ve kıdem yılı gibi etmenlerin çevre eğitimi öz-yeterlilik düzeylerine etkisinin bulunmadığı aktarılmıştır. Öğretmenlerin çevre eğitimi konusundaki öz-yeterlilik düzeylerinin ölçüldüğü, ancak bu süreçlerin öğrencilere nasıl aktarılacağına dair herhangi bir bilgi verilmediği belirtilmiştir. Bunun yanı sıra sosyal bilgiler öğretim programında bulunan çevre eğitimi ile ilgili kazanım ve değerler kısmına değinilmemiştir. Çalışma yalnızca Sakarya ili sosyal bilgiler öğretmenlerinin çevre eğitimi konusunda öz-yeterlilik düzeylerinin ölçülmesi ile sınırlı kalmıştır. Bu açıdan çalışma hem 2018 hem de 2024 sosyal bilgiler dersi öğretim programının incelenmesi ve sosyal bilgiler öğretmenlerinin çevre eğitimi konusunda görüşleri açısından önemli bir yer tutmaktadır.

Araştırmanın bulgularını ve verilerini incelediğimiz zaman sosyal bilgiler dersi öğretim programında çevre eğitime ayrılan sürenin ve içeriğin yetersiz olduğunu söyleyebiliriz. Doğrudan kazanımların her sınıf düzeyinde az olduğu ve sadece bir konu ile sınırlı kaldığı sonucuna ulaşılmıştır. 4., 5., 6. ve 7. sınıf düzeylerinde doğrudan değil, dolaylı kazanımların mevcut olduğu, ancak bunların da yetersiz olduğu sonucuna varılmıştır. Çalışma, öğretmenlerin çevre eğitimi konusunda kısıtlı bir ortamda faaliyet gösterdiğini ve ders işleyişinde müfredat dışına çıkılmadığını ortaya koymuştur. Bu bağlamda, öğretmenlerin inisiyatifine dayalı olarak doğa etkinlikleri, görsel materyaller ve gönüllülük esasına dayalı çalışmalarla çevre eğitiminin önemini artırmaya çalıştıkları görülmüştür. Ancak, çevre eğitimi konusunun geleneksel yöntemlerle öğrencilere aktarılmasının yetersiz olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca, sosyal bilgiler dersi öğretim programında çevre eğitimi ile ilgili olarak sınıf düzeyinde ve kazanımlar açısından yeterli bilgiye yer verilmediği belirlenmiştir. Bu durum, çevre eğitiminin öğrencilere entegrasyonu açısından mevcut uygulamaların yetersiz ve sınırlı kaldığını göstermektedir. Dolayısıyla, çevre eğitiminin etkili bir şekilde öğrencilere aktarılması için daha kapsamlı ve yenilikçi yaklaşımların benimsenmesi gerekmektedir.

5.2. Öneriler

Bu araştırmadan elde edilen sonuçlar doğrultusunda şu önerilerde bulunulabilir;

- 2024 sosyal bilgiler öğretim programını incelediğimizde Çevre eğitimi ve çevre konuları dair bilgiler ağırlıklı olarak “Evimiz Dünya” öğrenme alanında yer almaktadır. Öğrenme alanları içerisinde dengesiz bir dağılım bulunduğu, dağılımın eşit ve kazanımların kalıcı olabilmesi için diğer öğrenme alanlarında dolaylı çevre eğitimi yerine doğrudan anlatım yoluna geçilip, çevre konularının oranı arttırılabilir.
- Sosyal bilgiler öğretmenlerinden ulaşılan sonuçlara göre 2024 öğretim programında çevre konularının daha çok teoriye dayalı sonucuna ulaşıldığı, teorik bilgileri öğrencilerin içselleştirmesinin zor olmasından kaynaklı, öğrencilerin hedeflenen kazanımları daha kolay şekilde özümsemeleri için öğretim tekniklerinin çeşitlendirilmesi gerekmektedir. Daha etkili bir çevre eğitimi için çevre eğitimi dersleri saha etkinlikleri düzenlenmelidir. Doğrudan çevre sorunlarını gözlemlmeleri ve sürdürülebilirlik adına saha ziyaretleri düzenlenmelidir.

- Sosyal bilgiler öğretmenlerinden ulaşılan sonuçlara göre çevre eğitimi açısından 2024 öğretim programının çevre eğitimine ayrılan zaman ve içerik kısımlarının eksik ve yetersiz olduğunu sonucuna ulaşılmıştır. Bu konuda eksikliklerin giderilip çevre eğitimi ve çevre konulara daha fazla önem verilmelidir.
- Sosyal bilgiler öğretmenlerimizden aldığımız geri dönütler sonrasında 2024 sosyal bilgiler dersi öğretim programının çevre eğitimini öğrencilere entegre etme sürecinde teorik bilgiler ile sunulmaktadır. Bunun yanında deneyimsel öğrenme yöntemi ile pratik deneyimlerinde sunulması gerekmektedir. Bunlar; doğa yürüyüşleri, çevre temizliği etkinlikleri gibi öğrencilerin çevre eğitimi konusunda bilinçlenmesi sağlanabilir.
- Sosyal bilgiler öğretmenlerine yöneltilen görüşme sorularından alınan sonuçlara göre öğrencilere çevre bilinci kazandırmak adına sosyal bilgiler öğretmenlerinin çevre eğitimi konusunda bilinçlendirilmesi ve bu konuda eğitim seminerleri düzenlenmelidir.
- Sosyal bilgiler öğretmenlerimizden alınan sonuçlara göre öğrencilerin ilgisini ve dikkatini çekmek amacı ile güncel olaylardan ve çevresinde karşılaşılabileceği örnekler ile anlatım yoluna gidilip öğrenciler üzerinde çevre eğitiminin önemi ve derse ilgileri artırılabilir.

KAYNAKLAR

- Ablak, S. & Yeşiltaş, E. (2020). Secondary school students' awareness of environmental education concepts. *Review of international Geographical Education*, 10(3), 445-466.
- Adıyaman, M. (2021). *İlkokul ve ortaokulda güncel öğretim programlarının çevre eğitimi açısından incelenmesi*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Kırşehir: Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi.
- Afacan, A. T. (2011). *Uluslararası çevre eğitimi projelerinin Türkiye'de uygulanabilirliği üzerine bir araştırma: GLOBE projesi*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara: Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Akıllı, H., Kemahlı, F., Okudan, K. & Polat, F. (2008). Ekolojik ayak izinin kavramsal içeriği ve Akdeniz üniversitesi iktisadi ve idari bilimler fakültesi'nde bireysel ekolojik ayak izi hesaplaması. *Akdeniz İ.İ.B.F. Dergisi*, 8(15), 1-25.
- Akınoğlu, O. & Sarı, A. (2009). İlköğretim programlarında çevre eğitimi. *M. Ü. Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 30, 5-29.
- Akyüz, Y. (2014). "Türk eğitim tarihi "M.Ö. 1000- M.S. 2013". (24. Basım). Ankara: Pegem Akademi.
- Apaydın Timur, S. (2020). *Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Çevre Eğitimi Öz-Yeterlik Düzeylerinin İncelenmesi: Sakarya İli Örneği*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Aksaray: Aksaray Üniversitesi.
- Artun, H., Uzunöz, A. & Akbaş, Y. (2013). Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının çevre okur-yazarlık düzeylerine etki eden faktörlerin değerlendirilmesi. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 34, 1-14.
- Atasoy, E. (2005). *Çevre için eğitim: ilköğretim öğrencilerinin çevresel tutum ve çevre bilgisi üzerine bir çalışma*. Bursa: Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İlköğretim Anabilim Dalı.
- Atmodiwirjo, P. (2013). School ground as environmental learning resources: Teachers' and pupils' perspectives on its potentials, uses and accessibility. *International Electronic Journal of Environmental Education*, 3(2), 101-119.
- Berg, B. L., & Lune, H. (2015). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. (Çev. Aydın H.). Konya: Eğitim Yayınevi.
- Bowen, G. A. (2009). Document analysis as a qualitative research method. *Qualitative Research Journal*, 9(2) 27-40.
- Bozak, A. (2021). Çevre Eğitiminin Tarihsel Gelişimi ve Dünyadaki Çevre Eğitiminin Bazı Ülkeler Açısından İncelenmesi. Halil Tokcan ve Yavuz Topkaya (Ed.), *Çevre Eğitimi* içinde (s. 193-235). Ankara: Pegem.
- Çepel, N. (1992). *Doğa çevre ekoloji ve insanlığın ekolojik sorunları*. İstanbul: Altın.
- Çepel, N. (2006). *Çevre ekoloji doğal yaşam alanları ve insan*. Ankara: Palme.
- Çoban, A. & Temir, M. (2018). Türkiye'de sosyal bilgiler ders kitaplarında çevre eğitiminin yeri. *Sosyal Bilimler Dergisi*, 5(19), 21-34.
- Dedeler, P. (2004). *Avrupa Birliği'nde çevresel kamuoyu bilinci ve çevre eğitimi*. (Yayınlanmamış Doktora Tezi), İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Demirezen, S., & Kaya, E. (2022). Sosyal bilgiler ve fen bilimleri öğretim programı ve ders kitaplarında çevre konuları. *Journal of Education and New Approaches*, 5(2), 240-265.

- Dinçer Nazlıoğlu, M. (1988). *Çevre bilincinin oluşmasında çevre eğitiminin rolü.* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara: Hacettepe Üniversitesi.
- Doğan, Y. (2021). *Kaynakların Sınırlılığı ve Ekolojik Ayak İzi.* Halil Tokcan ve Yavuz Topkaya (Ed.), *Çevre Eğitimi içinde* (s. 59-79). Ankara: Pegem.
- Duyal, D. (2022). *Çevre eğitimi kapsamında geliştirilen fetemm etkinliklerinin ortaokul fen bilimleri dersi öğrencilerinin çevre eğitimi ve fetemm eğitimine yönelik tutumları üzerine etkisi.* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Erdoğan, N. (2003). *Çevre ve ekoturizm* (1. basım). İstanbul: Erk.
- Erdoğan, K. (2016). *Sosyal bilgiler öğretmenlerinin çevre eğitimi konusundaki görüşleri ve yeterlilikleri.* Ankara: Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Ertürk, H. (1994). *Çevre bilimlerine giriş* (3. Basım). Bursa: Uludağ Üniversitesi Güçlendirme Vakfı.
- Gökçe, N. & Dilek, M., (2021). UNEP ve Tiflis bildirgesi'nin amaç ve hedeflerine göre sosyal bilgiler dersi öğretim programının incelenmesi. *International Journal of Social, Political and Economic Research*. 8(1), 111-135.
- Gökdemir, A. (2021). *Çevre Eğitiminde Medyanın Kullanımı.* Halil Tokcan ve Yavuz Topkaya (Ed.), *Çevre Eğitimi içinde* (s. 353-373). Ankara: Pegem.
- Güney, E. (2004). *Çevre sorunları coğrafyası* (2. Basım). Ankara: Gündüz.
- Kahyaoğlu, M. & Özgen, N. (2011). Öğretmen adaylarının çevre sorunlarına yönelik tutumlarını çeşitli değişkenler açısından incelenmesi. *Kurumsal Eğitim Bilimleri Dergisi*, 5(2), 171-185.
- Kan, Ç. (2010). A.B.D ve Türkiye'de sosyal bilgilerin tarihsel gelişimi. *Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 30(2), 663-672.
- Karakuş, U., Palaz, T., Kılcan, B. ve Çepni, O. (2012). Sosyal bilgiler müfredatında yer alan "çevre sorunları" konularının öğretiminde karikatür kullanımının öğrencilerin akademik başarısına etkisi. *GEFAD/ GUJGEF*, 32(2), 363-376.
- Karasar, N. (2005). *Bilimsel Araştırma Yöntemi*, Ankara: Nobel Yayınları.
- Karataş, A. ve Aslan, G. (2012). İlköğretim öğrencilerine çevre bilincinin kazandırılmasında çevre eğitiminin rolü: ekoloji temelli yaz kampı projesi örneği. *Zeitschrift für die Welt der Türken Journal of World of Turks*, 4(2), 259- 276.
- Karataş, A. (2013). *Çevre bilincinin geliştirilmesinde çevre eğitiminin rolü ve Niğde üniversitesi eğitim fakültesi örneği.* (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Karataş, Z. (2015). Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri. *Manevi Temelli Sosyal Hizmet Araştırmaları Dergisi*, 1(1), 62-80. Erişim adresi: manevisosyalhizmet.com.
- Karataş, Z. (2017). Sosyal bilim araştırmalarında paradigma değişimi: Nitel yaklaşımın yükselişi. *Türkiye Sosyal Hizmet Araştırmaları Dergisi*, 1(1), 68-86. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/pub/tushad/issue/31792/350444>
- Karatekin, K. (2011). *Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının çevre okuryazarlık düzeylerinin belirlenmesi.* (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Ankara: Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Kayalı, H. (2010). Sosyal bilgiler, Türkçe ve sınıf öğretmenliği öğretmen adaylarının çevre sorunlarına yönelik tutumları. *Marmara Coğrafya Dergisi*, 21, 258-268.
- Kılıçoğlu, G. (2021). Sosyal Bilgiler Tanımı, Dünyada ve Ülkemizde Gelişimi ve Önemi. Mustafa Safran (Ed.), *Sosyal Bilgiler Öğretimi içinde* (s. 3-16). Ankara: Pegem.

- Kocalar, A. O. (2012). *Coğrafya 'da çevre eğitimi ve sorunları*. (Yayınlanmamış Doktora Tezi), İstanbul: Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Koç, Y. (2021). *Çevresel Farkındalık*. Halil Tokcan ve Yavuz Topkaya (Ed.), Çevre Eğitimi içinde (s. 82-91). Ankara: Pegem.
- Koto, B. (2020). *İlkokul programındaki çevre eğitiminin UNESCO ve UNEP ilkelerine göre değerlendirilmesi*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Rize: Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Michelle Yueh, M., Cowie, B., Barker, M. & Jones, A. (2010). What influences the emergence of a new subject in schools? The case of environmental education. *International Journal of Environmental ve Science Education*, 5(3), 265-285.
- Millî Eğitim Bakanlığı (2018). *Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı*. Ankara. Milli Eğitim Yayınları.
- Millî Eğitim Bakanlığı (2024). *Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı* (Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli). Ankara. Milli Eğitim Yayınları.
- NCSS, (2019). NCSS Themes Executive Summary. <https://www.learner.org/wp-content/uploads/2019/02/4.NCSSThemes.pdf> (20.012.2023 tarihinde erişildi).
- Nyumba, T., Wilson, K., Derrick, C. J., & Mukherjee, N. (2018). *The use of focus group discussion methodology: Insights from two decades of application in conservation*. *Methods in Ecology and evolution*, 9(1), 20-32.
- Orhon, D. (2019). Çevre Farkındalığı ve Önemi. <https://www.youtube.com/watch?v=TIGn-TaWE48> (17.02.2024 tarihinde erişildi).
- Özdemir, M. & Gökçe, N. (2019). 6. sınıf sosyal bilgiler ders kitabının çevre eğitimi açısından incelenmesi. *Medeniyet Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 3(1), 61-75.
- Özey, R. (2001). *Çevre sorunları*. İstanbul: Aktif.
- Öztürk, E. (2013). *Uluslararası bir çevre eğitimi projesinin fen ve teknoloji öğretmen adaylarının çevre bilincine etkisi*. (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Ankara: Hacettepe Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Punch, K. F. (2005). *Sosyal araştırmalara giriş*, (Çev.) Bayrak D., Arslan H. B. ve Z. Akyüz, Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Roth, C. E. (1968). Curriculum overview for developing environmentally literate citizens. Web: <https://eric.ed.gov/?id=ED032982> adresinden 9 Ocak 2024'te alınmıştır.
- Safran, M. (2015). Sosyal Bilgiler Öğretimine Bakış. Bayram Tay ve Âdem Öcal (Ed.), *Özel Öğretim Yöntemleriyle Sosyal Bilgiler Öğretimi* içinde (s. 1-18). Ankara: Pegem.
- Saldana, J. (2011). *Fundamentals of qualitative research*. Oxford University Press.
- Selanik Ay, T. (2010). Sosyal bilgiler dersinde çevre bilinci kazandırmada medya ürünlerinden yararlanmaya ilişkin öğrenci görüşleri. *Uluslararası Avrasya Sosyal Bilimler Dergisi*, 1(1), 76-93.
- Sevencan, F. & Çilingiroğlu, N. (2007). Sağlık alanındaki araştırmalarda kullanılan niteliksel veri toplama yöntemleri. *Toplum Hekimliği Bülteni*, 26(1), 1-6. Erişim adresi: http://www.thb.hacettepe.edu.tr/arsiv/2007/sayi_1/baslik1.pdf
- Şentürk, S. (2010). *İngiltere'deki ortaöğretim çevre eğitiminin UNESCO ve UNEP ilkelerine göre incelenmesi*. (Yayınlanmamış Yüksek lisans tezi), İstanbul: Marmara Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü.
- Tay, B. (2011). Sosyal Bilgiler Öğretiminin Dünü, Bugünü ve Yarını. Refik Turan ve Kadir Ulusoy (Ed.), *Sosyal Bilgilerin Temelleri* içinde (s. 2-16). Ankara: Pegem.

- Tural, A., & Duman, B. (2021). Sosyal bilgiler dersi öğretim programı (2018)'nın çevre eğitimi kapsamında değerlendirilmesi. *ISOEVA-5*, 395.
- Tırpancı, H. (2019). *Sosyal bilgiler dersinde etkinlik temelli çevre eğitimi uygulamalarının öğrencilerin akademik başarılarına etkisi ve uygulama hakkındaki görüşleri*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara: Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Toledo, M., Yangco, R. & Espinosa, A. (2014). Media cartoons: effects on issue resolution in environmental education. *International Electronic Journal of Environmental Education*, 4(1), 19-51.
- Tufaner, F., Tufaner, Ç., & Dere, T. (2020). Yükseköğretimde çevre eğitiminin yeri ve önemi. *Su Vakfı*, 5(1) 13-17.
- Türk Dil Kurumu (TDK) (2022) <https://sozluk.gov.tr/>
- Türnüklü, A. (2000). Eğitimbilim araştırmalarında etkin olarak kullanılabilir nitel bir araştırma tekniği: Görüşme. *Kuram ve uygulamada eğitim yönetimi*, 24(24), 543-559. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/pub/kuey/issue/10372/126941>
- UNESCO. (1977). Intergovernmental conference on environmental education. Tbilisi Declaration. Web: <https://www.gdrc.org/uem/ee/Tbilisi-Declaration.pdf> adresinden 27 Mart 2024 tarihinde alınmıştır.
- Ünal, S., & Dımsıkı, E. (1999). UNESCO-UNEP himayesinde çevre eğitiminin gelişimi ve Türkiye'de ortaöğretim çevre eğitimi. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi* (16-17) 142-154.
- Ünal, S. Mançuhan, E. & Soyar, A. (2001). *Çevre Bilinci, Bilgisi ve Eğitimi*. Marmara Üniversitesi Teknik Eğitim Fakültesi Matbaası. İstanbul.
- Yangın, S. & Filik İşcen, C. (2013). Çevre eğitimi: mevcut durum ve yaşanan sorunlar (Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi ve Eskişehir Osman Gazi Üniversitesi örneği). *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 12(46), 131-150.
- Yıldırım, S. G. (2023). *2018 sosyal bilgiler dersi öğretim programında ve güncel sosyal bilgiler ders kitaplarında çevre eğitimi konularının incelenmesi*. Sivas: Sivas Cumhuriyet Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Yıldırım, A. & Şimşek, H. (2021). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. (12. Baskı). Ankara: Seçkin Yayınları.

EKLER

EK 1. Etik Kurul Kararı

Evrak Tarih ve Sayısı: 07.03.2024-246734

T.C.
SİNOP ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜ
İnsan Araştırmaları Etik Kurulu

Sayı : E-57428665-050.04-246734
Konu : 2024/23 Sayılı İnsan Araştırmaları Etik
Kurulu Kararı

07.03.2024

Sayın Yüksek Lisans Öğrencisi Mehmet AYDOĞMUŞ

Üniversitemiz İnsan Araştırmaları Etik Kurulumuzca alınan 29.2.2024 tarih ve 2024/23 sayılı kararı yazımız ekinde gönderilmektedir.
Bilgilerini ve gereğini rica ederim.

Prof. Dr. Şakir TAŞDEMİR
Rektör

Ek:2024/23 Sayılı İnsan Araştırmaları Etik Kurulu Kararı (8 Sayfa)

EK 2. Etik Kurul Karar Devamı

Evrak Tarih ve Sayısı: 05.03.2024-245248

T.C.
SİNOP ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜ
İnsan Araştırmaları Etik Kurulu
Karar Belgesi

Oturum Tarihi	Oturum Sayısı	Oturum Karar Sayıları
29.02.2024	2	2024/17-41

Sinop Üniversitesi İnsan Araştırmaları Etik Kurulu Prof. Dr. Erkal ARSLANOĞLU başkanlığında 29.02.2024 tarihinde 09:30-12:00 saatleri arasında toplanarak aşağıdaki kararı almıştır.

Karar Sayısı: 2024/23

Yüksek Lisans Öğrencisi Mehmet AYDOĞMUŞ ve Doç. Dr. Sibel TEMİZBAŞ ÖNER'in 14 Şubat 2024 tarihli "*Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programında Çevre Eğitimi ve Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Çevre Eğitimi Konusundaki Görüşleri*" başlıklı araştırmalarına ait ekte sunulan belgeler, Üniversitemiz İnsan Araştırmaları Etik Kurulunca değerlendirilmiştir.

Araştırmanın fikri, hukuki ve telif hakları bakımından metot ve ölçeğine ilişkin sorumluluğu araştırmacılara ait olmak üzere ve "Kişisel Verilerin Korunması Kanununa" dikkat edilmesi şartıyla Üniversitemiz İnsan Araştırmaları Etik Kurulu Yönergesine "**Uygun**" olduğunun kabulüne, sonucun sorumlu araştırmacı Yüksek Lisans Öğrencisi Mehmet AYDOĞMUŞ'a bildirilmesine oybirliği ile karar verildi.

Ek:

- 1- Etik Kurul Başvuru Formu (4 Sayfa)
- 2- Bilgilendirilmiş Onam Formu (1 Sayfa)
- 3- Veri Toplama Araçları (2 Sayfa)

Prof. Dr. Erkal ARSLANOĞLU
İnsan Araştırmaları Etik Kurulu Başkanı

Doç. Dr. Songül ÇEK
Başkan Yardımcısı

Doç. Dr. Ahmet MOR
Kurul Üyesi

Doç. Dr. İbrahim DEMİRCİ
Kurul Üyesi

Doç. Dr. Aydın ÜNAL
Kurul Üyesi

Doç. Dr. Bilge BAL ÖZKAPTAN
Kurul Üyesi

Dr. Öğr. Üyesi Neslihan ŞAHİN
Kurul Üyesi

Dr. Öğr. Üyesi Hilal KARAKUŞ
Kurul Üyesi

EK 3. İzin Belgesi

T.C.
MALATYA VALİLİĞİ
İl Millî Eğitim Müdürlüğü

Sayı : E-34259660-605.01-102583886
Konu : Uygulama İzin Onayı
(Mehmet AYDOĞMUŞ)

20.05.2024

VALİLİK MAKAMINA

İlgi : Sinop Üniversitesi Rektörlüğü (Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Müdürlüğü'nün) 02/05/2024 tarih E-76539049-605-256767 sayılı yazısı.

Sinop Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi tezli yüksek lisans programı öğrencisi Mehmet AYDOĞMUŞ'un yürütmekte olduğu "Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programında Çevre Eğitimi ve Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Çevre Eğitimi Konusundaki Görüşleri" konulu tez çalışmasının, ilimiz genelinde bulunan resmi ortaokullarda görev yapan Sosyal Bilgiler öğretmenlerine uygulanması talebine ilişkin, Sinop Üniversitesi Rektörlüğü'nün ilgi yazısı ilişikte sunulmuştur.

Anket-Tez Araştırma ve Değerlendirme Komisyonumuz, 13/05/2024 tarihinde yapılan toplantıda; İlgili yasal düzenlemelerde belirtilen ilke, esas ve amaçlara aykırılık teşkil etmeyecek şekilde, denetimleri ilgili kurum müdürlüğü tarafından gerçekleştirilmek üzere, derslerin aksatılmaması, kişisel verilerin gizliliğine dikkat edilmesi kaydıyla, gönüllülük esasına göre ve araştırmacının araştırmasının bitimi tarihinden itibaren 30 gün içerisinde araştırma sonuçlarını Müdürlüğümüze bildirmesi şartı ile anket uygulaması yapmasını uygun görmüş olup, Müdürlüğümüzce de uygun görülmektedir.

Makamlarınızca da uygun görülmesi halinde olurlarınıza arz ederim.

Mehmet AKGÜN
Müdür a.
İl Millî Eğitim Şube Müdürü

OLUR
Behçet BAKIR
Vali a.
İl Millî Eğitim Müdürü

Ek: Yazı ve ekleri (16 sayfa)

EK 4. Öğretmen Onam Formu

Tamam Sayın Sosyal Bilgiler Öğretmeni;

Katılacağınız bu çalışma, “Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programında Çevre Eğitimi ve Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Çevre Eğitimi Konusundaki Görüşleri ” adıyla, Mehmet AYDOĞMUŞ, tarafından 15.04.2024 – 15.05.2024 tarihleri arasında yapılacak bir araştırma uygulamasıdır.

Araştırmanın Hedefi: Sosyal bilgiler öğretim programında yer alan çevre eğitimi konusu üzerinde öğretmen görüşlerini alıp konunun yeterliliği ve çevre eğitimi üzerine dikkat çekmektir.

Araştırmanın Nedeni: Tez çalışması

Araştırmanın Yapılacağı Yer(ler): T.C Milli Eğitim Bakanlığına Ait Okullar

Araştırma Uygulaması: Görüşme

Araştırma T.C. Millî Eğitim Bakanlığı'nın ve okul yönetiminin de izni ile gerçekleştirilmektedir. Araştırma uygulamasına katılım tamamıyla gönüllülük esasına dayalı olmaktadır. Araştırma öğretmenlerimiz için herhangi bir istenmeyen etki ya da risk taşımamaktadır.

Çalışmada öğretmenlerden kimlik belirleyici hiçbir bilgi istenmemektedir. Cevaplar tamamıyla gizli tutulacak ve sadece araştırmacılar tarafından değerlendirilecektir. Uygulamalar, genel olarak kişisel rahatsızlık verecek sorular ve durumlar içermemektedir. Ancak, katılım sırasında sorulardan ya da herhangi başka bir nedenden kendisini rahatsız hissederse cevaplama işini yarıda bırakıp çıkmakta özgürdür. Bu durumda rahatsızlığın giderilmesi için gereken yardım sağlanacaktır. Öğretmenlerimiz çalışmaya katıldıktan sonra istediği an vazgeçebilir. Böyle bir durumda veri toplama aracını uygulayan kişiye, çalışmayı tamamlamayacağını söylemesi yeterli olacaktır.

Onay vermeden önce sormak istediğiniz herhangi bir konu varsa sormaktan çekinmeyiniz. Çalışma bittikten sonra bizlere e-posta ile ulaşarak soru sorabilir, sonuçlar hakkında bilgi isteyebilirsiniz. Saygılarımızla,

EK 5. Öğretmen Görüşme Soruları

SOSYAL BİLGİLER DERSİ ÖĞRETİM PROGRAMINDA ÇEVRE EĞİTİMİ VE SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETMENLERİNİN ÇEVRE EĞİTİMİ KONUSUNDAKİ GÖRÜŞLERİ GÖRÜŞME SORULARI

Sosyal Bilgiler Öğretim Programında Çevre Eğitimi ve Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Çevre Eğitimi Konusundaki Görüşleri adlı Tezli Yüksek Lisans çalışmamızda eğitim programı içerisinde yer alan çevre eğitimi ve çevre konuları hakkında öğretmen görüşleri kapsamında sorulacak sorular EK-1 de belirtilmiştir. Eğitim programında yer alan çevre eğitimi ve çevre konularının işleniş ve yeterliliği hakkında öğretmen görüşlerine başvurularak çalışma gerçekleştirilecektir. Katılacağınız bu çalışma MEHMET AYDOĞMUŞ tarafından 15.04.2024 – 15.05.2024 tarihleri arasında yürütülecektir. Araştırma Sosyal bilgiler öğretim programında yer alan çevre eğitimi konusu üzerinde öğretmen görüşlerini alıp konunun yeterliliği ve çevre eğitimi üzerine dikkat çekmektir.

Araştırma T.C. Milli Eğitim Bakanlığı'nın ve okul yönetiminin de izni ile gerçekleştirilmektedir. Araştırma uygulamasına katılım tamamıyla gönüllülük esasına dayalı olmaktadır. Araştırma öğretmenlerimiz için herhangi bir istenmeyen etki ya da risk taşımamaktadır. Araştırma da sorulacak sorular ve verilen cevaplar araştırmacı tarafından incelenip 3. Şahıslara paylaşılmayacaktır. Araştırma kapsamında soruları yönelttiğimiz öğretmenlerimizin isimleri ve iletişim bilgileri araştırmacı tarafından gizli tutulacaktır.

EK-1:

1. Çevre Eğitiminin Sosyal Bilgiler Öğretim Programı İçindeki Rolü:

- Sosyal Bilgiler öğretim programında çevre eğitimine ayrılan zaman ve içerik hakkında ne düşünüyorsunuz?
- Çevre eğitimi, öğrencilerin genel eğitim hedeflerine nasıl entegre ediliyor?

2. Çevre Eğitimi Hedefleri:

- Öğretim programında çevre eğitimi için belirlenmiş özel hedeflere ulaşmak için belirlenmiş stratejiler veya planlar var mı?
- Öğrencilere çevre bilinci kazandırmak için kullandığınız yöntem ve stratejiler nelerdir?

3. Ders Planlaması ve Çevre Konuları:

- Çevre konularını işlerken öğrencilerin ilgisini ve katılımını artırmak için neler yapıyorsunuz?

4. Değerlendirme ve Geri Bildirim:

EK 6. Öğretmen Görüşme Soruları Devamı

- Çevre eğitimiyle ilgili öğrenci başarısını değerlendirmek için kullandığınız ölçme ve değerlendirme araçları nelerdir?

5. Eksiklikler ve İyileştirme Alanları:

- Öğretim programında çevre eğitimi ile ilgili gördüğünüz eksiklikler veya geliştirme ihtiyaçları var mı?
- Daha etkili bir çevre eğitimi için bu alanlarda iyileştirmeler yapmak amacıyla neler önerirsiniz?

ÖZGEÇMİŞ

Adı Soyadı : Mehmet AYDOĞMUŞ

Yabancı Dili :İngilizce

Eğitim Durumu

Lise : Fatih Anadolu Lisesi, 2014

Lisans : Giresun Üniversitesi, 2022

Yüksek Lisans : Sinop Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Türkçe ve
Sosyal Bilimler Eğitimi Anabilim Dalı Sosyal Bilgiler Eğitimi,
2024